BEGINNING UYGHUR FOR ENGLISH SPEAKERS

ئنگلز تلدا سۆزلشدغانلار ئۆچۆن ئۇيغۇر تلدن ئاساس

By Renee D.Gaines [USA]

شنجاڭ ئۇنۋېرستېتى نەشرياتى

Xinjiang University Press

BEGINNING UYGHUR
FOR
ENGLISH SPEAKERS

ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشىدىغانلار ئۈچۈن
ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

By Renee D. Gaines [USA]

مەسئۇل مۇھەررىرى: قەلبىنۇر مجىت
مەسئۇل كوررېكتورى: ماھىنۇر مۆمىن

BEGINNING UYGHUR FOR ENGLISH SPEAKERS

ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشىدىغانلار ئۈچۈن ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

By Renee D·Gaines [USA]

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى №14، پوچتا نومۇرى: 830046)
شىنخۇا كىتابخانىلىرىدا سېتىلىدۇ
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092 مم 1/16 باسما تاۋىقى: 15·625
2010 - يىل 4 - ئاي 1 - نەشرى
2010 - يىل 4 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 0001~1000

ISBN 978—7—5631—2353—7
باھاسى: 100.00 يۈەن

Introduction

Having gone through the pains of learning Uyghur without many English - Uyghur materials, I was compelled to compile a textbook for English speakers to learn beginning Uyghur. In composing the lessons of this textbook I have taken into consideration several teaching methods from the books I used and combined them with things I wish the books had included. Each lesson consists of pre-class review exercises, texts, vocabulary, grammar, cultural points related to the lesson, lots of exercises, and application ideas. There are two comprehensive exercise lessons to help you and your teacher evaluate your progress.

I have tried to make the book as practical as possible in hopes that by the end the learner will have a basic survival level of the Uyghur language. Everyday vocabulary is presented and the most basic grammar forms. There are still many grammar forms out there that you will run into, but in order not to overwhelm the learner with all the grammar, I limited myself to introducing a few basic grammar points in each lesson which the learner can then later build upon.

I would like to give a special thanks to many ex-pat friends for their encouragement throughout the writing of this textbook and also for helping with editing and researching publishing options. A special thanks to my Uyghur teacher Memet Tohti of Kumul / Hami for helping me edit the Uyghur parts for the first half of the book and also for his drawings to help visual learners. Also, a special thanks to all my Uyghur friends who have helped with editing and other matters that have made this textbook come together.

It is possible that in some places the research and writing of this book may contain weaknesses, mistakes or shortcomings. I warmly welcome suggestions and corrections from all, including bookstores. Thank you.

Best of luck to you in your studies!

Renee D. Gaines.2008

مۇقەددىمە

ئىلگىرى ھېچقانداق «ئىنگلىزچە - ئۇيغۇرچە» ماتېرىيال يوق شارائىتتا ئۇيغۇرچە ئۆگىنىپ جاپا تارتقانلىقىمدىن، ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشىدىغانلارنىڭ ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشى ئۈچۈن بىر دەرسلىك كىتاب تۈزۈشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىم. بۇ كىتابنى تۈزۈشتە، مەن بۇرۇن ئىشلەتكەن كىتابلاردىكى ئوقۇتۇش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ، بۇ كىتابتا بولۇشقا تېگىشلىك دەپ قارىغان مەزمۇنلار بىلەن بىرلەشتۈردۈم. ھەربىر دەرس دەرستىن ئىلگىرىكى مەشىق، تېكىست، سۆزلۈك، گىرامماتىكا، كۆنۈكمە ۋە پايدىلىق تەكلىپلەردىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە ئۆگىنىشىڭىزنى دەڭسەپ كۆرىدىغان ئىككى ئومۇمىي مەشىق كىرگۈزۈلدى.

ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ ئۇيغۇر تىلىدىن دەسلەپكى ئاساسقا ئىگە بولالىشى ئۈچۈن، كىتابنى ئىمكانقەدەر ئەمەلىي ئىشلىتىلىشچان قىلىپ تۈزۈشكە تىرىشتىم. كىتابتا سۆزلۈك ۋە بىر قىسىم گىرامماتىكا شەكىللىرى بېرىلدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇيغۇر تىلىنىڭ گىرامماتىكا شەكىللىرى كۆپ خىل بولۇپ، ئۆگەنگۈچىلەرگە بېسىم قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئاشۇ بىر قىسىم ئاساسلىق گىرامماتىكا نۇقتىلىرى بىلەنلا چەكلىنىپ، قالغانلىرىنى ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ كېيىنچە تولۇقلىۋېلىشىغا قالدۇردۇم.

بۇ كىتابنى يېزىشىمغا مەدەت بەرگەن، ياردەم قىلغان ۋە نەشرىيات ئورۇنلىرىنى ئۇقۇشۇپ بەرگەن چەت ئەللىك دوستلىرىمغا، بولۇپمۇ قۇمۇللۇق ئۇيغۇر تىلى مۇئەللىمىم مۇھەممەت توختى ئەپەندىنىڭ كىتابىمنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىنى كۆرۈپ بەرگەنلىكىگە، شۇنداقلا قىستۇرما رەسىملەرنى سىزىپ بەرگەنلىكىگە، ئۇنىڭدىن باشقا، مۇناسىۋەتلىك ئىشلارغا ياردەملىشىپ، بۇ دەرسلىكنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىگە كۈچ چىقارغان بارلىق ئۇيغۇر دوستلىرىمغا ئالاھىدە رەھمىتىمنى بىلدۈرىمەن.

تەجرىبەمنىڭ كەملىكى تۈپەيلىدىن كىتابتا قىسمەن خاتالىقلار، نوقسانلار ۋە يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن. كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي تۈزىتىش پىكىرلىرىنى بېرىشىنى قىزغىن قارشى ئالىمەن.

ئاخىرىدا، ھەممىڭلارنىڭ ئۆگىنىشىڭلارغا ئۇتۇق تىلەيمەن!

Renee D. Gaines

2008 - يىل

To the Teacher (English Translation for Student)

Welcome to "Beginning Uyghur for English Speakers"! I hope that you and your student(s) will find this textbook useful and practical for learning the Uyghur language. Though the lessons are in English only, they should be simple enough for you to understand and use them. In lessons 7 and 16, the teacher will find the application sections have Uyghur instructions so that the exercises are made clear. At the beginning of each lesson are "pre-class review exercises". For each lesson these include having the teacher record the texts and vocabulary words for the student. Also, for each previous lesson's vocabulary words, dictation should be done before starting a new lesson. Do not ask the student(s) to memorize / recite the texts unless they desire to do so themselves. The important thing is that they are able to use the new words and grammar to create new sentences with what they have learned.

The amount of time it takes to complete one lesson may be different for each student. Do not push the students to go too fast, let them move at their own pace. Some may prefer to do the exercises at home and go over them with you in class. Others may prefer to do the exercises in class with the help of the teacher. Some students may prefer to do the more time-consuming verb conjugation exercises orally instead of writing them out, this is OK! Do encourage them to write out the other exercises though to improve their writing ability. If they prefer to do it with your help that is fine, but do not give them the answer before they have a chance to try to produce the answer themselves. Encourage them to do as much as they can on their own. If the student(s) is having a problem grasping a certain grammar point, you may choose to take longer to complete that lesson to give more exercises and explanations from other resources. For faster learners, the textbook may possibly be completed in one semester. For the average learner I estimate that it will take two semesters to complete the textbook depending on how many class hours they have per week.

ئوقۇتقۇچىلار ئۈچۈن

«ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشىدىغانلار ئۈچۈن ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس» نى باشلىغانلىقىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن! مەن بۇ دەرسلىكنىڭ ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشىڭىزگە قارىتا ئەمەلىي نەپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. گەرچە دەرسلىك ئىنگلىزچە تۈزۈلگەن بولسىمۇ، جۈملىلىرى ئاددىي بولغانلىقتىن، ئاسانلا چۈشىنەلەيسىز ۋە ئىشلىتەلەيسىز. 7 - ۋە 16 - دەرسلەردىكى قوشۇمچە بۆلەكلەرگە ئۇيغۇرچە چۈشەندۈرۈش بېرىلگەن بولۇپ، مەشىقنىڭ مەقسىتىنى ئاسانلا بىلىۋالالايسىز.

ھەر بىر دەرستە، ئوقۇتقۇچى تېكىست ۋە سۆزلۈكلەرنى ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن ئۈن لېنتىسىغا ئېلىپ قويىدۇم. ھەر بىر دەرسنىڭ بېشىدا «دەرستىن ئىلگىرىكى مەشىق» بېرىلگەن بولۇپ، يېڭى دەرسنى باشلاشتىن بۇرۇن، ئوقۇغۇچىلار ئالدىنقى دەرسنىڭ سۆزلۈكلىرىنى ئاڭلاپ يازىدۇ. ئوقۇغۇچىلار ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن يادلىمىغۇچە، تېكىست يادلاتقۇزۇلمايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئوقۇغۇچىلار ئۆگەنگەن سۆزلۈكلىرى بىلەن گىراماتىكا قائىدىلىرىدىن پايدىلىنىپ جۈملە تۈزەلەيدىغان بولسۇن.

ھەر بىر ئوقۇغۇچىنىڭ بىر دەرسنى ئۆزلەشتۈرۈشكە كېتىدىغان ۋاقتى ئوخشاشمايدۇ، شۇڭا ئۇلارنى ئالدىراتماي، ئۆز قەدىمى بويىچە ئىلگىرىلەشكە يول قويۇڭ. بەزى ئوقۇغۇچىلار مەشىقنى ئۆيدە ئىشلەپ، ئاندىن مۇئەللىمگە كۆرسىتىشنى خالايدۇ، بەزىلەر مەشىقلەرنى ئوقۇتقۇچىنىڭ ياردىمىدە سىنىپتا ئىشلەشنى خالىشى مۇمكىن، يەنە بەزىلەر سۆزلۈك ۋە مۇناسىۋەتلىك مەشىقلەرنى يېزىپ ئىشلەشنىڭ ئورنىغا ئېغىزچە ئىشلەشنى خالىشى مۇمكىن. مەشىقلەرنى يازما شەكىلدە ئىشلەتكۈزۈش ئارقىلىق، ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېزىقچىلىق ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈڭ. سىزنىڭ ياردىمىڭىزدە مەشىق ئىشلىگىنى ياخشى ئەھۋال، لېكىن ئۆزلىرى مەلۇم بىر جاۋابقا ئېرىشمىگۈچە، توغرا جاۋابنى دەپ بەرمەڭ، ئوقۇغۇچىلارنى كۆپرەك ئۆزى ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈرۈڭ. ئەگەر ئوقۇغۇچىلار مەلۇم بىر گىراماتىكا قائىدىسىدە قىينالسا، بۇ دەرسنى ئۆزاقراق ئۆتۈپ، باشقا ماتېرىياللاردىن كۆپرەك مىسال ئېلىپ چۈشەندۈرسىڭىز بولىدۇ. تېز ئۆگەنگۈچىلەر بۇ كىتابنى بىر مەۋسۇمدىلا تۈگىتىۋېتىشى مۇمكىن، نورمال ئۆگەنگۈچىلەر بولسا، ھەپتىدە قانچە سائەتتىن دەرس ئۆتىدىغانلىقىغا ئاساسەن، ئىككى مەۋسۇمدە تۈگىتەلىشى مۇمكىن.

TABLE OF CONTENTS

APPENDICES

GLOSSARY: ENGLISH - UYGHUR

Lesson 1: Scripts and More

This text book is written using only the "Old Alphabet", or the alphabet based off the Arabic script. This script is used in Xinjiang, China where the majority of Uyghurs live today. It is important to be aware of the new alphabet, based off the Latin script, and also of the computer script (*Uyghur Kompyuter Yeziqy* – UKY), and the Cyrillic script which is used in Kazakhstan and Kyrgyzstan. While most books in Xinjiang are written with the old script, when you look for information on the web or chat with Uyghur friends on-line, you will find they will mainly use either the new script or the UKY. Included here in the first lesson are charts of the different kinds of scripts.

Before beginning this book, you must learn the old script. Some books do the first few lessons in both the old and the new scripts; but I have found this to hinder many students from learning the old script well, becoming dependent on the new script as it appears more familiar to them. However, I believe it is possible for a student to learn the old script in 3 - 6 weeks. A good book to learn this script from is the Uyghur Ilipbe, which is the Uyghur primer for elementary students. Also, David Parshall's book is helpful if you can get your hands on it. I have also just completed a workbook entitled "Learning to Read and Write Uyghur!!". At the time being an electronic copy of this workbook is available for free upon request (languagesandmore@gmail. com – in the subject line write "Uyghur alphabet".) As you learn to read and write you will probably begin to pick up on some basic Uyghur phrases which will help you get through the first few lessons of this textbook quicker. Or you may use the time to learn some survival Chinese if needed.

One other thing that will be important throughout your study of the Uyghur language is grasping vowel changes that occur when different suffixes are added. As you will continually encounter this grammar phenomenon, a basic and short explanation is given in this lesson.

FINAL VOWEL CHANGES BEFORE SUFFIXES:

(1) ئا \ ئە followed by a consonant almost always changes to ى
(2) HOWEVER, if the main word stem is only one syllable, ئا \ ئە changes to ې
(3) Other vowels don't change
(4) EXCEPTIONS where the vowel doesn't change

- All personal names
- Place names less familiar to Uyghurs
- Some loaned/imported words
- Irregular words where the final syllable is stressed
- Present - Future Tense Verbs with the vowel ئا

(* General observation: if the main word stem ends in a consonant and is followed by a suffix that starts with a consonant <C>, the vowel <V> will not change. This also applies when many suffixes are added to one word. The vowels in the suffixes will change if the pattern is <V- C+V - C>; but will not change if the pattern is <V - C + C...>).

Letters of the Uyghur Alphabet

Alone	Final	"New" Middle	"Pause" Middle \ Final	Middle	Beginning	
ا	ـا		ـئا	ـا	ئا	1
ە	ـە		ـئە	ـە	ئە	2
ب	ـب			ـبـ	بـ	3
پ	ـپ			ـپـ	پـ	4
ت	ـت			ـتـ	تـ	5
ج	ـج			ـجـ	جـ	6
چ	ـچ			ـچـ	چـ	7
خ	ـخ			ـخـ	خـ	8
د	ـد			ـد	د	9
ر	ـر			ـر	ر	10
ز	ـز			ـز	ز	11
ژ	ـژ			ـژ	ژ	12
س	ـس			ـسـ	سـ	13
ش	ـش			ـشـ	شـ	14
غ	ـغ			ـغـ	غـ	15
ف	ـف			ـفـ	فـ	16
ق	ـق			ـقـ	قـ	17
ك	ـك			ـكـ	كـ	18
گ	ـگ			ـگـ	گـ	19
ڭ	ـڭ			ـڭـ	ڭـ	20
ل	ـل			ـلـ	لـ	21
م	ـم			ـمـ	مـ	22
ن	ـن			ـنـ	نـ	23
ھ	ـھ			ـھـ	ھـ	24
و	ـو		ـئو	ـو	ئو	25
ۇ	ـۇ		ـئۇ	ـۇ	ئۇ	26
ۆ	ـۆ		ـئۆ	ـۆ	ئۆ	27
ۈ	ـۈ		ـئۈ	ـۈ	ئۈ	28
ۋ	ـۋ			ـۋ	ۋ	29
ې	ـې	ېـ	ـئې / ـئېـ	ـېـ	ئېـ	30
ى	ـى	ىـ	ـئى / ـئىـ	ـىـ	ئىـ	31
ي	ـي			ـيـ	يـ	32

The Four Main Scripts

Cyrillic	Arabic	Latin	UKY
А а	ا	A	A a
Ә ә	ە	E	E e
Б б	ب	B	B b
П п	پ	P	P p
Т т	ت	T	T t
Ҳ ҳ	ج	J	J j
Ч ч	چ	Q	Ch ch
Х х	خ	H	X x
Д д	د	D	D d
Р р	ر	R	R r
З з	ز	Z	Z z
Ж ж	ژ	J	J j
С с	س	S	S s
Ш ш	ش	X	Sh sh
Ғ ғ	غ	GH	Gh gh
Ф ф	ف	F	F f
Қ қ	ق	KH	Q q
К к	ك	K	K k
Г г	گ	G	G g
Ң ң	ڭ	NG	Ng ng
Л л	ل	L	L l
М м	م	M	M m
Н н	ن	N	N n
Һ һ	ھ	H	H h
О о	و	O	O o
У у	ۇ	U	U u
Ө ө	ۆ	Ö	Ö ö
Ү ү	ۈ	Ü	Ü ü
В в	ۋ	V	W w
Е е	ې	E	É é
И и	ى	I	I i
Й й	ي	Y	Y y
**Extra Cyrillic Letters: Яя,Юю			

Uyghur Kompyutér Yéziqi (UKY) Alphabet (July 2001)

Letter	Pronunciation		Examples	Letter	Pronunciation		Examples
A a	ئا	**a**	Alim, Alma, Adem	**Q q**	ق	**qu**	Qoshaq, Qur'an, Muqam
E e	ئە	**e**	Erkin, Erkinlik, Edeb	**K k**	ك	**ké**	Kepter, Kona, Kelkün
B b	ب	**bé**	Bilim, Bambuk,Bash	**G g**	گ	**gé**	Gül, Gümbez, Güzel
P p	پ	**pé**	Pul, Polat, Put	**Ng ng**	ڭ	**ngé**	Yangaq, Yéngi, Ming
T t	ت	**té**	Teshna, Turpan, Toxu	**L l**	ل	**él**	Lampa, Leglek, Lachin
J j	ج	**jé**	Jennet, Jan, Jahan	**M m**	م	**ém**	Medeniyet, Mekke, Musulman
Ch ch	چ	**ché**	Chapan, Chach, Cholpan	**N n**	ن	**né**	Nan, Nadan, Namratliq
X x	خ	**xé**	Xuda, Xoraz, Xan	**H h**	ھ	**ha**	Hörlik, Hörmet, Hayat
D d	د	**dé**	Dana, Dewir, Dadil	**O o**	ئو	**o**	Orda, Ordun, Oghul .
R r	ر	**er**	Rawap, Razi, Rezil	**U u**	ئۇ	**u**	Uyghur, Ulugh, Ustaz
Z z	ز	**zé**	Zawut, Zorawan, Zinnet	**Ö ö**	ئۆ	**ö**	Ömür, Öy ,Ördek
J j	ژ	**jé**	Jurnal,Gaj - guj,Réjissor	**Ü ü**	ئۈ	**ü**	Ümid, Üzüm, Üstel
S s	س	**es**	Süt, Saadet, Salam	**W w**	ۋ	**wa**	Weten, Wede, Waris
Sh sh	ش	**shé**	Sheytan, Sham, Sheher	**É é**	ئې	**é**	Éyiq, Éghir, Ériq
Gh gh	غ	**gha**	Ghalip, Gheyret, Gherib	**I i**	ئى	**i**	Ittipaq, Iraq, Ilghar
F f	ف	**éf**	Fabrika, Téléfon	**Y y**	ي	**ya**	Yangaq, Yasin, Yiltiz

**Extra Cyrillic Letters: Яя,Юю

Consonants and Endings

Unvoiced/Voiceless	Voiced
پ	ب*
ت	د*
چ	ج
س	ز
ش	گ*
ك	غ*
ق	ر
ف	م
خ	ن
ھ	ڭ
	ل
	ۋ
	ي
تا / تە	دا / دە
قا / كە	غا / گە
تىن	دىن
قۇ / كۇ	غۇ / گۇ

* 4 exceptions also take these endings

Front	Back
ك	ق
گ	غ

VOWELS

+ All vowels are voiced

Front	Central	Back
ئە	ې	ئا
ئۈ	ى	ئو
ئۆ		ئۇ

Rounded	Unrounded
ئو	ئا
ئۆ	ئە
ئۇ	ې
ئۈ	ى

Lesson 2: Getting Started

Pre - lesson Exercises:

1 - Have your teacher record Lesson 2's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Asking What It Is

– بۇ نېمە؟
– بۇ پۇل (كوي).
– ئۇ نېمە؟
– ئۇ يۈەن (كوي).

– بۇلار نېمە؟
– بۇلار پۇل (كوي ۋە مو).
– ئۇلار نېمە؟
– ئۇلار يۈەن (كوي).

2 - Asking and Giving Prices

– بۇ قانچە پۇل؟ \ بۇ نەچچە پۇل؟
– بۇ بەش كوي. \ بۇ بەش يۈەن.
– ئۇ قانچە\ نەچچە پۇل؟
– ئۇ توققۇز مو.
– بۇلار قانچە\ نەچچە پۇل؟
– بۇلار ئون ئالتە كوي.
– ئۇلار قانچە \ نەچچە پۇل؟
– ئۇلار ئىككى يۈز ئوتتۇز ئىككى كوي ئۈچ مو بەش پۇڭ.
– بۇلار ئون بەش سوم.
– ئۇ تۆت پۇڭ.

3 - Greetings and Leave - Takings

– ياخشىمۇسىز؟ \ تىنچلىقمۇ؟ – ئەسسالامۇئەلەيكۇم.
– ياخشىمۇسىلەر؟ \ تىنچ تۇردۇڭلارمۇ؟ – ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام.
– ياخشى، ئۆزىڭىزچۇ؟\ ئۆزۈڭلارچۇ؟
– ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟
– ياخشى، ئۆزىڭىزچۇ؟
– خوش. – خۇداغا ئامانەت.
– خوش ئەمىسە. – ئامان بولۇڭ.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Question Words:	
Who?	كىم؟
What?	نېمە؟
How much/How many?	قانچە؟ / نەچچە؟
When?	قاچان؟
How?	قانداق؟
What kind of?	قانداق؟
Which?	قايسى؟
Where?	نەدە؟ / قەيەردە؟
Why?	نېمىشقا؟
Question elliptic	-مۇ؟
Question elliptic meaning "And this\you\you all?"	-چۇ؟
2 - Numbers:	
0	نۆل
1	بىر
2	ئىككى
3	ئۈچ
4	تۆت
5	بەش
6	ئالتە
7	يەتتە
8	سەككىز
9	توققۇز
10	ئون
11	ئون بىر
12	ئون ئىككى

13	ئون ئۈچ
14	ئون تۆت
15	ئون بەش
16	ئون ئالتە
17	ئون يەتتە
18	ئون سەككىز
19	ئون توققۇز
20	يىگىرمە
30	ئوتتۇز
40	قىرىق
50	ئەللىك
60	ئاتمىش
70	يەتمىش
80	سەكسەن
90	توقسان
100	يۈز
1000	مىڭ

<u>3 - Other New Words:</u>

this	بۇ
that	ئۇ / ئاۋۇ (شۇ)
these	بۇلار
those	ئۇلار / ئاۋۇلار (شۇلار)
you (formal)	سىز
You all (formal)	سىلەر
I	مەن
We	بىز
God	خۇدا، تەڭرى، ئاللا
money	پۇل
“dollar”	سوم / يۈەن / كوي

"pènny" (.01)	تىيىن / پۇڭ
"cent" (.10)	مو
good	ياخشى
peace	ئامان
savings - "safe keeping"	ئامانەت
Peace be on you	ئەسسالامۇئەلەيكۇم
and	ۋە
good - bye	خوش، خەير
Cheers!	خوش
no	ياق؛ بولمايدۇ
yes	ھەئە؛ شۇنداق
None\ have not	يوق؛ مەۋجۇت ئەمەس
ok	ماقۇل
and you? \ and you all?	ئۆزىڭىزچۇ؟/ ئۆزۈڭلارچۇ؟
have	بار، مەۋجۇت

<u>4 - Phrases to Memorize:</u>

I didn't understand.\ I wasn't able to understand.	چۈشەنمىدىم/چۈشىنەلمىدىم.
Please say it again.	يەنە بىر قېتىم دەپ بەرگەن بولسىڭىز.
Speak slower.	ئاستىراق دەپ بېرىڭ.
Thanks.	رەھمەت.
You're welcome.	ئەرزىمەيدۇ.
"Be at Peace" (a leave - taking)	ئامان بولۇڭ.
"May God's Peace Keep You" (a leave - taking) "May God watch over\ take care of you."	خۇداغا/ ئاللاغا ئامانەت.
How are you?	ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟

Grammar

1 - Personal Pronouns\ كىشىلىك ئالماش

	Singular	Plural
1st Person:	مەن	بىز
2nd Person informal:	سەن	سىلەر
formal:	سىز	
3rd Person:	ئۇ	ئۇلار

Singular	Plural
I	We
Ya	Ya'll \ You all
You	
He/She/It	They

2 - Demonstrative Pronouns \ كۆرسىتىش ئالماش

	Singular	Plural
Close:	بۇ	بۇلار
Distant:	ئۇ \ ئاۋۇ\ (شۇ)	ئۇلار \ ئاۋۇلار \ (شۇلار)

Singular	Plural
This	These
That	Those

**For abstract things or things not seen at the moment use شۇ /شۇلار
For example: "THOSE days." "THAT time…" **

(Until recently it was said that Uyghur only had 6 noun cases, but most books now claim there are 10.)

3 - Case # 1: Nominative \ باش كېلىش

A noun that can act as a subject, predicate, attributive, or "attention getting" interjection.
Shows the subject of the verb.

Examples:

This is money.	predicate	بۇ پۇل.
Where's the money?	subject	پۇل نەدە؟
The home's owner is me. \ I am the home's owner.	attributive	ئۆينىڭ ئىگىسى مەن.
Classmates, you must study diligently.	interjection	ساۋاقداشلار! (سىلەر) چوقۇم تىرىشىپ ئۆگىنىڭلار.

4 - Word Order\ جۈملە شەكلى

In Uyghur the word order is : Subject - Object - Verb.

Cultural Points

1 - Use of سەن:

This is the informal 2nd person singular form. It is usually ONLY used between immediate or close relatives and really close friends. Older people may also use it with young children whom they know. It should not be used with someone older than oneself unless it's one's own mother or father. There is one village near Hami/Kumul called "Karaduwe" where EVERYBODY uses this form with EVERYONE else! It is equivalent to "ya" in English.

2 - Use of سىز:

This is the normal 2nd person formal singular form. It is safe to use this form with anyone and is the most common one used in general. Its equivalent in English would be "You".

3 - Use of سىلى:

This is the very formal 2nd person singular form. It is used as a way of showing respect, especially to older folks. This form is mainly used in Hami/Kumul. It will change the ending you use on verbs to a more respectful form. You could say its equivalent is "Sir"/"Ma'am".

Exercises

1 - Fill in the Charts:

A - Personal Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B - Demonstrative Pronouns:

	Singular	Plural
Close:		
Distant:		

2 - Translate the following into Uyghur:

How much is it? ______________________
It's 5 kuai. ______________________
What is this? ______________________
What is that? ______________________
When? ______________________
Where? ______________________
It's 50 kuai. ______________________
Hello. ______________________
Good - bye. ______________________
Yes. ______________________
No. ______________________
Who? ______________________
Which? ______________________
You ______________________
Ok. ______________________
Cheers! ______________________
Why? ______________________
How? ______________________
money ______________________
They ______________________
Him ______________________
Me ______________________
Good ______________________
We ______________________
Her ______________________
Ya ______________________
Sir / Ma'am

3 - Matching:

17	بىر
5	بەش
12	توققۇز
20	ئون ئىككى
7	ئون توققۇز
0	نۆل
100	ئىككى
13	ئۈچ
3	تۆت
8	ئالتە
1000	ئون
30	ئوتتۇز
2	ئون ئالتە
14	ئون سەككىز
4	قىرىق
40	سەكسەن
1	مىڭ
60	يۈز
15	يەتتە
6	سەككىز
50	توقسان
9	يىگىرمە
16	ئون ئۈچ
70	ئەللىك
10	ئون بىر
18	ئاتمىش
80	ئون تۆت
19	ئون بەش
90	ئون يەتتە
11	يەتمىش

4 - Pronunciation Drills (do with teacher):

ه	خ	ئۇ	ئۈ
ها	خا	كۇ	كۈ
هه	خه	گۇ	گۈ
هو	خو	بۇ	بۈ
		تۇ	تۈ

5 - Application:

A - Ask your teacher what at least 10 things are using: ئۇ\بۇ\ئۇلار\بۇلار

B - Price the things on your desk. Ask your teacher how much the things cost. Then have your teacher ask you how much each thing costs and give the answer.

C - Do the above things out and around in town! Take a notebook to write down new words.

Lesson 3: Introducing Yourself

Pre - lesson Review Exercises:

1 - With your teacher, do dictation of Lesson 2's vocabulary words and pronunciation drills.

2 - Ask your teacher the name of 5 things in your classroom.

3 - Have your teacher record Lesson 3's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Asking Name and Hometown

— ئىسمىڭىز نېمە؟

— (مېنىڭ) ئىسمىم ئادىل.

— سىز نەدىن؟ (سىز قەيەرلىك؟ \ سىز نەلىك؟)

— مەن ئامېرىكىدىن. (مەن ياپونىيەلىك. \ مەن ئۇرۇمچىلىك)

— ئۇنىڭ ئىسمى نېمە؟

— ئۇنىڭ ئىسمى ئاينۇر.

— ئۇ قەيەرلىك؟

— ئۇ كورىيەلىك.

2 - Asking Age

— سىز نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟*

— مەن يىگىرمە بەش ياشقا كىردىم .*

— ئۇ نەچچە ياشقا كىردى؟*

— ئۇ يەتتە ياشقا كىردى.*

3 - Asking Martial Status

— سىز توي قىلغانمۇ؟*

— هەئە، توي قىلغان.** \ ياق تېخى.

4 - Who Is It?

— بۇ كىم؟

— بۇ مېنىڭ دادام.

— ئۇلار كىم؟

— ئۇلار ئۇنىڭ ئىنىلىرى ۋە سىڭىللىرى.

— سىز كىم؟

— مەن ئاينۇر.

5 - Asking Occupation

— سىز نېمە ئىش قىلىسىز؟
— مەن ئوقۇغۇچى. ئۇيغۇرچە ئۆگىنىمەن.
— سىلەر نېمە ئىش قىلىسىلەر؟
— بىز شىركەت ئاچىمىز.
— ئۇ نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— ئۇ ئوقۇتقۇچى.
— ئۇلار نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— ئۇلار ئىشچى.

6 - Asking About Family

— ئۆيىڭىزدە*** نەچچە جان (ئادەم) بار؟
— بەش جان (ئادەم) بار.
— ئۇلار كىملەر؟
— دادام، ئاپام، ئاكام، سىڭلىم ۋە مەن.

7 - Asking About Kids

— بالىڭىز بارمۇ؟
— ئۈچ بالام بار. ئىككى ئوغۇل، بىر قىز.

8 - Family's Occupations:

— دادىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— دادام پېنسىيەگە چىقتى. *
— ئۇنىڭ ئاپىسى نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— ئۇنىڭ ئاپىسى ئاشپەز.
— سىزنىڭ ئۇكىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— (مېنىڭ) ئۇكام ئوقۇيدۇ.

* (Past tense explained in lesson 5.)
** (Former past tense explained in lesson 15.)
*** (This case form explained in lesson 5; here it means "in".)

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Countries \ Nationalities	
America \ American	ئامېرىكا \ ئامېرىكىلىق
China \ Chinese	جۇڭگو \ جۇڭگولۇق
Korea \ Korean	كورىيە\ كورىيەلىك
Japan \ Japanese	ياپونىيە\ ياپونىيەلىك
Germany \ German	گېرمانىيە \ گېرمانىيەلىك
England \ English/British	ئەنگلىيە\ ئەنگلىيەلىك
Australia \ Australian	ئاۋستىرالىيە\ ئاۋستىرالىيەلىك
2 - Place of Origin (from what city)	
person from Urumqi	ئۈرۈمچىلىك
person from Hotan	خوتەنلىك
person from Kashgar	قەشقەرلىك
person from Turpan	تۇرپانلىق
person from Atux	ئاتۇشلۇق
3 - Occupations	
worker	ئىشچى\خىزمەتچى
chef/cook	ئاشپەز
teacher	ئوقۇتقۇچى
student	ئوقۇغۇچى
driver	شوپۇر
doctor	دوختۇر
nurse	سېسترا \ ھەمشىرە
engineer	ئىنژېنېر
business man	سودىگەر
farmer	دېھقان

4 - Family

Father	ئاتا \ دادا
Mother	ئانا \ ئاپا
Parents	ئاتا - ئانا \ دادا - ئاپا
sibling \ pencil	قېرىنداش، قېرىنداش قەلەم
older brother	ئاكا
younger brother	ئۇكا \ ئىنى
older sister	هەدە \ ئاچا
younger sister	سىڭىل
girl \ daughter	قىز، قىزچاق
boy \ son	ئوغۇل
grandfather	بوۋا
grandmother	موما
husband	ئېرى (يولدىشى)
wife \ woman, lady	خوتۇنى (ئايالى)

5 - Other

tears \ young \ age	ياش
name (note 2nd "ى" drops out w/personal ending)	ئىسىم
wedding (ceremony of some sort, look at context)	توي (قىلىش، ئۆيلىنىش، ياتلىق بولۇش)
business	سودا\شىركەت
thing \ work	ئىش
work	خىزمەت
Uyghur language	ئۇيغۇرچە
Chinese language	خەنزۇچە
English language	ئىنگلىزچە
home	ئۆي
life	جان

child	بالا
fair \ just (also a boy's name)	ئادىل
person \ man	ئادەم
friend	دوست \ ئاغىنە
yet	تېخى

6 - Verbs*

to enter	كىرمەك: كىر-
to open	ئاچماق: ئاچ-\ ئېچ-
to do	قىلماق: قىل-
to come	كەلمەك: كەل- \كېل-
to study	ئۆگەنمەك: ئۆگەن- \ئۆگىن-
to go	بارماق: بار- \بېر-
to study \ to read \ to know	ئوقۇماق: ئوقۇ-
to marry	توي قىلماق: توي قىل-
to retire	پېنسىيەگە چىقماق: پېنسىيەگە چىق-

7 - Phrases to Memorize:

Are you married?	(سىز)، توي قىلغانمۇ؟
Are you married?	سىز ئۆيلەنگەنمۇ؟ — ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولغانمۇ؟

* Verbs are listed in their infinitive form: "to ____" and are then followed by the forms the root will appear in depending on the ending the verb takes. (If the verb stem is one syllable containing either ئا or ئە, it will usually change to ئې if it's a consonant + ئا \ ئە + consonant + vowel +......

** See Appendix A for picture helps for learning this lesson's vocabulary.**

GRAMMAR

1 - Case #2: Genitives

Part A: Genitive Pronouns/ ئىگىلىك كېلىش :

	Singular	Plural
1st Person:	مېنىڭ	بىزنىڭ
2nd Person informal:	سېنىڭ	سىلەرنىڭ
formal:	سىزنىڭ	
3rd Person:	ئۇنىڭ	ئۇلارنىڭ

Singular	Plural
My	Our
Ya	Ya alls \ Your alls
Your	
His/Her/Its	Their

Part B: Genitive Personal(Possessor) Endings/ تەۋەلىك قوشۇمچىلىرى

These endings are added to the end of the noun that is being possessed to show who possesses it. It is often used with a genitive pronoun, though often can stand alone since it shows the person.

	Singular	Plural
1st Person:	م\ ىم \ ۇم\ ۈم	مىز\ ىمىز
2nd Person informal:	ڭ\ ىڭ\ ۇڭ\ ۈڭ	ڭلار\ىڭلار \ ۇڭلار \ ۈڭلار
formal:	ڭىز\ ىڭىز	
3rd Person:	ى \سى	

Example:	Singular	Plural
my/our money	پۇلۇم	پۇلىمىز
your /your all's money	پۇلۇڭ	پۇلۇڭلار
Your money	پۇلىڭىز	
his/her money	پۇلى	

**Here is a VERY basic explanation of how to know which ending to place on the word being possessed.

a. If the thing being possessed ends in a vowel, add the possessive ending that begins with a consonant.

b. If the last vowel of the thing being possessed is unrounded - ئا / ئە, then add the ending beginning with ئى.

c. If the last vowel of the thing being possessed is back rounded - ئو / ئۇ, then add the ending beginning with ئۇ.

d. If the last vowel of the thing being possessed is front rounded - ئۆ / ئۈ , then add the ending beginning with ئۈ.

2 - Present - Future Tense Personal Endings

	Singular	Plural
1st Person:	ىمەن \ يمەن	ىمىز\ يمىز
2nd Person informal:	ىسەن \ يسەن	ىسىلەر\ يسىلەر
formal:	ىسىز\يسىز	
3rd Person:	ىدۇ \ يدۇ	

Example:	Singular	Plural
I / We will go.	بارىمەن	بارىمىز
Ya will go \ Ya'll will go \	بارىسەن	بارىسىلەر
You will go \ You all will go	بارىسىز	
He \She \It \ They will go	بارىدۇ	

Formation: If the verb stem ends with a vowel use the ي ending. If the verb stem ends with a consonant use the ى ending.

***Note:** This tense can be translated as "will ___V___", "(Person) am/is ___V___ing", or "(Person)___V___(s). Ex)· مەن ئۆگىنىمەن I will study \ I am studying \ I study. Usually will be the 1st or 3rd translation. With the first translation a time is usually indicated: Tomorrow, next year,...
** **Note:** Used to describe something ongoing; such as a person's occupation.

Ex) She works. He studies. ئۇ ئىشلەيدۇ. ئۇ ئوقۇيدۇ.

3 - Case #3: Ablative Case/ چىقىش كېلىش

A - Formation:

This case is formed by adding: تىن / دىن to a pronoun, noun, adverb, adjective, number, measure word, time word, etc. and can usually be translated as "from \ out of". "From me \ out of the sky\ from outside \ from the red ones \ out of five......"

Examples:

from me	مەندىن
from work	ئىشتىن
from five	بەشتىن
from America	ئامېرىكىدىن

**Use دىن after a voiced consonant or vowel; use تىن after an unvoiced consonant.
** See lesson 1's "Consonants and Case Endings" for a list of voiced and voiceless sounds.

B - Usage:

a) movement from an actual place — ex) from home
b) selecting some out of many — ex) from these
c) the source or origin of something — ex) from America
d) discussing of a fixed position or point which is abstract — ex) He awoke from his deep thoughts.
e) exclusions from a group in the phrase «... دىن \ ...تىن باشقا» meaning "except for / besides (explained in lesson 9)
f) time relationships — ex) from tomorrow
g) comparisons (explained in lesson 13) — ex) "from me, he is taller"

4 - The Absence of the English Verb "to be"

In Uyghur you will often find that the "to be" verb appears to be missing. They drop this verb as it is understood. This is also true for the articles: "a \ an \ the".

Examples: He (is) good. ئۇ (بولسا) ياخشى.

I (am) (a) teacher. مەن (بولسام) ئوقۇتقۇچى.

CULTURAL POINTS

1 - Common questions asked in this culture include: "How old are you? Are you married? What's your salary?" These may be rude in your own culture, but are normal here. You can answer the question or avoid the question by changing the topic or throwing the question back at them.

2 - Many Uyghur names are actually everyday words and keep the meaning of those words.

Examples:	Uyghur name:	پولات	Meaning:	Steel
		مەلىكە		Princess
		ئاينۇر		Moon light
		ئادىل		Just

3 - گۈل is often added to the end of girls' names and means "flower"; جان is often added to the end of boys' names and means "life".

4 - The terms "brother \ sister \ father \ mother \ etc…" are not just used to address what we know as such, but are often used with other relatives and in addressing others. For example, "older brother" may be used to address a man older than oneself, whether a stranger or a good friend. So beware, if someone introduces someone to you as their brother or sister, it might not be of blood relation!

EXERCISES

1 - Fill in the Charts:

A - Personal Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B - Demonstrative Pronouns:

	Singular	Plural
Close:		
Distant:		

C - Genitive Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

D - Genitive Personal Endings:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

E - Present - Future Tense Personal Endings on Verbs:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Matching:

his	شوپۇر
America	مېنىڭ
driver	ئوقۇغۇچى
father	ئوقۇماق
Chinese language	ئامېرىكا
to go	بىزنىڭ
our	بالا
farmer	يېشى
child	ئاتا، دادا
wife	دېھقان
to read	ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم
daughter	قىزچاق
teacher	قىلماق
their	بارماق
student	ئىنگلىزچە
to do	ئۆي
my	ئۇلارنىڭ
English language	ئايال
age	خەنزۇچە
home	ئۇنىڭ

3 - Translation:

A - Translate the following into Uyghur:

How old are you? ____________________

How old is he? ____________________

How old are they? ____________________

What do you do? ____________________

What does she do? ____________________

What do they do? ____________________

I'm a student. ____________________

He's a driver. ____________________

They're teachers. ____________________

How many people are there in your family? ____________________

Who are they? ____________________

My father, mother, older brother, younger sister, and I. ____________________

Are you married? ____________________

Do you have children? ____________________

I have one son and one daughter. ____________________

What is your name? ____________________

What is her name? ____________________

What is his name? ____________________

They will come. ____________________

I study. ____________________

B - Translate the Following into English:

مەن بارىمەن. ____________________

بۇ مېنىڭ ئاپام. ____________________

سىز نېمە ئىش قىلىسىز؟ ____________________

بالىڭىز بارمۇ؟ ____________________

سىز قەيەرلىك؟ ____________________

ئاكىڭىز نەچچە ياشقا كىردى؟ ____________________

ئۆيىڭىز نەدە؟ ____________________

بىز دېھقان. ____________________

4 - Add the correct Endings:

A - Write in the Correct Present - Future Tense Personal Endings on the Verbs:

ئۇ ____________________ (كىرمەك)

مەن ____________________ (ئاچماق)

سىز ____________________ (ئۆگەنمەك)

ئۇلار ____________________ (بارماق)

بىز ____________________ (ئوقۇماق)

ئۇ ____________________ (پېنسىيەگە چىقماق)

B - Write in the Correct Genitive Pronouns:

ئۇ ____________________ ئاكام.

بۇ ____________________ دادىسى.

ئۇ ____________________ بالىڭىز.

ئۇ ____________________ قىزىمىز.

ئۇ ____________________ ئۆيۈڭلار

C - Add the Correct Genitive Personal Endings to the Nouns in ( ):

بۇ مېنىڭ ______________________________ . (ئاكا)

ئۇ بىزنىڭ ______________________________ . (دادا، ئاتا)

ئۇ ئۇنىڭ ______________________________ . (سىڭىل)**

بۇ ئۇلارنىڭ ______________________________ . (بالا)

ئۇ سىزنىڭ ______________________________ . (بوۋا)

ئۇ ئۇنىڭ ______________________________ . (قىز)

مېنىڭ ______________________________ ئادىل. (ئىسىم)**

ئۇنىڭ ______________________________ ئاينۇر. (ئىسىم)

مېنىڭ ______________________________ ئىشچى. (ئاكا)

بىزنىڭ ______________________________ ئوقۇتقۇچى. (ئوغۇل)**

سىزنىڭ ______________________________ شوپۇرمۇ؟ (يولداش)

ئۇنىڭ ______________________________ ئاشپەزمۇ؟ (ئايال)

ئۇلارنىڭ ______________________________ سېستىرا. (ئاچا)

سىلەرنىڭ ______________________________ دېھقان (ئۇكا)

**** ATTENTION PLEASE!** These words have special changes: the last vowel drops out when an ending is added.**

D - Add the Correct Ablative Endings:

ئامېرىكا	__________	جۇڭگو	______________
ئاتۇش	__________	بىر	______________
خىزمەت	__________	ئاكام	______________

5 - More Review:

Translate the Following Into Either English or Uyghur:

Speak slower. ____

What? ______________________

Yes ______________________

No ______________________

Thank you. ______________________

What's this? ______________________

God ______________________

we ______________________

100 ______________________

18 ______________________

ئالتە ______________________

كىم؟ ______________________

نەدە؟ ______________________

ياخشى ______________________

رەھمەت ______________________

ئۇ نېمە؟ ______________________

6 - Substitution Exercises:

ئاكام	مېنىڭ
دادام	
ئاچام	
ئاپام	

مەن	بارى	مەن
مىز		بىز
سىز		سىز
سىلەر		سىلەر
دۇ		ئۇ \ ئۇلار

7 - Pronunciation Drills:

ق	ك	ئا	ئە
قا	كا	ئاپ	ئەپ
قە	كە	ئان	ئەن
قو	كو	ئات	ئەت
قۇ	كۆ	ئاق	ئەك
		ئال	ئەل

8 - Application:

A - Ask your teacher and classmates where they are from, their names, are they married, who is in their family, and what they do. Ask each other and give appropriate answers.

B - Ask your teacher/classmate about another person - where he's from, his name, what he does, does he have children, etc. Then have them ask you about another person and you answer.

C - If you do not have a Uyghur name but would like one, ask a teacher or friend to give you one!

D - Community time - use the above questions in community. Write a short self - introduction of yourself for your teacher to correct, and then practice it in community several times. Continue to ask what things are and their prices.

** Bring a family photo or two to your next class!!

Lesson 4: Shopping

Pre - lesson Review Exercises (BRING A FAMILY PHOTO OR TWO TO CLASS):

1 - Have your teacher point to several things in the classroom and ask whose it is. Give the correct answer using the genitive pronoun and the personal genitive endings on the noun.
2 - "Recite" your self - introduction.
3 - Ask your teacher about her/his family. Have your teacher ask you about your family. Use family pictures to say who people are, what their names are, and what they do.
4 - Do dictation of lesson 3's vocabulary words and pronunciation drills.
5 - Have your teacher record lesson 4's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Big\Small

— نېمە ئالىسىز؟
— مەن بىر ئىشتان ئالىمەن.
— بۇ قانداق؟
— بۇ بەك چوڭ.
— بۇچۇ؟
— بۇ بەك كىچىك. ئاۋۇ بەلكىم دەل كېلىدۇ.

2 - Another Color

— مەن ئاياغ ئالىمەن.
— قانچىنچى* نومۇرلۇقنى كىيىسىز؟
— 37
— بۇ قانداقراق؟
— باشقا رەڭلىكى* بارمۇ؟ \ باشقا خىلى بارمۇ؟
— كۆك رەڭلىكى بولامدۇ؟ \ بۇ خىلى قانداق؟
— مەن قارىسىنى ئالىمەن. \ بۇ بولىدىكەن.

(*NOTE: the grammar for لىكى and ـىنچى will be explained in later lessons.)

3 - A Little Bargaining

— مەن قەلەم ئالىمەن.
— قانچە تال ئالىسىز؟
— ئۈچ تال ئالىمەن. قىزىلدىن بىر، كۆكتىن بىر، قارىدىن بىر تال. قانچە پۇل؟
— بىر تىلى بىر يېرىم كوي، جەمئىي تۆت يېرىم كوي.
— بەك قىممەتكەن. ئەرزانراق بېرەمسىز؟.
— تۆت كويغا بېرەي*.
— ماقۇل.

(*NOTE: grammar for ئاي \ئەي explained in lesson 10, just know for now that it adds a little politeness, the word/sentence is correct w/o it too.)

4 - Fruits

— مەن مېۋە ئالىمەن. ئالمىدىن بىر كىلو، باناندىن ئىككى كىلو، بۇنىڭدىن يېرىم كىلو.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Colors:	
red	قىزىل
blue	كۆك
black	قارا
green	يېشىل
brown	قوڭۇر
white	ئاق
purple	بىنەپشە\سۆسۈن
yellow	سېرىق
orange	قىزغۇچ سېرىق
pink	هال
2 - Descriptions	
big / small	چوڭ\كىچىك
long / short	ئۇزۇن\قىسقا
tight / loose	چىڭ، چىپ، تار\بوش، كەڭ
narrow / wide	تار\كەڭ
thin / thick	نېپىز\قېلىن
thin / thick	ئىنچىكە\توم
tall / short	ئېگىز\پاكار
fat / skinny	سېمىز\ئورۇق
old / new	كونا\يېڭى
hard / soft	قاتتىق\يۇمشاق
dry / wet	قۇرۇق، قۇرغاق\هۆل
exactly, precise	دەلمۇدەل
3 - Items	
pen	قەلەم
book	كىتاب
notebook	دەپتەر
eraser	ئۆچۈرگۈچ
coat	چاپان

shoe	ئاياغ
pants	ئىشتان
sock	پايپاق

4 - Other

(A common measure word)	تال
very, to	بەك، ناھايىتى
number	نومۇر
other	باشقا
color	رەڭ
apple	ئالما
banana	بانان
half	يېرىم
expensive	قىممەت
cheap	ئەرزان
kilogram (kg)	كىلو \ كىلوگرام
fruit	مېۋە- چېۋە
kind (of)	خىل
total	جەمئىي
bazaar	بازار
maybe	بەلكىم، ئېھتىمال
small shop	ماگىزىن
store	دۇكان

5 - Verbs

to take / buy	ئالماق: ئال- \ ئېل -
to wear	كىيمەك: (كەي) - \ كىي -
to give	بەرمەك: بەر - \بېر -
"to be"	بولماق: بول -
"to fit"	دەل كەلمەك: دەل كەل - \دەل كېل -

6 - Phrases to Memorize

Do you have small change?	پارچە پۇل بارمۇ؟
Let me have a look. / Let me see it. (I'm just looking.) (Lit: Let me see.)	مەن كۆرۈپ باقاي.
(Please) give it cheaper? (with question intonation)	ئەرزانراق بېرىڭە؟
Too expensive!	بەك قىممەتكەن!

** See Appendix B for pictures to help in learning this lesson's vocabulary!**

Grammar

1 - "Eliptic" چۇ:

Used in forming questions meaning "and (I/us/you/you all/him/her/them/it/this/that/...)"

Examples: And this? بۇچۇ؟

And you? سىزچۇ؟

2 - Plural Formation \ ئىسىمنىڭ كۆپلۈك شەكلى:

A - Adding the Plural Suffix

لار \ لەر is added to pronouns, nouns, and adjectives to make them plural.

Examples: them ئۇلار big ones (or adults) چوڭلار

books كىتابلار

*Formation: add لەر if the final syllable of the stem has: ئۈ \ ئە \ ئۆ \ گ \ ك , to all others add لار.

B - When to Drop the Plural Suffix

The plural suffix is NOT needed/used when it is already clear that the thing is plural due to the addition of a

Examples: Her 5 child(ren).... / There are MANY book(s).

جىق كىتاب بار. / ئۇنىڭ 5 بالىسى ...

C - Take Notice

A) When added to an adjective, it becomes a noun. Ex) red قىزىل red ones قىزىللىرى

B) Sometimes it can be added to a person's name to include those with the person:

Ex) Adil and those with him (family/friends) came. ئادىللار كەلدى.

* Usually: Adil and his family/friends came. ئادىل ئۆيدىكىلىرى/ دوستلىرى بىلەن كەلدى.

Usage:

A) Emotional response usually showing surprise

B) Gives a person's own impression/opinion

C) Shows that you heard it from others, not of your own experience

D) Can be used as the verb of the sentence (more to come in later lessons)

Ex) You (are) good! سىز ياخشى ئىكەنسىز! (سىز بولىدىكەنسىز!) \ سىز ياخشىكەنسىز!

He (is) good. ئۇ ياخشى ئىكەن. (ئۇ بولىدىكەن.) \ئۇ ياخشىكەن.

Formation:

Ex) قىممەت ئىكەن \ قىممەتكەن

Cultural Points

1 - Bargaining:

This is a culture of bargaining. Though there are more and more places, such as big stores, where you cannot bargain, there are still MANY places on the streets and small stores where bargaining goes on daily.

As a foreigner they may try to automatically raise the price by twice the normal rate when they see you (esp. in URC). Try to get a feeling for the normal price of things so you don't get ripped off. A good way of doing this is by going shopping with local friends, or asking friends before going to buy something. When bargaining, if you have given a price you are determined to buy it for, but they don't agree, if you turn around and start walking away, they might call you back and agree!

So, try some different techniques and adjust to the new culture! There will be times you will probably be ripped off, and there will probably be times where the locals even tell you you got a good deal!

2 - Colors:

In the English language there are probably thousands of names to describe colors; however, that is far from true in the Uyghur language. The way they see/view some colors is also different. For example, they would never say a "red - head" has red hair, they would say "yellow or golden" hair. Many of them seem to not even know the name for purple, but would say something like "the color of an egg plant/or 'flower'". So, don't expect to hear a wide range of words for colors, and be prepared to hear several things of different colors to be called the same color!

Exercises

1 - Make the following Plural:

چوڭ	______	يېڭى	______	كىتاب	______
كىچىك	______	قەلەم	______	دەپتەر	______
سودىگەر	______	قىز	______	**ئالما	______
**مېۋە	______	باشقا**	______		

(** If a noun ends in ئا \ ئە it changes to ى before adding the plural.)

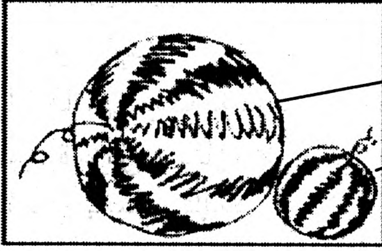
2 - Fill in the blanks with either مۇ or چۇ:

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم/تىنچلىقمۇ؟
ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام /تىنچلىق.
سىز ______؟ \ئۆزىڭىز ______؟
بۇ ئۇنىڭ كىتابى______؟ بىز بارىمىز. سىلەر______؟
بۇ چاپان 100 كوي. بۇ______ ؟

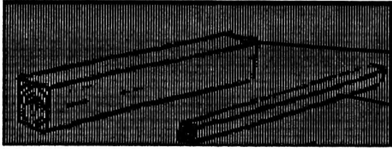
3 - Fill in the blanks with the following where needed: - دىن/ -تىن / - لار / - لەر / - مۇ / - چۇ
Pronouns, and Present - Future Tense Personal Endings:

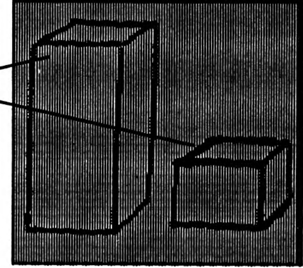
مەن ئالمى ____بىر كىلو ئالى ______.
بۇ قىز ______ ______قىزلىرىم.
______ئامېرىكا______ كەلدى.
________ئاتۇش ____كەلدىم.
ئۇلار ئەتە ماڭ ______. سىلەر______؟ بىز____ئەتە ماڭ______ .
بۇ ئاياغ _____قانداق؟
سىز دەپتەر ئال_____.

4 - Look at the Pictures and Use the Appropriate Adjectives to Label Them:

5 - Conjugate the following verbs into their present - future tense 1st/2nd/3rd person forms:

3rd Person		2nd Person			1st Person		
Plural	Sing	Plural	Sing formal	Sing Informal	Plural	Sing	
ئالىدۇ	ئالىدۇ	ئالىسىلەر	ئالىسىز	ئالىسەن	ئالىمىز	ئالىمەن	ئالماق:
							كىيمەك:
							بەرمەك:
							بولماق:
							كىرمەك:
							قىلماق:

6 - Translation:

A - Translate the following into Uyghur:

What are you buying? ________________

I'm buying a notebook. ________________

What kind of notebook? ________________

A big, blue notebook. ________________

How much is this? ________________

It's 10 kuai. ________________

Too expensive! ________________

B - Translate the following into English:

نېمە ئالىسىلەر؟ ________________________________

پايپاق بارمۇ؟ ________________________________

بار، قايسى رەڭدىكىسىنى ئالىسىلەر؟ ________________________________

مەن قىزىل پايپاق ئالىمەن. ________________________________

ئۇ قارا پايپاق ئالىدۇ. ________________________________

7 - Make up 10 NEW sentences on your own from the words and grammar you have learned:

________________________________ (1)

________________________________ (2)

________________________________ (3)

________________________________ (4)

________________________________ (5)

________________________________ (6)

________________________________ (7)

________________________________ (8)

________________________________ (9)

________________________________ (10)

8 - More Review

A - Fill in the Charts:

1 - Personal Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Genitive Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

3 - Present - Future Tense Personal Endings on Verbs:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B - Add the Correct Pronouns, Genitive Endings, and Present - Future Verb Endings:

مەن ئىككى تال قەلەم (ئال) ________.

________ ئاكام ئەتە (كەل) ________.

ئۇنىڭ دادا____ كىتاب ئوقۇ________.

________ نېمە ئىش قىلىدۇ؟

بۇ يىل بىزنىڭ ئوقۇتقۇچى________ 30 ياشقا كىر________.

________ قىزىڭىز قاچان توي قىل________؟

C - Matching:

14	دېھقان
40	ياش
11	بەرمەك
90	كىتاب
Where?	بۇلار
How much?	بوۋا
Ok	كىرمەك
these	ئېگىز
China	ئەرزان
engineer	ئون تۆت
farmer	ماقۇل
sibling	نەدە؟
grandfather	توي قىلماق
tears	ئادەم
man	قارا
to marry	يېڭى
to enter	ئاچماق
to open	پايپاق
red	كىيمەك
black	قىزىل
white	قىرىق
big	نەچچە؟
new	قېرىنداش
skinny	توقسان
tall	ئون بىر
book	جۇڭگو
pen	ئاق
shoe	چوڭ
sock	ئورۇق
color	قەلەم
expensive	ئاياغ
cheap	رەڭ
total	قىممەت
to take	ئالماق
to give	ئىنژېنېر
to wear	جەمئىي

D - Translate the Following Into Uyghur or English:

Please say it again. ______________________

May God's peace keep you. ______________________

Do you have small change? ______________________

I'm just looking. ______________________

I'm a student. ______________________

He's a teacher. ______________________

This book is new. ______________________

______________________ مەن قىزىل چاپان كىيىمەن.

______________________ ئۇ ئادەم بەك ئورۇق.

______________________ ئۇلار ئاتۇشلۇق.

______________________ بۇلار قانداق؟

______________________ مېنىڭ بالام بەش ياشقا كىردى.

______________________ قاچان بارىسىز؟

______________________ سىزنىڭ ئۆيىڭىز نەدە؟

E - Substitution Drills:

ئالدۇ.	دەپتەر ئاياغ كىتاب ئىشتان قەلەم پايپاق ئۆچۈرگۈچ چاپان مېۋە	ئۇلار

ئىكەن.	كونا سېمىز قېلىن تار كەڭ	قىسقا بوش نېپىز توم يۇمشاق	چوڭ كىچىك قىممەت ئەرزان ئۇزۇن	بۇ بەك

F - Pronunciation Drills:

ش	س	ب	پ	م	ن
شا	سا	با	پا	ما	نا
شه	سه	به	په	مه	نه
شو	سو	بو	پو	مو	نو
شۇ	سۇ	بۇ	پۇ	مۇ	نۇ
شۆ	سۆ	بۆ	پۆ	مۆ	نۆ
شۈ	سۈ	بۈ	پۈ	مۈ	نۈ
شى	سى	بى	پى	مى	نى
شې	سې	بې	پې	مې	نې

9 - Application:

A - Go out shopping with your teacher/friends. Ask what items are, ask for different kinds, sizes, colors, etc.

B - Stand next to some fruit stands and listen to customers' requests, bargaining, etc. Ask the seller names of the fruits and the prices. Then buy some fruit!

**** Take some pictures of fruits to your next class if possible.****

Lesson 5: Time and Directions

Pre - lesson Review Exercises: (TAKE PICTURES OF FRUITS)

1 - Do dictation of last lesson's vocabulary and pronunciation drills.
2 - Look at pictures of fruits and write down any new names you learn from them or that you learned from last lesson's application exercise.
3 - Have your teacher record lesson 5's texts and vocabulary.

Texts:

1 - What Time Is It?

— سائەت قانچە \ نەچچە بولدى؟
— سائەت ئۈچتىن ئون مىنۇت ئۆتتى.
— ئىشىڭىز بارمۇ؟
— سائەت تۆتتە ئازراق ئىشىم بار.

— ھازىر سائەت قانچە \نەچچە بولدى؟
— ئون بىرغا بەش مىنۇت قالدى.

2 - When?

— بىز ئەتە سائەت قانچىدە \(نەچچىدە) بارىمىز؟
— چۈشتىن كېيىن سائەت بەش يېرىمدا.
— دەرستىن قاچان چۈشىمىز؟
— سائەت ئوندا.

3 - Where Do We Meet?

— بىز كەچتە قەيەردە \نەدە كۆرۈشىمىز؟
— مەكتەپ دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا.
— بولىدۇ.\ماقۇل.

4 - Giving Directions

— ئۆيىڭىزگە قانداق بارىمەن؟
— مەكتەپتىن چىقىپ، ئوڭ تەرەپكە 200 مېتىرچە مېڭىپ، تۆت كوچىدىن سول تەرەپكە بۇرۇلۇپ، يەنە 100 مېتىر ماڭىسىز. ئۇ يەردە بىر چوڭ ماگىزىن بار. ئۇنىڭ يېنىدا بەش قەۋەتلىك بىنا بار. ئۇ بىنانىڭ ئوتتۇرا ئىشىكىدىن كىرىپ، ئىككىنچى قەۋەت ئوڭ تەرەپتىكى ئۆيگە كىرىسىز.

(to a taxi driver while in the car)

ئالدى بىلەن ئۇدۇلغا مېڭىڭ. ئاۋۇ يەردىن ئوڭ تەرەپكە بۇرۇلۇڭ. ئاندىن تۆت كوچىدىن سول تەرەپكە قاراپ مېڭىڭ. ئەمدى توختاڭ.**

(** The underlined imperative form is addressed in the grammar of lesson 6.)

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Time Related	
hour / watch / clock	سائەت
minute	مىنۇت
quarter (quarter after/'til; 1/4)	چارەك
today	بۈگۈن
tomorrow	ئەتە
yesterday	تۈنۈگۈن
the day before yesterday	بۆرناكۈن \ ئۆزاكۈن \ ئۈلۈشكۈن
the day after tomorrow	ئۆگۈن \ ئۆگۈنلۈككە
day / sun	كۈن
week	ھەپتە
month / moon	ئاي
year	يىل
last year	بۇلتۇر\ ئۆتكەن يىل
last (week, month, year)	ئۆتكەن (ھەپتە، ئاي، يىل)
next (week, month, year)	كېلەر (ھەپتە، ئاي، يىل)
morning	ئەتىگەن \چۈشتىن بۇرۇن
noon	چۈش، چۈشتە
afternoon	چۈشتىن كېيىن
evening / night	كەچ
last night	ئاخشام
before	بۇرۇن، ئىلگىرى
now	ھازىر
later	كېيىن
Monday	دۈشەنبە \ ھەپتىنىڭ بىرى
Tuesday	سەيشەنبە \ھەپتىنىڭ ئىككىسى
Wednesday	چارشەنبە \ھەپتىنىڭ ئۈچى

Thursday	پەيشەنبە \ھەپتىنىڭ تۆتى
Friday	جۈمە \ھەپتىنىڭ بەشى
Saturday	شەنبە \ ھەپتىنىڭ ئالتىسى
Sunday	يەكشەنبە
sometimes	بەزىدە
often	دائىم
every day	كۈندە
date	چېسلا

2 - Directions

right	ئوڭ
left	سول
straight	ئۈدۈل
ahead	ئالدى
behind	كەينى/ئارقا
side	تەرەپ
middle	ئوتتۇرا
north	شىمال
east	شەرق
south	جەنۇب
west	غەرب
beside	يېنىدا

3 - Other

intersection (2 roads crossing each other)	تۆت كوچا
school	مەكتەپ
thing	ئىش
a little	ئازراق، كىچىككىنە
class	دەرس
meter	مېتىر
building	بىنا
side, next (to)	يان

story (building)	قەۋەتلىك (بىنا)
gate	دەرۋازا
door	ئىشىك
story (1st, 2nd,....)	قەۋەت
first (as in order of doing sth. ; not 1st, 2nd...)	تۇنجى، ئاۋۋال، ئالدى بىلەن
2nd	ئىككىنچى
then	ئاندىن (كېيىن)
place	يەر، جاي، ئورۇن
just now; now then	ئەمدى

4 - Verbs

to go / to walk	ماڭماق: ماڭ- \ مېڭ -
to pass / to teach	ئۆتمەك: ئۆت-
to understand	چۈشمەك: چۈش-
to be left over / to remain	قالماق: قال- \ قېل -
to see each other	كۆرۈشمەك: كۆرۈش -
to happen / to go up	چىقماق: چىق -
to enter	كىرمەك: كىر -
to stand	تۇرماق: تۇر -
to stop	توختىماق: توختا - \توختى -
to leave	كەتمەك: كەت - \كېت -
to turn	قايرىلماق: قايرىل؛ بۇرۇلماق: بۇرۇل -
to chat w/each other, to talk to each other	پاراڭلاشماق: پاراڭلاش -\پاراڭلىش -

5 - Phrases to Memorize

What time is it?	سائەت قانچە\ نەچچە بولدى؟
At what time?	سائەت قانچىدە\نەچچىدە؟
Stop!	توختاڭ!
Sorry. (singular \ plural)	كەچۈرۈڭ\كەچۈرۈڭلار.
I have a little something (to do).	ئازراق ئىشىم بار.
God willing.	خۇدايىم بۇيرۇسا.
Don't be angry. (sing \ pl)	خاپا بولماڭ\خاپا بولماڭلار.
No problem.	چاتاق يوق\مەسىلە يوق.

**** See Appendix C for picture helps in learning this lesson's vocabulary!****

Grammar

1 - Case #4: Dative Case \ يۆنىلىش كېلىش

A - Formation:

Add غا \ قا \ كە \ گە to the end of a pronoun or noun.

	Voiced	Voiceless
back	غا	قا
front	گە	كە

*See lesson 1's "Consonants and Case Endings" for a list of voiced, voiceless, back and front sounds.

B - Usage:

The dative case is used to show the idea of "going to (where) \ being given to (whom)".
Shows movement to an actual place or time relationships.

Ex) Go ahead/straight. \ Turn to the right. \ Enter the building. \ Teach class to them.

ئۇلارغا دەرس ئۆتۈڭ. \ بىناغا كىرىڭ. \ ئوڭغا بۇرۇلۇڭ. \ ئۇدۇلغا مېڭىڭ.

2 - Case #5: Locative Case \ ئورۇن - پەيت كېلىش

A - Formation:

Add دا \ تا \ دە \ تە to the end of a pronoun or noun. It is also added to a form of the past tense verb - not yet studied here.

	Voiced	Voiceless
back	دا	تا
front	دە	تە

*See lesson 1's "Consonants and Case Endings" for a list of voiced, voiceless, back and front sounds.

B - Usage:

The locative case is used to show the location of someone/something: "on/in/with". Also shows time relations. When used with the past tense verb form it carries the meaning of "at that time / at the time that...".

Examples:

The books are on/with me. كىتابلار مەندە.

The books are in/at the store. كىتابلار ماگىزىندا.

(Not yet studied): When they left, I came. ئۇلار كەتكەندە، مەن كەلدىم.

Used with بار\ يوق to show where something is/isn't.

Ex) Have it at home. Don't have it at home.

ئۆيدە يوق. \ ئۆيدە بار.

3 - Sentence Formations for Telling Time:

سائەت ___ # ___ دىن \ تىن ___ # ___ مىنۇت ئۆتتى.

It's _____ # _____ past/after _____ # _______.

سائەت ___ # ___ غا \ قا \ گە \ كە _____ # _____ مىنۇت قالدى.

It's ____ ____ 'til ______ ______.

سائەت ___ # ___ بولدى.

It's _____ # _____ o'clock.

سائەت ___ # ___ دىن \ تىن بۇرۇن\ كېيىن.

Before/After _______ # _______ o'clock.

4 - Simple Past Tense

	Singular	Plural
1st Person:	دىم\تىم\دۇم\ تۇم\دۈم\تۈم	دۇق\تۇق
2nd Person informal:	دىڭ\تىڭ	دىڭلار\تىڭلار\دۇڭلار\ تۇڭلار\دۈڭلار\تۈڭلار
formal:	دىڭىز\تىڭىز	
3rd Person:	دى\تى	

Ex) He left. ئۇ كەتتى.

I entered the home. مەن ئۆيگە كىردىم.

We stopped. بىز توختىدۇق.

5 - Adverbial Verbs of Procession

When the subject carries on a series of actions in a row, only the final verb takes on the person and tense, all the preceding verbs are formed by adding پ \ ىپ \ ۇپ \ ئۇپ to the verb root. However, the subject doing the action and the verb tense has to remain the same in order to use this form.

Example: I entered the book store. I bought a book.

مەن كىتابخانىغا كىردىم. مەن بىر كىتاب ئالدىم.

VS

I entered the book store and bought a book

مەن كىتابخانىغا كىرىپ، بىر كىتاب ئالدىم.

Cultural Points

1 - When you are with a friend and you need to leave, you do NOT have to give the real reason as sometimes you may not want to! It's good just to say, "I have a little something" to do: ئازراق ئىشىم بار.

2 - If people are trying to get you to commit to something and you aren't sure you can or don't want to then

just say "God willing". خۇدايىم بۇيرىسا\ئاللا خالىسا

(It's also pronounced as: خۇدايىم بۇيرۇسا)

3 - "Sorry" and "Don't be angry":
In Uyghur "sorry" is used mainly in asking for forgiveness only. "Don't be angry" is more often used and is also used where in English we might say "Excuse me, ..." (Don't be angry, please pass me the salt. Don't be angry, can you please tell me how to get to...)

4 - It is polite in the Uyghur culture for them to invite you to/into their homes when you meet, especially if you meet them in front of their home. This often is NOT a REAL invitation, just politeness. You should answer such an invitation with بولدى، خوش، باشقا باراي، خوش, or رەخمەت، باشقا (ۋاقىت). If the invitation is real, they will persist. Also, if they invite you to go to their home to visit or for a meal, you can know the invitation is real if they tell you a day and specific time.

5 - Possibly one of the hardest aspects in adjusting to Uyghur culture is the concept of time. They do not have the same concept of being punctual as Westerners. If they say "now", that could be translated as any of the following: "now", "in a moment", "when I'm able to or have time to", "after a while", or "as it's convenient to me". When a friend says "now", you may want to ask for clarification by asking, "Do you mean in a few minutes or can you give me a time?" On the same note, it is usually perfectly fine for you to be a little late to things. If you receive a wedding invitation, it is normal to show up half an hour to one hour later than the said time. Should you show up "on time" you may discover you are the only one there!

Exercises

1 - Write out the time in Uyghur:

10:00 ______________________________

11:10 ______________________________

3:15 ______________________________

7:30 ______________________________

9:50 ______________________________

11:55 ______________________________

6:05 ______________________________

4:23 ______________________________

8:47 ______________________________

1:35 ______________________________

2 - Add the Correct Dative or Locative Case Ending:

مەن مەكتەپ ______ بارىمەن.
بىز مەكتەپ ______ ئوقۇيمىز.
سائەت بەش ______ ئون مىنۇت قالدى.
سائەت بەش ______ كەلدىم.
ئۇلار ئۆي ______ تۇرىدۇ.
سائەت ئون ______ بەش مىنۇت قالدى.
بىز بازار ______ بارىمىز.
سائەت بىر ______ ماڭىمىز.
ئۇلار ئاتۇش ______ بارىدۇ.
سىز ______ قەلەم بارمۇ؟
سائەت نەچچى ______ ئىشتىن چۈشىسىز؟

3 - Fill In the Charts :

A - Simple Past Tense

<table>
<tr><th></th><th>Singular</th><th>Plural</th></tr>
<tr><td>1st Person:</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2nd Person informal:</td><td></td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>formal:</td><td></td></tr>
<tr><td>3rd Person:</td><td colspan="2"></td></tr>
</table>

B - Dative Case

	Voiced	Voiceless
back		
front		

C - Locative Case

	Voiced	Voiceless
back		
front		

4 - Use the Simple Past Tense Endings to Fill in the Blanks:

ئۇ هازىر __________ . (كەتمەك)

مەن تۇنۇگۇن __________ . (كەلمەك)

سىز قاچان __________ ؟ (پىنسىيەگە چىقماق)

ئۇ نىمە __________ ؟ (قىلماق)

ئۇلار بۇ كىتابنى __________ . (ئوقۇماق)

سىلەر قانداق مېۋىلەر __________ ؟(ئالماق)

بىز مەكتەپكە جىق پۇل __________ . (بەرمەك)

مەن ئاۋۇ ئۆيدە بەش يىل __________ . (تۇرماق)

5 - Add Present - Future and Simple Past Verb Tense Endings in the 1st, 2nd, and 3rd Person Forms:

(Example)

كىرمەك: كىرىمەن كىرىسەن كىرىسىز كىرىمىز كىرىسىلەر كىرىدۇ

كىردىم: كىردىم كىردىڭ كىردىڭىز كىردۇق كىردىڭلار كىردى

ئاچماق:

قىلماق:

كەلمەك:

ئۆگەنمەك:

بارماق:

ئوقۇماق:

ئالماق:

كىيمەك:

بەرمەك:

بولماق:

ماڭماق:

ئۆتمەك:

چۈشمەك:

قالماق:

چىقماق:

تۇرماق:

كەتمەك:

6 - More Review:

A - Matching

How?	ئوغۇل
Why?	ھەمشىرە\ سېستىرا
that	يەكشەنبە
and	دەل كەلمەك
Japan	يېشىل
Germany	قاتتىق
chef	ۋە
nurse	ئۇكا، ئىنى
business man	قىلماق
younger brother	قۇرۇق، قۇرغاق
son	ئادىل
grandmother	نېمىشقا
to understand	ئۇ
just/fair	بولماق
to do	ئاي
to stand	توختىماق
to stop	ئىشتان
yellow	باشقا
green	چۈشتە
tight	بولماق
new	موما
hard	سودىگەر
dry	قانداق
pants	تۈنۈگۈن
to walk	سېرىق
other	ھازىر
north	ئوڭ
to fit	ياپونىيە
to be	چىپ، چىڭ
yesterday	يېڭى
moon	ماڭماق
noon	گېرمانىيە
now	تۇرماق
later	كېيىن
Sunday	سول
right	چۈشەنمەك
left	شىمال

B - Change the following simple sentences into compound sentences using the "پ"grammar form learned in this lesson:

(1) مەن بازارغا باردىم. مەن بىر كىتاب ئالدىم.

(2) بىز پاراڭلاشتۇق. بىز ماڭىمىز.

(3) ئۇلار ئولتۇردى. ئۇلار كىتاب ئوقۇدى.

(4) سىز بارسىز، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشىسىز.

C - Translation

1 - Translate the following into Uyghur:

Why did he go?
When will they come?
Which color is it?
He came on Saturday.
My mom is a nurse.
I'm buying a book and a pencil.
We will go to Korea next year.
Go right.

2 - Translate the Following Into English:

نەچچە بالىڭىز بار؟
ئۇنىڭ سىڭلىسى نېمە ئىش قىلىدۇ؟
مەن ئالمىدىن ئىككى كىلو ئالىمەن.
ئۇنىڭ چاپىنى قارا(رەڭ).
ئۇلار ھازىر كەلدى.
بۇ يەردە توختاڭ.
پايپىقىڭىز قۇرۇپتىمۇ؟
سائەت ئوندىن يەتتە مىنۇت ئۆتتى.

D - Make the Following Plural

تۆت	______	بۇ	______	دېھقان	______	قېرىنداش	______
بالا	______	يېشىل	______	كۆك	______	چوڭ	______
كەڭ	______	قەلەم	______	دەپتەر	______	رەڭ	______
مەكتەپ	______	يەر	______	بىنا	______	دەرس	______

E - Add Correct Endings

مەن بۇلار ______تۆت كىلو ئال ______.

ئۇ ئەتە بازار______بار______.

بىز تۈنۈگۈن كىتاب ئوقۇ______.

مېنىڭ دەپتەر______نەدە؟

بىز ئەتە نەدە كۆرۈش ______؟

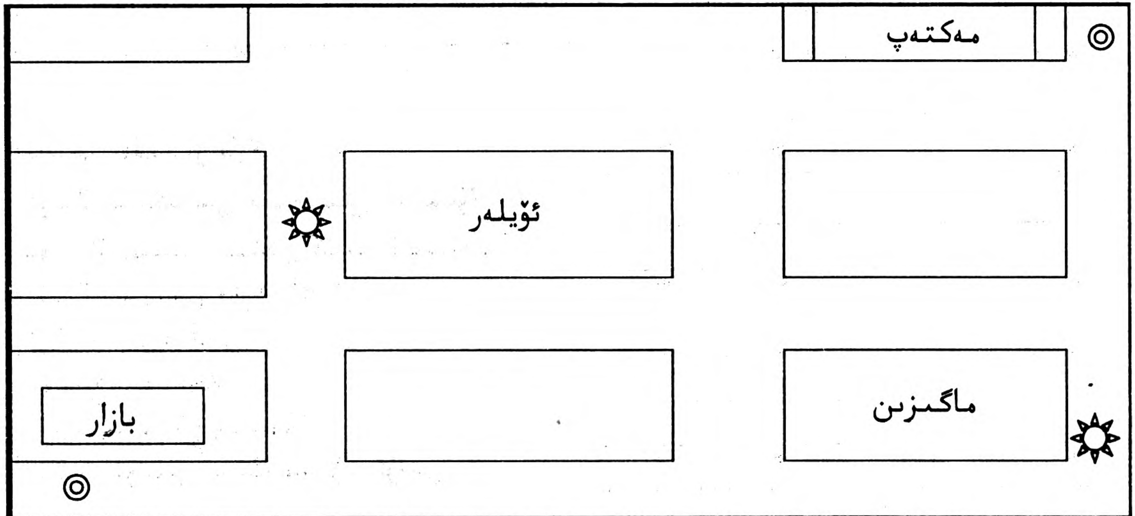
سائەت بىر______ ئون مىنۇت ئۆت______.

سائەت ئىككى ______بەش مىنۇت قال ______.

ئۇ ئۆي______كىر______. (past tense)

بىز نەچچە كۈن ______كېيىن بار______.

7 - In Class Exercise: Giving Directions

A - Tell your teacher how to get from the Bazaar to the School.(Use the circles as points of origin.)

B - Tell your teacher how to get from the Store to the far side of the Homes.(Use the "suns" as points of origin.)

8 - Pronunciation Drills

ى	ې	ي	غ
بى	بې	يه	غۇ
شى	شې	يا	غا
قى	قې	يۇ	غه
كى	كې	يو	غو
		يۆ	ئاغ
		يۈ	

9 - Application:

A - Take a taxi with a Uyghur driver and explain to him how to go. (Don't give him the name of your destination, just tell him where to turn, how to get from point to point!!)

B - Ask several people what time it is. Tell others what time it is.

C - With a teacher or friend make an “appointment” - tell when, where, and how to get to there.

Lesson 6: Ordering Food at a Restaurant

Pre - lesson Review Exercises:

1 - Do dictation of Lesson 5's vocabulary and pronunciation drills.
2 - Write down several times, and then ask each other what time it is.
3 - Set up the classroom with desks and chairs; tell a classmate or teacher how to go from one place to another.
4 - Have your teacher record lesson 6's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Ordering:

— كىرىڭلار. مەرھەمەت، ئولتۇرۇڭلار. نېمە يەيسىلەر؟
— يېرىم پولودىن ئىككى، پۈتۈن پولودىن بىر، يېرىم لەغمەندىن ئىككى، يەنە ئون زىخ كاۋاپ. كاۋاپقا لازىنى ئازراق سېپىڭ.
— نېمە يەيسىلەر؟
— قانداق تاماقلار بار؟
— مانتا، پولو، لەڭمەن، كاۋاپ، چۆچۈرە، سامسا، سومەن، گۆشنان، جۇۋاۋا (تۈگۈر)، سۇيۇقئاش.
— مانتا نەچچە پۇل؟
— (مانتا) بەش مو.
— قانداق قىيمىلىق مانتىلار بار؟
— گۆش، تۇخۇم، كۆدە (جۇسەي)، يېسىۋىلەك (بەسەي).
— گۆش مانتىسىدىن بەش، كۆدە مانتىسىدىن بەش، يەنە يېسىۋىلەك مانتىسىدىن بەش دانە.

2 - Getting Seated

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم. سىلەر نەچچە ئادەم؟
— ئون (ئادەم).
— بۇ يەردە ئولتۇرۇڭلار. نېمە يەيسىلەر؟
— سەل تۇرۇپ، تاماق بۇيرۇتىمىز. ئاۋۋال چاي بېرىڭ (كەلتۈرۈڭ). ئاندىن تاماق تىزىملىكىنى بېرىڭ.
— ماقۇل.

3 - How's This Restaurant?

— بۇ ئاشخانىنىڭ تامىقى قانداقراق؟
— يامان ئەمەس. ئۇلارنىڭ پولوسى بەك ئوخشايدۇ.
— مانتىسىچۇ؟
— مانتىسىمۇ بەك تەملىك.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Foods	
rice and carrots	پولو
noodles with veggies	لەڭمەن
steamed dumpling	بولاق مانتا
thinnly wrapped steamed dumplings	پېتىر مانتا
soup	سۇيۇقئاش
kebab	كاۋاپ
dumpling soup	چۆچۈرە
dumplings	جۇۋاۋا (تۈگۈر)
fried dumplings	سامسا
nan with meat inside	گۆشنان
egg	تۇخۇم
Chinese cabbage	يېسىۋىلەك (بەسەي)
chives	كۇدە (جۇسەي)
meat	گۆش
bread	نان
veggies	كۆكتات (سەي)
onion	پىياز
pepper	مۇچ (لازا)
stuffed \ filling, stuffing	قىيما / قىيمىلىق
2 - Other	
Please	مەرھەمەت
half	يېرىم
full/complete	پۈتۈن
tea	چاي
restaurant	ئاشخانا
food	تاماق / ئاش
very	خېلى
delicious	مەززىلىك
spicy; sour	ئاچچىق
salt	تۇز
paper \ napkin	قەغەز

(kind of vinegar/soy sauce)	ئاچچىقسۇ
a moment	سەللا، سەل
plate	تەخسە
cup \ bowl	پىيالە، چىنە / قاچا
chopstick	چوكا
tasty	تەملىك
bad \ evil	يامان
not	ئەمەس
menu	تاماق تىزىملىكى
skewer (measure word for sticks of Kebab)	زىخ
(Measure Word)	دانە

<u>3 - Verbs</u>

to sit	ئولتۇرماق: ئولتۇر -
to eat	يېمەك: يەي - / يې -
to add in \ put in (a solid)	سالماق: سال - / سېل -
to order (food)	بۇيرۇتماق: بۇيرۇت -
to add in \ put in (a liquid); to place	قويماق: قوي -
to drink	ئىچمەك: ئىچ -
to have something brought	كەلتۈرمەك: كەلتۈر -

<u>4 - Phrases to Memorize</u>

Very delicious.	بەك ئوخشاپتۇ.
Wait a moment \ a while.	سەل تۇرۇپ.
Don't add pepper (hot spice).	لازا سەپمەڭ (سالماڭ).

Grammar

1 - Imperative Endings:

The imperative form is used when giving an order. Here we will only look at the 2nd person imperative form as it it used more often in a direct manner. The 1st and 3rd person forms are a little different and therefore will be introduced later on.

	Singular	Plural
2nd person informal	Verb stem	ڭلار ىڭلار ۇڭلار ۈڭلار
formal	ڭ \ ىڭ \ ۇڭ \ ۈڭ	

Examples:

(Ya) sit	(You) sit	(You all) sit
ئولتۇر	ئولتۇرۇڭ	ئولتۇرۇڭلار
(Ya) eat	(You) eat	(You all) eat
يە	يەڭ	يەڭلار
(Ya) read	(You) read	(You all) read
ئوقۇ	ئوقۇڭ	ئوقۇڭلار

2 - Dative Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:	ماڭا	بىزگە
2nd Person informal:	ساڭا	سىلەرگە
formal:	سىزگە	
3rd Person:	ئۇنىڭغا	ئۇلارغا

Singular	Plural
to me	to us
to ya	to you all
to you	
to him/her/it	to them

3 - Case # 6: Accusative Case \ چۈشۈم كېلىش

Formation: add نى to the object receiving the action. In English it would be equal to the direct object. Action is done directly to it.

Used with:
- a) previously mentioned items
- b) proper names   Ex) I hit Adil.   مەن ئادىلنى ئۇردۇم.
- c) personal pronouns   Ex) I miss him.   مەن ئۇنى سېغىندىم.
- d) demonstrative prounouns: when used on own or to modify a noun
- f) the demonstrative باشقا

g) the verb phrases: ياخشى كۆرۈش \ يامان كۆرۈش

Ex) I like this. مەن بۇنى ياخشى كۆرىمەن.

NOT Used with: a. indefinite (using a/an) direct objects

***an adjective may make a noun appear definite, but it often remains general/indefinite**

Sometimes used with: a. interrogative pronouns Ex) What are you going to buy? سىز نېمىنى ئالىسىز؟

b. nouns qualified by numerals

Ex) I'm going to buy two jackets. 1) with مەن ئاۋۇ ئىككى چاپاننى ئالىمەن.

2) without مەن ئىككى چاپان ئالىمەن.

c. nouns qualifed by adjectives

Cultural Points

1-Most places you eat at, you will pay after you eat; however, there are more and more places where you'll pay when you order.

2-When eating out with friends, you may have to be prepared to "fight" over who will pay the bill, even if it was made clear beforehand who was inviting who - this is just the culture. So have your money ready and be prepared to pay or at least to offer to pay.

3- Uyghurs will pray after they eat, but most don't anymore.

4- If you don't like spicy food, make sure you tell them to put little or no pepper in your food when you order!!

5-NEVER throw away nan or eat it while walking. Nan and salt are "sacred" to the Uyghurs. Some correlations can be seen here with other religious ideas/sayings in the world - "Bread of Life", "If the salt loses its saltiness......"

Exercises

1- Fill in the Charts:

A- Imperative Endings:

	Singular	Plural
2nd person informal:		
formal:		

B- Dative Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2- Use the Imperative Endings to Fill in the Blanks:

ئۆيگە ________________ . (سىلەر ـ كىرمەك)

________________________ . (سىز ـ ئولتۇرماق)

كىتاب________________________ . (سىلەر ـ ئوقۇماق)

تاماق____________________ . (سىز ـ يېمەك)

3 - Use the Accusative Case, Imperative Endings, and Dative Pronouns As Needed According to the words in ( )s.:

(Example) ئۇنى — بىزگە — بېرىڭلار . (plural form - بىز — بەرمەك)

بۇ كىتاب ____________ ____________ . (ئۇ — بەرمەك)

بالىلىرىم، چۈشلۈك تاماق____________________ ! (يېمەك)

ئەتە ئاۋۇ دەپتەر ________ ________ ______. (مەن — بەرمەك)

مەن بىلەن بازارغا ______________________ . (بارماق — plural form)

بۇ دەرس ____________ __________ ________. (بىز — ئۆتمەك)

__________ (توختىماق — plural form)

4 . More Review

A - Matching:

13	شەرق
60	نان
bread	هازىر
a little	يېشىل
chopstick	يېرىم
cup/bowl	تۇز
door	ئون ئۈچ
east	ئىشىك
food	پىياز
green	ئاتمىش
half	تاماق \ ئاش \ يېمەكلىك
middle	ئوتتۇرىدا
have	لازا (مۇچ)
onion	چىنە، قاچا، پىيالە (سىركاي)
pepper	ئازراق \ سەللا
salt	چوكا
now	بار

B-Fill in the Charts:

1- Personal Pronouns

<table>
<tr><th></th><th>Singular</th><th>Plural</th></tr>
<tr><td>1st Person:</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2nd Person
informal:</td><td></td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>formal:</td><td></td></tr>
<tr><td>3rd Person:</td><td></td><td></td></tr>
</table>

2- “Present - Future” Tense Personal Endings

<table>
<tr><th></th><th>Singular</th><th>Plural</th></tr>
<tr><td>1st Person:</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>2nd Person
informal:</td><td></td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>formal:</td><td></td></tr>
<tr><td>3rd Person:</td><td colspan="2"></td></tr>
</table>

2-Translation:

1-English to Uyghur

Come in. Sit down. ______________________

Where are you from? ______________________

What time will they come? ______________________

What kind of food do you want to eat? ______________________

I want a small polo. ______________________

Stand up. ______________________

2- Uyghur to English

______________________ ئۆيىڭىزدە نەچچە جان بار؟

______________________ مەن مانتا يەيمەن.

______________________ ئۇلار چۈشلۈك تاماق يېدى.

______________________ بىز قاچان كۆرۈشىمىز؟

______________________ ئۇلار بۇلتۇر توي قىلغان.

______________________ لازا (مۇچ) سالماڭ.

D - Substitution Drills:

بىز	پولو مانتا كاۋاپ سۇيۇقئاش	يەيمىز.

بۇ تاماق	مەززىلىك. تەملىك. ئوخشاپتۇ. ئاچچىق.

E - Pronunciation Drills:

ئۇ	ئو	ژ	ز	چ	ج
مۇ	مو	ژا	زا	چى	جى
بۇ	بو	ژە	زە	چە	جە
پۇ	پو	ژو	زو	چو	جو
كۇ	كو	ژۇ	زۇ	چۇ	جۇ
قۇ	قو	ژى	زى	چۆ	جۆ
لۇ	لو	ژې	زې	چۈ	جۈ

F - Application:

A) Go to a restaurant and ask them what kinds of food they have. Look at the menu and order a meal. While waiting for your food, continue to look over the menu.

B) Practice giving polite commands to a friend/friends. (Come in, sit down, stand up, eat.) Pay attention to singular and plural endings. Listen for such commands when you are with your friends.

**** TAKE THE NEXT 3 - 5 DAYS TO REVIEW; LESSON 7 IS ALL EXERCISES TO EVALUATE/QUIZ YOUR UNDERSTANDING UP TO THIS POINT!!!!!****

ئوقۇغۇچىلار كېيىنكى 3 ~ 5 كۈندە ياخشى تەكرار قىلىشى كېرەك. 7 - دەرس بولسا ئوقۇغۇچىلارنى سىناش دەرسى.

LESSON 7: COMPREHENSIVE REVIEW / SELF - QUIZ # 1

This lesson is composed of exercises only and its purpose is to help both you and your teacher see how well you have grasped the vocabulary and grammar from lessons 1 - 6. Some teachers try to push their students too fast, so this lesson also gives you a chance to pause and review everything. Make sure you and your teacher note the areas you may not have grasped well yet and spend time reviewing those areas more. Do not move on to lesson 8 until YOU are ready to do so!

There are two sections to this lesson. Section 1 you can do on your own at home if you like. Section 2 is to be done together with your teacher. Explanations are written out in Uyghur for your teacher. Some exercises may seem rather time - consuming and tedious, but please work through them all to help solidify your understanding of the Uyghur language.

SECTION 1

PART 1 - VOCABULARY

A) Write the Correct Name or Descriptions for the following Pictures/Charts (45 points):

____

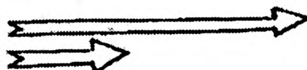
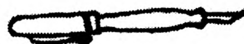
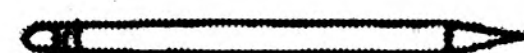
____

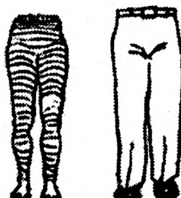
____

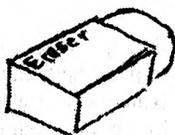
____

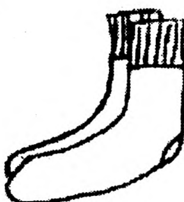
____

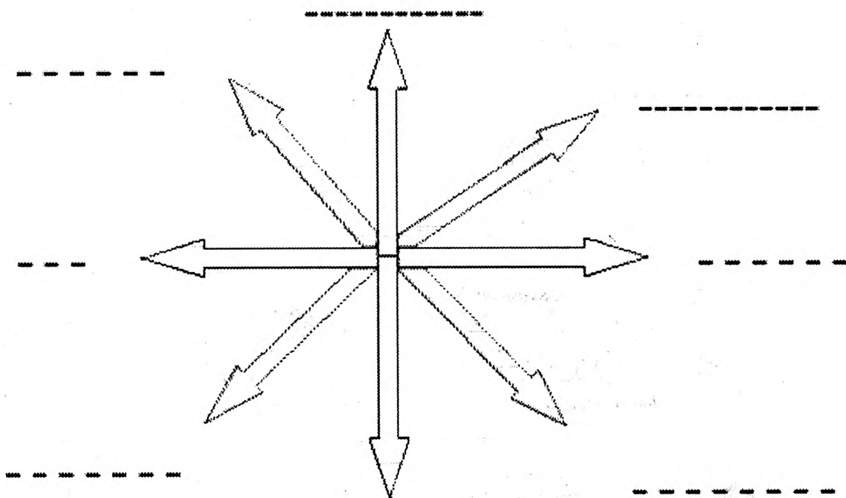
____

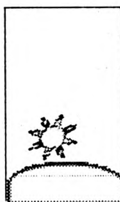
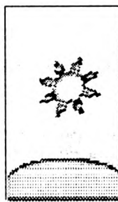
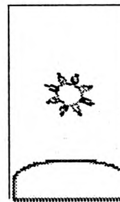

Eraser

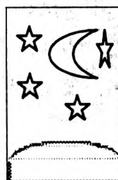
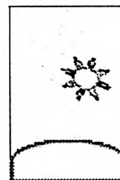

B - Translate the Following into Uyghur :

1 - (50 points):

1	____________	20	____________
a little	____________	bad	____________
bread	____________	chef	____________
father	____________	grandmother	____________
hour	____________	left	____________
Monday	____________	straight	____________
place	____________	school	____________
7	____________	70	____________
apple	____________	blue	____________
cheap	____________	chopstick	____________
fruit	____________	green	____________
later	____________	menu	____________
noon	____________	younger sister	____________
red	____________	paper	____________
soup	____________	teacher	____________
today	____________	older brother	____________
very	____________	students	____________
we	____________	those	____________
who	____________	tears	____________
why	____________	onion	____________
year	____________	money	____________
yesterday	____________	now	____________
week	____________	class	____________
wedding	____________	and	____________
nurse	____________	egg	____________

2 - (10 points):

Speak slower. ________________________________

Don't be angry. ________________________________

Thanks. ________________________________

What time is it? ________________________________

Don't add pepper. ________________________________

C - Translate the Following into English:

1 - (30 points):

يامان	________	پۈتۈن	________
ئارقا	________	دېھقان	________
قارا	________	دەل	________
بىنا	________	ئۆي	________
بالا	________	ئىشىك	________
رەڭ	________	تۆت كوچا	________
مەززىلىك	________	كېيىن	________
يېرىم	________	جان	________
يېشىل	________	ئوتتۇرا	________
خوش	________	ھال رەڭ	________
ئاللا / خۇدا	________	تەخسە	________
ئوڭ	________	جەمئىي	________
تەرەپ	________	قانداق	________
قەۋەت	________	ئايال	________
ماگىزىن	________	ئاق	________

2 - (10 points):

ئازراق ئىشىم بار. ________________________

مەن كۆرۈپ باقاي. ________________________

سەل تۇرۇپ. ________________________

توختاڭ. ________________________

ئاللا خالىسا/ خۇدايىم بۇيرۇسا. ________________________

D - Match the Following (30 points):

"to be"	كىرمەك
"to fit"	ئاچماق
to add in / put in (a liquid); to place	قىلماق
to add in / put in (a solid)	كەلمەك
to be left	ئۆگەنمەك
to chat w/each other, to talk to each other	بارماق
to come	ئوقۇماق
to do	توي قىلماق
to eat	ئالماق
to drink	كىيمەك
to enter	بەرمەك
to give	بولماق
to go	دەل كەلمەك
to go / to walk	ماڭماق
to happen; to go up	ئۆتمەك
to leave	چۈشمەك
to marry	قالماق
to open	كۆرۈشمەك
to order (food)	چىقماق
to pass; to teach	قويماق
to see each other	تۇرماق
to sit	توختىماق
to stand	كەتمەك
to stop	قايرىلماق؛ بۇرۇلماق
to study	پاراڭلاشماق
to study / to read	ئولتۇرماق
to take/grab/buy	يېمەك
to turn	سالماق
to understand	بۇيرۇتماق
to wear	ئىچمەك

PART 2 - FILL IN THE GRAMMAR CHARTS:

A - Personal Pronouns (7 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B - Demonstrative Prounouns (4 points):

	Singular	Plural
Close:		
Distant:		

C - Genitive Pronouns (7 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

D - Genitive Personal Endings (18 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

E - Present - Future Tense Personal Endings on Verbs (12 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

F - Simple Past Tense (20 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

G - Dative Case (4 points):

	Voiced	Voiceless
back		
front		

H - Locative Case (4 points):

	Voiced	Voiceless
back		
front		

I - Imperative Endings (9 points):

	Singular	Plural
2nd person informal:		
formal:		

J - Dative Pronouns (7 points):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

PART 3 - VERB SUFFIXES (217.5 points - 1/2 pt each):

A - Write the Present - Future and Simple Past endings for all 3 Persons in their Singular and Plural forms. Write out the Imperative Forms for the Second Person Singular and Plural:

3rd plural/sing	2nd plural	2nd for	2nd infor	1st plural	1st sing	*EXAMPLE*
بارىدۇ	بارىسىلەر	بارىسىز	بارىسەن	بارىمىز	بارىمەن	بارماق:
باردى	باردىڭلار	باردىڭىز	باردىڭ	باردۇق	باردىم	
	بېرىڭلار	بېرىڭ	بار			
						كىرمەك:
						ئاچماق:
						قىلماق:
						كەلمەك:
						ئۆگەنمەك:
						ئوقۇماق:
						توي قىلماق:

ئالماق:

كىيمەك:

بەرمەك:

ماڭماق:

قالماق:

تۇرماق:

توختىماق:

كەتمەك:

قايرىلماق :

بۇرۇلماق:

پاراڭلاشماق:

ئولتۇرماق:

يىمەك:

سالماق:

بۆيرۇتماق:

قويماق:

بولماق:

دەل كەلمەك:

ئۆتمەك:

چۈشمەك:

كۆرۈشمەك:

چىقماق:

PART 4 - PLURALIZING:

A - Translate the following words with their plural forms (15 points):

EXAMPLE: girls قىزلار

tens	________	months	________
books	________	shoes	________

red ones	________
thousands	________
socks	________
names	________
years	________
others	________
veggies	________
notebooks	________
drivers	________
thin ones	________
big ones	________

PART 5 - TRANSLATION:

A - Translate the Following into Uyghur (30 points):

My name is Adil. ________

This is 17 “dollars”. ________

He went yesterday. ________

She is 6 years old. ________

How much does one kilo of apples cost? ________

What do they do? ________

I'm a student. ________

Do you have children? ________

They are from Hotan. ________

I want to buy a coat and two pens. ________

Do you have another color? ________

It's too long. ________

What time did you come? ________

Where are they going? ________

What day is it tomorrow? ________

B - Translate the Following into English (30 points):

________ ئاۋۇ نەچچە پۇل؟

________ قاچان ماڭىمىز؟

________ نېمە يەيسىلەر؟

________ ئۇ توققۇز ياشقا كىردى.

________ (مېنىڭ) دادام خىزمەتچى.

________ ئۇنىڭ ئىككى بالىسى بار، بىر قىز، بىر ئوغۇل.

________ جەمئىي يۈز كوي سەككىز مو.

________ ئۇنىڭ ئۆيى ئۇ بىنانىڭ ئالدىدا.

________ بىز بازاردىن مېۋە ئالدۇق.

كۈندە قانچە سائەت ئۇيغۇرچە ئۆگىنىسىز؟
ئۇ تۈنۈگۈن ئاتۇشتىن كەلدى.
سىز ئەتە سائەت نەچچىدە ماڭىسىز؟
(سىزنىڭ) كىتابىڭىز نېپىز.
ئۇ بالا بەك ياخشى.
مەن قارا رەڭلىك ئىشتاننى كۆرۈپ باقاي.

PART 6 - SENTENCES:

A - Write 15 NEW sentences on your own using your vocabulary and grammar knowledge (30 points):

(1)
(2)
(3)
(4)
(5)
(6)
(7)
(8)
(9)
(10)
(11)
(12)
(13)
(14)
(15)

B - Unscramble the Following Sentences (10 points):

(1) ئەتە كېلىدۇ ئاپام مېنىڭ .

(2) ئىشنى كۈندە بۇ ئۇ قىلىدۇ .

(3) بالىسى توي تۈنۈگۈن ئۇنىڭ قىلدى .

(4) بار قاچان سىزنىڭ ۋاقتىڭىز ؟

---

(5) مەكتەپتە سىڭلىم بۇ مېنىڭ ئوقۇيدۇ ئۇيغۇرچە .

PART 7 - WRITE OUT THE FOLLOWING TIMES IN UYGHUR (20 points):

10:00 ____________________
1:55 ____________________
7:20 ____________________
12:15 ____________________
3:35 ____________________
2:50 ____________________
8:30 ____________________
11:45 ____________________
6:05 ____________________
4:25 ____________________

PART 8 - PROGRESSIVE FORMATION:

A - Transform the Following Simple Sentences Into Compound Sentences Using the Continous Progressive Formation (10 points):

(1) مەن بارىمەن. مەن بىر دەپتەر ئالىمەن.

---

(2) سىز بۇ ئىشنى قىلدىڭىز. سىز ئۆيگە كەتتىڭىز.

---

(3) ئۇ ئاشخانىغا كىردى. ئۇ تاماق بۇيرۇدى.

---

(4) بىز ئەتە مەكتەپكە بارىمىز. بىز دەرس ئوقۇيمىز.

---

(5) سىلەر بۇ يەردە ئولتۇرۇڭلار. سىلەر پاراڭلىشىڭلار.

B - Transform the Following Compound Sentences Into Simple Sentences (10 points):

(1) ئۇ ماگىزىنغا كىرىپ، قەلەم ئالدى.

---

(2) مەن چاپاننى كىيىپ، بازارغا ماڭىمەن.

---

(3) ئۇلار ئەتە توي قىلىپ، ئىككى كۈندىن كېيىن ئۈرۈمچىگە كېتىدۇ.

____

(4) سىز ئىشىكنى ئېچىپ، ئۆيگە كىرىڭ.

____

(5) ئۇ كېلىپ، ماڭا دەرس ئۆتتى.

____

PART 9 - SUFFIXES:

A - Add the Correct Dative, Locative, and Ablative Case Endings to Each of the Following (30 points):

EXAMPLE	ئۆي:	ئۆيگە	ئۆيدە	ئۆيدىن
	مەكتەپ:			
	دەپتەر:			
	ئون:			
	سول:			
	دەرس:			
	بىنا:			
	بەش:			
	مەن:			
	سىز:			
	بازار:			

B - Fill in the Correct Endings Using گە/كە/قا/غا، مۇ/چۇ، نى، دىن / تىن، تە / دە / تا/ دا **and Verb Tense Endings (23 points):**

ئۇ (مەن) ________ بەش كوي بەر________ . (past tense)

بۇلار________ (مەن) ________ ئىككى تال (بەر) ________ (imperative, 2nd sing)

بىز ئەتە ماڭ ________ . سىلەر________؟

سىز________ پۇل بار________؟

سىز قاچان بۇ ئىش ________ قىل________؟

مىنىڭ چاپىنىم ئۆي ________ .

ئۇ________ بۇلار________ تۆت دانە (بەر) ________ . (imperative, 2nd pl)

بىز سائەت بەش ________ ماڭ ________ . (past tense)

ئاۋۇ كىتاب ________ بۇ يەر________ قوي________ . (imperative, 2nd)

مەن ئەتە خوتەن________ ئۈرۈمچى ________ ماڭ________ .

PART 10 - DIRECTIONS:

A - Write Out How to Get From Point A to Point B (10 points):

B - Write Out How to Get From Point C to Point D (10 points):

A ماگىزىن | | ئۆي D |

ئاشخانا | بازار |

| C چوڭ بىنا | | B مەكتەپ

A-B

C-D

SECTION 2 TO BE DONE WITH YOUR TEACHER

PART 11 - DICTATION:

ئوقۇتقۇچى: كىتاب ياكى ژۇرنالدىن ئوقۇغۇچىغا قىسقا بىر ئابزاس ئوقۇپ بېرىڭ. ئۇ ئۆزى يازسۇن. ئۇنىڭغا ياردەم بەرمەڭ! ھەر جۈملىنى ئىككى - ئۈچ قېتىم ئوقۇپ بېرىڭ (نومۇر 25).

PART 12 - PRONUNCIATION/READING:

A - Read the Following Word Pairs Aloud to Your Teacher (20 points):

ئوقۇتقۇچى: ئوقۇغۇچىنىڭ تەلەپپۇزىنى ئاڭلاڭ. ھەر بىر سۆز بىر نومۇر.

كېيىن — قىيىن   كۆپ — قوپ   كۆل — گۈل   بىلەن — بېلەت
كۆز — گۆش   غاز — قاز   ئۇچ — ئۆچ   كىم — قىم
كوي — قوي   ئۇيغۇر — بۇگۇر

ئوقۇتقۇچى: كىتابدىن قىسقا بىر ئابزاس تاللاپ، ئۇنى ئوقۇغۇچىغا ئوقۇتۇڭ. ئابزاسدا چوقۇم خام سۆز بولۇشى كېرەك. ياردەم بەرمەڭ. تەلەپپۇزى، راۋانلىقى، سۈرئىتى بولۇپ ھەر بىرىگە 10 نومۇر بېرىڭ.

PART 13-APPLICATION/PRACTICUM(40points):

A-Do the following activities out and about with your teacher (should your teacher be of the opposite gender, invite a 3rd person along). Your teacher is to OBSERVE ONLY!!! Your teacher will review with you how things went at the beginning of your next class time.

1 Get in a taxi and tell the driver where/how to go (If the driver is chinese, then tell your teacher in Uyghur).
2 Bargain at the market and buy something.
3 Stop and talk to a stranger at the bazaar. Give a self-introduction, ask the person about their family, ask the time, politely say you need to move on…
4 Go to a restaurant and order for you and your teacher. You treat!

ئوقۇتقۇچى: ئوقۇغۇچى بىلەن بىللە سىرتقا چىقىپ، ئۇنىڭ ئۇيغۇرچە سەۋىيەسىنى سىناپ بېقىڭ. ئوقۇغۇچى تۆت ئىشنى قىلىشى كېرەك:

بىرىنچى: تاكسىغا ئولتۇرۇپ، شوپۇرغا نەگە بارىدىغانلىقىنى دەپ بەرسۇن. ئەگەر شوپۇر خەنزۇ بولسا، ئوقۇغۇچى سىزگە دەپ بەرسۇن.

ئىككىنچى: بازاردىن بىر نەرسە ئېلىپ، باھاسىنى كېلىشسۇن.

ئۈچىنچى: بازاردا بىر ناتونۇش كىشى بىلەن بىر دەم پاراڭلاشسۇن. شۇ كىشىگە ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، ئاندىن شۇ ئادەمدىن بىرنەچچە سوئال سورىسۇن.

تۆتىنچى: سىز ئوقۇغۇچى بىلەن بىللە بىر ئاشخانىغا كىرىپ تاماق بۇيرۇتۇڭ. ئوقۇغۇچى سىزنى مېھمان قىلسۇن.

ھەر بىر ئىشغا 10 نومۇردىن بېرىڭ.

كېيىنكى قېتىملىق دەرستە مۇشۇ ئىشلار توغرىسىدا پاراڭلىشىڭلار. ئوقۇغۇچىنىڭ ئۇيغۇر تىلىنى ھەم مەدەنىيەتىنى چۈشىنىشى قانداق بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىڭ.

Lesson 8: Likes and Dislikes

Pre - lesson Review Exercises:
(1 - If you haven't already, review with your teacher how Lesson 7 went. Ask any questions you may have about what you've learned so far in lessons 1 - 7.)
2 - Have your teacher record lesson 8's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Sports

– ئادىل، سىز قانداق تەنھەرىكەتنى ياخشى كۆرىسىز؟
– مەن پۇتبول ئويناشنى ياخشى كۆرىمەن. سىزچۇ؟
– مەن پۇتبول ئويناشنى ياخشى كۆرمەيمەن، ۋاسكېتبول ئويناشنى ياخشى كۆرىمەن. سىز ياخشى كۆرمەمسىز؟
– ياق، ياخشى كۆرمەيمەن.

2 - Free Time

– بىكار ۋاقىتتا سىلەر نېمە قىلىشنى ياخشى كۆرىسىلەر؟
– مەن مۇزىكا ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىمەن. ئۇ كومپيۇتېر ئويناشنى ياخشى كۆرىدۇ. بىز ھەممىمىز ۋېلىسىپىت مىنىشنى ياخشى كۆرىمىز.
– تېلېۋىزور كۆرۈشنى ياخشى كۆرمەمسىلەر؟
– ياق، ياخشى كۆرمەيمىز.

3 - Singing and Dancing

– سىلەر بىز بىلەن ئۇسسۇل ئوينىمامسىلەر؟
– ياق، بىز ئۇسسۇل ئويناشنى ياخشى كۆرمەيمىز.
– ئۇنداقتا، نېمىنى ياخشى كۆرىسىلەر؟
– ناخشا ئېيتىشنى ياخشى كۆرىمىز.
– بىزگە بىر ناخشا ئېيتىپ بەرمەمسىلەر؟

4 - Sentences with this Lesson's Grammar

– سىلەر كىنوغا بارمامسىلەر؟
– بۇنى كۆرمەمسىز؟
– ئۇ كەلمەمدۇ؟
– بىز كىتاب ئوقۇمامدىمىز؟
– مەن تانسا ئويناشنى ياخشى كۆرمەيمەن.
– بىز سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرمەيمىز.
– سىز نېمىشقا يۈگۈرۈشنى ياخشى كۆرمەيسىز؟
– ئۇ ۋالىبول ئويناشنى ياخشى كۆرمەيدۇ.
– ئۇلار ئەتە كەلمەيدۇ.
– بىز بارمايمىز.

Vocabulary

English	Uyghur
Sports	
sports	تەنھەرىكەت\تەنتەربىيە
basketball	ۋاسكېتبول
England football / soccer	پۇتبول
swimming	سۇ ئۈزۈش
volleyball	ۋالىبول
ping - pong	تىكتاك توپ
pool / billard	بىلىيارت
running	يۈگۈرۈش
American football	زەيتۇن توپ
baseball	كالتەك توپ
riding bike	ۋېلىسىپىت مىنىش
exercise / gymnastics	گىمناستىكا
tennis	چويلا توپ
Other	
dancing	ئۇسسۇل ئويناش\تانسا ئويناش
music	مۇزىكا
song	ناخشا
singing	ناخشا ئېيتىش
computer	كومپيۇتېر
TV	تېلېۋىزور
movie	كىنو
ball	توپ
foot	پۇت
water	سۇ
expert \ good at \ master \ skillful	ئۇستا\يامان
bad \ evil	يامان
fast	تېز
slow	ئاستا
then \ (in that case)	ئۇنداقتا
for	ئۈچۈن

all \ whole \ entire — هەممە

leisure \ spare \ unused \ idle — بىكار

bike — ۋېلسىپىت

Verbs

to play — ئويناماق: ئوينا - \ ئويني -

to swim — سۇ ئۈزمەك: سۇ ئۈزۈ - \سۇ ئۈز -

to run — يۈگۈرمەك: يۈگۈر -

to speak / sing — ئېيتماق: ئېيت -

to jump — سەكرىمەك: سەكرە - \ سەكرى -

to sleep — ئۇخلىماق: ئۇخلا - \ ئۇخلى -

to ride (legs straddling something) — مىنمەك: مىن -

to love / kiss — سۆيمەك: سۆيۈ - \سۆي -

to like / love — ياقتۇرماق: ياقتۇر -

to like / love — ئامراق

Phrases to Memorize

I like \ love you. — مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن.

He\She\It is very great\skilled. — ئۇ بەك ئۇستا \ يامان.

**For this phrase what they are good at needs to be clarifed if the context isn't clear. The dative case endings are used on the thing the person is good at if you use ئۇستا , while the locative case endings are used with يامان:

Examples:

ئۇ تىكتاك توپ ئويناشقا ئۇستا.

ئۇ تىكتاك توپ ئويناشتا يامان ئىكەن.

There are 3 ways in Uyghur to say you like/love something. The first two are used with the accusative case ending on the thing liked, while the last is used with the dative case ending:

ex) I like / love reading books.

مەن كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن.

مەن كىتاب ئوقۇشنى ياقتۇرىمەن.

مەن كىتاب ئوقۇشقا بەك ئامراق.

Grammar

1 - Negative Sentence Formation:

To form negative sentences add the following to the end of the verb stem.
(Ex. of negative sentences - I will not go. He is not coming. They did not do it.)

A) Negative Sentence Formation for Present - Future Tense:

	Singular	Plural
1st person:	مايمەن \ مەيمەن	مايمىز \ مەيمىز
2nd person: informal:	مايسەن \ مەيسەن	مايسىلەر \ مەيسىلەر
formal:	مايسىز \ مەيسىز	
3rd person	مايدۇ \مەيدۇ	

Examples: I'm not going. مەن بارمايمەن.
He doesn't know. ئۇ بىلمەيدۇ.

B) Negative Sentence Formation for Simple Past Tense:

	Singular	Plural
1st person:	مىدىم	مىدۇق
2nd person: informal:	مىدىڭ	مىدىڭلار
formal:	مىدىڭىز	
3rd person	مىدى	

Examples: He didn't come. ئۇ كەلمىدى.
I didn't do this thing. مەن بۇ ئىشنى قىلمىدىم.

2 - Negative Question Sentence Formation for Present - Future Tense:

This form can be translated as "Aren't I \ we \ they \ you \ you all ___verb (ing)____?" , or as "Isn't he \ she \ it ______verb (ing)____?". Or it can also be translated as "We \ they \ you \ you all aren't _____verb (ing)____?", or "He \ She \ It isn't _____verb (ing)____?"

Note that the first person form of this is rarely ever used.

	Singular	Plural
1st person:	مامدىمەن \ مەمدىمەن	مامدىمىز \ مەمدىمىز
2nd person: infor:	مامسەن \ مەمسەن	مامسىلەر \ مەمسىلەر
formal:	مامسىز \ مەمسىز	
3rd person	مامدۇ \ مەمدۇ	

Example: Aren't you coming? / You aren't coming? سىز كەلمەمسىز؟

3 - Like \ Dislike -ياخشى كۆر:

If used with an action, the verb is written in its infinitive ۈش \ ۇش \ ىش \ ش form. Whatever is liked/disliked, whether an action, person, thing, idea, etc. will always take on the accusative case suffix نى.

Cultural Points

1 - Soccer vs. Football:
Most people here don't know much about either football or baseball. Though in the Uyghur language پۇتبول is literally translated "football", it means "soccer". This is like British English.

2 - Play Dancing!
In the Uyghur language they say "play dance \ disco" as if it is a sport. You will often hear Uyghurs who are studying the English language say the literal Uyghur translation, "I like to play dancing."! It may sound funny, but don't forget when you are speaking in Uyghur that you need to add the verb "play" when talking about dancing!

3 - Uyghur's Musical Talent:
Uyghurs love music. Their music has begun to change taking on more of a modern style. However, when it comes to English music and singers you will find they are way behind the times, still liking singers such as Michael Jackson and the Backstreet Boys and songs such as "Yesterday Once More". They also love all kinds of dancing. Uyghurs are very talented in both music and dancing. If you go to a wedding, have it made up in your mind beforehand whether you will dance or not. This is especially important for girls, as the guys often drink. Once you dance with one, it is rude to refuse others. So it's kind of an "all or nothing" thing. Though your friends may really push you to dance, if you stand your ground they will actually respect you for it, b/c you are not seen as "loose". People here dance with other people's spouses and with people of the same gender and it is not considered strange.

4 - Gymnastics:
When Uyghurs speak of "gymnastics" they are usually speaking of morning stretching and exercises that they do, not the same gymnasitcs that we usually would think of.

5 - Love vs Like:
Uyghurs do not use the word "love" as freely as we do in English. They rarely use the verb "to love", using more the verb "to like"; though this often seems to carry the same meaning as "to love". Even among family members the verb form "to like" is used more than "to love". Ask your friends or teacher about this to gain a better understanding of the culture and the use of the verb "to love".

Exercises

1 - Fill in the Charts

A) Negative Sentence Formation for Present - Future Tense:

	Singular	Plural
1st person:		
2nd person: infor:		
formal:		
3rd person:		

B) Negative Sentence Formation for Simple Past Tense:

	Singular	Plural
1st person:		
2nd person: infor:		
formal:		
3rd person:		

C - Negative Question Sentence Formation for Present - Future Tense:

	Singular	Plural
1st person:		
2nd person: infor:		
formal:		
3rd person		

2 - كۆر ياخشى نى - :

Write out sentences about likes and dislikes according to the words in ( ) s.

ئۇ مۇزىكا ئاڭلاشنى ياخشى كۆرمەيدۇ. (Example)

(مۇزىكا ئاڭلىماق ئۇ ياخشى كۆرمەي)

(1) ________________________________

(يۇگۇرمەك بىز ياخشى كۆر)

____ (2)

(ۋاسكېتبول ئويناماق مەن ياخشى كۆر)

____ (3)

(سۇ ئۈزمەك ئۇلار ياخشى كۆرمەي)

____ (4)

(تېلېۋىزور كۆرمەك سىز ياخشى كۆرمەم ؟)

____ (5)

(ئۇخلىماق سىلەر ياخشى كۆر)

____ (6)

(ۋېلىسىپىت مىنمەك ئۇ ياخشى كۆرمەم ؟)

____ (7)

(ئۇسسۇل ئويناماق مەن ياخشى كۆرمەي)

____ (8)

(تەنھەرىكەت بىز ياخشى كۆر)

____ (9)

(قىزىل رەڭ ئۇ ياخشى كۆرمەي)

____ (10)

(سىز ئۇ ياخشى كۆرمەم ؟)

____ (11)

(بۇ ئىشنى سىلەر ياخشى كۆرمەم ؟)

____ (12)

(كاۋاپ سىز ياخشى كۆرمەي)

<u>3 - Matching:</u>

fast	يۈگۈرۈش
song	ئۈچۈن
foot	ۋېلىسىپىت
water	تېز
skillful	سۇ
then	ئۇنداقتا
for	ئاستا
running	ئۇستا
bike	پۇت
slow	ھەممە
all	ناخشا

4 - Negative Sentence Formation "Present - Future" and "Simple Past" and Negative Question Sentence Formation for "Present - Future" Tense:

Write the following verbs in all three negative sentence formations:

3rd person | 2nd person sing for/informal / pl | 1st person sing/pl

(Exampie) بارماق: بارمايمەن/بارمايمىز بارمايسەن /بارمايسىز / بارمايسىلەر بارمايدۇ

بارمىدىم / بارمىدۇق بارمىدىڭ / بامىدىڭىز / بارمىدىڭلار بارمىدى

بارمامدىمەن / بارمامدىمىز بارمامسەن / بارمامسىز / بارمامسىلەر بارمامدۇ

ئوينىماق:

يۇگۈرمەك:

ئېيتماق:

سەكرىمەك:

ئۇخلىماق:

كەلمەك:

قىلماق:

كىرمەك:

بولماق:

5 - More Review:

A) Translate the Following From English into Uyghur

today	________	Aren't you going?	________
he	________	God willing.	________
70	________	I like/love you.	________
football	________	I have a little something (to do).	________
soccer	________	Sorry.	________
TV	________	Speak slower.	________
grandfather	________	She's skillful.	________
older brother	________	What time is it?	________
noodles	________	It's 9:00.	________
water	________	Where are you from?	________
menu	________	Too expensive.	________
to order	________	I like sports.	________
to sit	________	I will buy a TV.	________
to do	________	I will buy a ball.	________

B) Translate the Following From Uyghur into English

خاپا بولماڭ.

مەن سۇ ئىچىمەن.

ئۇ كەلمىدى.

سىز بارامسىز؟

مەن بۇ ئىشنى ياخشى قىلمىدىم.

ئۇلار ئەتە بىلىيارت ئوينايدۇ.

مەن سىزگە تاماق بۇرۇتۇپ قويدۇم.

ئۇنداقتا، سىلەر يۈگۈرمەمسىلەر؟ ______________________

قايرىلماق ______________________

ئۆگەنمەك ______________________

سالماق ______________________

سەل ______________________

چوكا ______________________

پۈتۈن ______________________

يولداش ______________________

C) Unscramble the Following Sentences (note some sentences can be unscrambled in several different ways; ask your teacher about this and about the different meanings each way contains!)

(1) نېمىشقا تۈنۈگۈن كەلمىدى ئۇلار ؟

____

(2) چۈشتە يېمىدىڭىز تاماق مۇ سىز ؟

____

(3) كىتابنى ئوقۇمايمەن مەن بۇ .

____

(4) ماڭمامسىلەر سىلەر ئەتە ؟

____

(5) بەك ئۇستا ئىكەن ئۇ .

____

D) Your Likes/Dislikes

Write out 5 sentences expressing things you like and 5 sentences expressing things you dislike.

______________________________________ (1)

______________________________________ (2)

______________________________________ (3)

______________________________________ (4)

______________________________________ (5)

______________________________________ (1)

______________________________________ (2)

______________________________________ (3)

______________________________________ (4)

______________________________________ (5)

E) Substitution Drills

ياخشى كۆرمەمسىز؟	كىتاب ئوقۇشنى	سىز
	ۋالىبول ئويناشنى	
	ۋېلىسىپىت مىنىشنى	
	تېلېۋىزور كۆرۈشنى	

ياخشى كۆرمەيدۇ.	كۆك رەڭنى	ئۇلار
	تۇخۇمنى	
	ئۇنى	
	بۇنى	

F) Pronunciation Drills

ت	د	ر	ۋ
تو	دو	ئەر	ۋى
تۇ	دە	را	ۋې
ئات	دا	رە	ۋا
ئەت	دۆ	رو	ۋە
ئوت	دۈ	ئۆر	ۋو
ئۆت	دۇ	ئور	ۋۇ

G - Application

1 - Ask your teacher / classmates whether or not they like certain things.
2 - With your friends in the community talk about things they and their friends and family members like.
3 - Learn to sing a Uyghur song! (a short children's song is fine)

Lesson 9: The Classroom

Pre - lesson Review Exercises:
1 - Do dictation of last lesson's vocabulary and pronunciation drills.
2 - Tell your teacher of your friends' likes/dislikes.
3 - Have your teacher record lesson 9's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Last Semester

مەن ئۆتكەن مەۋسۇم ئۇيغۇرچە ئۆگىنىشنى باشلىدىم. شۇ چاغدا سىنىپىمىزدا بەش ئوقۇغۇچى بار ئىدى. بىزنىڭ ئوقۇتقۇچىمىز كۆكۆل قويۇپ دەرس ئۆتتى. ئۇ بىزدىن كۈندە دەپتەر ۋە قەلەم ئەكىلىشنى تەلەپ قىلدى. سىنىپىمىزدا بەش پارتا ۋە ئالتە ئورۇندۇق بار بولۇپ، بىر تامدا چوڭ دوسكا، يەنە بىر تامدا جۇڭگو خەرىتىسى بار ئىدى. بىز ئەستايىدىل ئۆگەندۇق. يەنە تاپشۇرۇقلارنى ۋاقتىدا ئىشلىدۇق. دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلاردا خام سۆز يادلاپ، ئۇيغۇرچە رادىيو ئاڭلاپ ۋە دائىم ئۇيغۇرلار بىلەن پاراڭلاشتۇق.

2 - Dialogue

— ئۆتكەن مەۋسۇم نىمە ئۆگەندىڭىز؟
— ئۇيغۇرچە ئۆگەندىم.
— نەچچە ساۋاقداشىڭىز بار ئىدى؟
— تۆت.
— مۇئەللىمىڭىز قانداقراق ئىدى؟
— بەك ياخشى ئىدى. ئۇ كۆكۆل قويۇپ دەرس ئۆتۈپ، سەۋرچانلىق بىلەن بىزگە دەرس چۈشەندۈردى.
— سىنىپىڭىز قانداق ئىدى؟
— سىنىپىمىز بەك كىچىك ئىدى. بەش پارتا ۋە ئالتە ئورۇندۇقتىن باشقا، بىر دوسكا ۋە تامدا بىر خەرىتە بار ئىدى.
— ئۇيغۇرچە ئۆگىنىش ئاسانمۇ، تەسمۇ؟
— ئاسان ئەمەسكەن! بولۇپمۇ گىراماتىكا خېلى تەس ئىكەن.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Classroom Items:	
chair	ئورۇندۇق
desk	پارتا
blackboard	دوسكا
chalk	بور
map	خەرىتە
blackboard eraser	سۈرتكۈچ
classroom	سىنىپ
2 - Studies:	
exam	ئىمتىھان
semester	مەۋسۇم
language / tongue	تىل
homework	تاپشۇرۇق
new words	خام سۆز، خام سۆزلۈك
classmate	ساۋاقداش
question	سوئال
answer	جاۋاب
grammar	گىراماتىكا
request (noun)	تەلەپ
diligently	تىرىشىپ + (Verb)
earnest / earnestly / diligently	ئەستايىدىل
3 - Other	
time, moment	چاغ، ۋاقىت
radio	رادىيو
raw / fresh	خام
word	سۆز
difficult	تەس\قىيىن
easy	ئاسان\ئوڭاي
clearly / comprehensible / understandable	چۈشىنىشلىك
especially / particularly	بولۇپمۇ

again	يەنە
on time	ۋاقتىدا
heart	كۆڭۈل
often	دائىم
and / with	بىلەن
patiently / tolerantly	سەۋرچانلىق بىلەن
defect / trouble / problem (w/sth)	چاتاق
matter / issue / problem (to solve)	مەسىلە
(past tense marker)	ئىدى

4 - Verbs

to bring (grab + come)	ئەكەلمەك: ئەكەل- \ئەكىل -
to start / to begin	باشلىماق: باشلا-\باشلى -
to place / put	قويماق: قوي-
to memorize	يادلىماق: يادلا-\يادلى -
to listen	ئاڭلىماق: ئاڭلا-\ئاڭلى-
to give an answer / to answer	جاۋاب بەرمەك: جاۋاب بەر -\جاۋاب بىر -
to take a test	ئىمتىھان بەرمەك: ئىمتىھان بەر -\بىر -
to give a test	ئىمتىھان ئالماق: ئىمتىھان ئال-\ئىل -
to put your heart into sth.	كۆڭۈل قويماق: كۆڭۈل قوي-
to do homework	تاپشۇرۇق ئىشلىمەك: تاپشۇرۇق ئىشلە - \ئىشلى -
to ask	سورىماق: سورا -\سورى -

5 - Phrases to Memorize

Did you finish your homework?	تاپشۇرۇقىڭىزنى ئىشلەپ بولدىڭىزمۇ؟
Do you have a question?	سوئالىڭىز بارمۇ؟
Memorize the new words.	سۆزلۈكلەر (خام سۆز) نى يادلاڭ.
You've learned (sth) really well.	(نىمە)نى بەك ياخشى ئۆگىنىپسىز.
Not really. (response to above)	ئانچە ئەمەس.
Don't be sad. (see cultural note)	كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ.

Grammar

1 - "Other than / Besides":

Formation: ... دىن \ ... تىن باشقا...

ex) Besides us, there were five others who took the test.

بىزدىن باشقا، يەنە بەش ئادەم ئىمتىھان بەردى.

ex) Other than swimming, he doesn't like sports.

ئۇ سۇ ئۈزۈشتىن باشقا، تەنتەربىيە تۈرىنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

2 - بولۇپ:

The use of this word can mean several different things depending on how it's used in a sentence. In this lesson it means بار followed by a quick pause before continuing on in the same direction - not changing to another subject.

ex) In the classroom are five chairs, one is a big one.

سىنىپتا بەش ئورۇندۇق بولۇپ، بىرى چوڭ.

ex) In that house is a TV and a computer and on the wall are two maps.

ئۇ ئۆيدە تېلېۋىزور ۋە كومپيۇتېر بولۇپ، تامدا ئىككى خەرىتە بار.

3 - ئىدى:

This "word" is used as a past tense marker with things one knows from first - hand experience, not from another source:

ex) There used to be a house here.

بۇرۇن بۇ يەردە بىر ئۆي بار ئىدى.

ex) He was diligent in (his) studies.

ئۇنىڭ ئوقۇشى ئەستايىدىل ئىدى.

4 - One Gerund Formation "- ing":

There are several gerund/infinitive formations in Uyghur. This one is usually used where we would use " - ing" in English. It often takes the place of a noun in the sentence.

Formation: verb stem in its ش \ ىش \ ۇش \ ۈش form.

ex) I like running.

مەن يۈگۈرۈشنى ياخشى كۆرىمەن.

ex) Reading books is a good thing.

كىتاب ئوقۇش بىر ياخشى ئىش.

5 - A Short Introduction to Helping Verbs:

You will often find that there are two verbs at the end of sentences. Usually the first verb contains the main meaning while the 2nd verb "helps" out the first one. Helping verbs are often verbs that contain one meaning when standing alone, but another meaning when used behind another verb. For example, تۇرماق when used alone means "to stand", but when used behind another verb as a helping verbs means "to continue on (for a while)" or "to do often".

ex) Come often to our house.

ئۆيگە كېلىپ تۇرۇڭ.

ex) Continue standing/waiting here a while.

بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭ.

**NOTE: This doesn't mean that 2 verbs coming together at the end will always make the 2nd one a helping verb; sometimes the 2 verbs together make up the meaning of one verb or the 2nd one will "complete" the first one. You will slowly grasp these points over time, don't worry!

(See Appendix E for more on helping verbs.)

<u>6 - Positive Question Formation for Present - Future Tense Verbs:</u>

Formation: a) Verb stem followed by ام \ ەم, followed by the present - future personal endings.
b) If the verb stem ends in a vowel, add م followed by the present - future personal endings.

	Singular	Plural
1st person:	- امدىمەن \ - ەمدىمەن	-امدىمىز \ - ەمدىمىز
2nd person: informal:	- امسەن \ - ەمسەن	-امسىلەر \ - ەمسىلەر
formal:	- امسىز \ - ەمسىز	
3rd person:	-امدۇ \ - ەمدۇ	

ex) Are you all coming? / Will you all come? سىلەر كېلەمسىلەر؟

ex) Are they also going? / Will they go too? ئۇلارمۇ بارامدۇ؟

ex) Are you going to eat? / Will you eat? تاماق يەمسىز؟

Cultural Points

1 - Classmates in China usually keep in touch their whole lives as it is the teachers who change classrooms, not the students. This is true not only for elementary school, but also for high school and even university! So, the students see each other basically everyday for several hours each day.

2 - Where we would say "give a test", the Uyghurs say "take a test"; and where we would say "take a test", they would say "give a test"! Their reasoning behind this is that the student gives from his knowledge and gives answers to the questions; whereas; the teacher takes from the students' knowledge.

3 - Where we would say "Don't be sad" or "I'm sorry to hear (about/that)...", Uyghurs say, "Don't let your heart be in half". If you were to say to someone, "I'm so sorry about your friend's death.", they might wonder if you killed their friend!!! Why else would you say sorry?!?!?

Exercises

1 - Fill in the Chart:

A) Positive Question Formation of the Present - Future Tense

	Singular	Plural
1st person:		
2nd person: informal		
formal		
3rd person:		

2 - Vocabulary:

A) Translate the Following from English to Uyghur

homework ____________
answer ____________
on time ____________
heart ____________
classmate ____________
classroom ____________
difficult ____________
word ____________
to start ____________
to memorize ____________

B) Translate the Following from Uyghur to English

قويماق ____________
ئەكەلمەك ____________
ئوڭاي ____________
مەۋسۇم ____________
ئەستايىدىل ____________
ئاسان ____________
سۆزلۈك (خام سۆز) ____________
بولۇپمۇ ____________
يەنە ____________

3 - Making Sentences:

A) Make 3 Sentences Using بولۇپ

____________ (1)
____________ (2)
____________ (3)

B) Make 3 Sentences Using the Gerund Form of ش

____________ (1)
____________ (2)
____________ (3)

C) Make 3 Sentences Using ... دىن \...تىن باشقا

____________ (1)
____________ (2)
____________ (3)

4 - More Review:

A) Fill in the blanks with: ... دىن \ ... تىن باشقا، ئىدى، ئىكەن، بولۇپمۇ

مەن تەنھەرىكەتنى ياخشى كۆرىمەن، ________ تىكتاك توپنى.
ئۆتكەن يىلى بۇ يەردە بىر بىنا بار________ .
بۇ سىنىپ كىچىك ________ .
بەش دەپتەر ________، يەنە بىر قەلەم ئالىمەن.
ئۇلار ياخشى ئۆگىنىدۇ،________ ئادىل ياخشى ئۆگىنىدۇ.
ئۇ بۇرۇن شوپۇر________ .
بۇ بالا ياخشى ________ .
ئاتۇش ________ ، يەنە خوتەنگە باردىم.

B) Translation:

1 - English to Uyghur

Will you come tomorrow? ________
He was a teacher. ________
Other than English, I also know Uyghur. ________
Are you taking a test tomorrow? ________
Uyghur grammar is very difficult. ________
Give an answer. ________
Ask a question. ________
They came yesterday. ________
Tomorrow we will play basketball. ________
My father came yesterday. ________
The book is on the desk. ________
Is he going home? ________
Do your homework. ________
Drink tea. ________
You all give your homework to me. ________

2 - Uyghur to English

ئەتە كېلەمسىز؟ ________
ئۇلار تۈنۈگۈن كەتتىمۇ؟ ________
سىلەر كەلمەمسىلەر؟ ________
بىز قاچان ۋالىبول ئوينايمىز؟ ________
تاپشۇرۇقىڭىزنى ئىشلەپ بولدىڭىزمۇ؟ ________
ئىمتىھان بېرىش ئۈچۈن ياخشى ئۆگىنىڭ. ________
دەرسنى ياخشى ئاڭلاڭ! ________
چاپىنىڭىزنى ئورۇندۇققا قويۇڭ. ________
ئۇنىڭ دەپتىرى پارتىدا. ________
ئۇلار سائەت نەچچىدە ماڭىدۇ؟ ________

C) Substitution Drills

ئۇلار ئەتە	كېلەمدۇ؟ ئىمتىھان بېرەمدۇ؟ بۇ ئىشنى قىلامدۇ؟ سۇ ئۈزگىلى بارامدۇ؟

بۇنىڭدىن باشقا،	يەنە بارمۇ؟ يەنە نەچچە خىل رەڭ بار؟ يەنە ئۇنىمۇ ئالىمەن. يەنە چاتاق بارمۇ؟

مەن تەنتەربىيىنى ياخشى كۆرىمەن، بولۇپمۇ	يۈگۈرۈشنى. ۋېلسىپىت مىنىشنى. تىكتاك توپ ئويناشنى. ۋاسكىتبول ئويناشنى.

D) Pronunciation Drills

ل	ڭ	گ	ف
له	ئاڭ	گا	فو
لا	ئەڭ	گە	فۇ
لو	ئوڭ	گو	فه
لۇ	ئۇڭ	گۇ	فې
لۆ	ئۆڭ	گۆ	فى
لۈ	ئۈڭ	گۈ	

E) Application

1 - Ask several friends what they study/studied in university. Ask them how many classmates they have/had and ask them about their classrooms and teachers.

2 - Try to listen for and use some of the new grammar points from this lesson when out in the community.

Lesson 10: Phone Calls and Letters

Pre - lesson Review Exercises:
1 - Do dictation for Lesson 9's vocabulary and pronunciation drills.
2 - Tell your teacher/classmate some things you learned from your friends about their studies.
3 - Have your teacher record Lesson 10's vocabulary and texts for you.

Texts:

1 - Making a Phone Call

— تىنچلىقمۇ؟
— تىنچلىقمۇ. ئايگۈل بارمۇ؟
— بار.
— ئۇنى چاقىرىپ بەرسىڭىز.
— ماقۇل، سەل تۇرۇپ تۇرۇڭ.

2 - Leaving a Message

— تىنچلىقمۇ؟
— تىنچلىقمۇ. يۈسۈپجان بارمۇ؟
— ئۇ مەكتەپكە كەتتى.
— خاپا بولماي، ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويسىڭىز، كەلگەندە ماڭا تېلېفون قىلسۇن.
(— ماقۇل، مەن كېيىن يەنە تېلېفون قىلىمەن.)
— ماقۇل.

3 - About Letter Writing

مەن ھەر ھەپتە دادام - ئاپامغا خەت ئەۋەتىمەن، بىراق ئۇلارنىڭ جاۋاب خېتىنى بىر ئاي ساقلايمەن. ئۇلار ناھايىتى ئالدىراش، شۇڭا ماڭا خەت يېزىشنى ئۇنتۇپ قالىدۇ. مەن خەت يېزىشنى ياخشى كۆرىمەن، شۇڭلاشقا كۈندە دوستلىرىمغا خەت يازىمەن.

4 - A Letter to My Older Brother

ئاكا:
ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟ دادام - ئاپاملار ئوبدان تۇرۇۋاتامدۇ؟ مەن سىلەرنى بەك سېغىندىم. تەتىلدە چوقۇم ئۆيگە قايتىمەن. دادامدىن بەك ئەنسىرەيمەن. ئۇ، كۈندە دورىسىنى ۋاقتىدا ئىچسۇن. ئاپامۇ سالامەتلىكىگە دىققەت قىلسۇن. ئۇلارغا دېمەك، ئوقۇتقۇچى دەرسنى ياخشى ئۆتمىگەچ*، بۇ مەۋسۇمدە ئۆگىنىش نەتىجىمىز ياخشى بولمىدى. خېلى كۆپىمىزنىڭ نەتىجىسى تۆۋەن بولۇپ قالدى. ھازىر باشقا بىر مۇئەللىم دەرس ئۆتىدۇ. بۇ قېتىم نەتىجەم چوقۇم ياخشى بولىدۇ. ماڭا جاۋاب خەت يېزىشنى ئۇنتۇپ قالماڭ.

سىزگە سالامەتلىك تىلەپ: سىڭلىڭىز
2006 - يىل 6 - ئاينىڭ 7 - كۈنى

(*grammar suffix meaning "because of")

Vocabulary

English	Uyghur
1 - About Phone Calls and Letter Writing:	
telephone	تېلېفون
mail / letter / word	خەت
stamp; brand	ماركا
envelope	كونۋېرت؛ پوچتىخانا
post office	پوچتىخانا (oral)
package	خالتا
postcard	ئاتكرىتكا
mailbox	خەت ساندۇقى
long - distance call	ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون
international	خەلقئارا
(measure word for letter)	پارچە
2 - Other:	
outside	سىرت\تېشى\تاشقى
but	بىراق\ئەمما
very	ناھايىتى
busy	ئالدىراش
so	شۇنىڭ بىلەن\شۇڭا\شۇڭلاشقا
vacation (winter/summer)	تەتىل
must	چوقۇم
medicine	دورا
health	سالامەت
a lot / many	جىق
healthiness	سالامەتلىك
result / score / achievement / effect	نەتىجە
condition / situation / circumstance	ئەھۋال
because	چۈنكى
frequency / time (this time, one time…)	قېتىم
low	تۆۋەن
with / by means of	بىلەن
majority	كۆپىنچە
good	ئوبدان

3 - Verbs:

to call/shout	چاقىرماق: چاقىر -
to return	قايتماق: قايت -
to wish	تىلىمەك: تىلە-\تىلى -
to send	ئەۋەتمەك: ئەۋەت-\ئەۋىت -
to wait	ساقلىماق: ساقلا-\ساقلى -
to forget (unintentionally/suddenly)	ئۇنتۇپ قالماق: ئۇنتۇپ قال-\قېل -
to write	يازماق: ياز-\يېز -
to miss (somebody/sth)	سېغىنماق: سېغىن -
to visit	(كىم\نېمە) نى يوقلىماق: يوقلا -\يوقلى -
to worry	ئەنسىرىمەك: ئەنسىر -
to pay attention	دىققەت قىلماق: دىققەت قىل -
to hang up the phone	تېلېفوننى قويماق: تېلېفوننى قوي -

4 - Phrases to Memorize:

You dialed the wrong number.	خاتا ئۇرۇپسىز.
Please give me (#) international envelope(s).	ماڭا خەلقئارالىق كونۋېرتتىن (#) نى بېرىڭە.

Grammar

1 - Positive Imperative Form 3rd Person:

Formation: VS + سۇن

Meaning: "Have/Make him/her/it _______V________."

Ex) Make him return home. ئۇ ئۆيگە قايتسۇن.

Have him call me. دەپ قويغە ماڭا تېلېفون قىلسۇن.

2 - Negative Imperative Form for 2nd and 3rd Persons:

	Singular	Plural
2nd informal:	ما \ مە	ماڭلار \ مەڭلار
formal:	ماڭ \ مەڭ	
3rd:	مىسۇن	

Ex)

(Ya) don't enter the house. ئۆيگە كىرمەڭ.

(You) don't do this (thing). بۇ ئىشنى قىلماڭ.

(You all) don't give him medicine. ئۇنىڭغا دورا بەرمەڭلار.

Don't let him do that. ئۇنداق قىلمىسۇن.

*2nd person negative imperative can be translated as "Don't _____(verb)______ ", while the 3rd person negative imperative form can be translated as "Don't let him/her/them/it ___(Verb)___ ".

**Note that the 3rd person imperative is not said to the 3rd person directly, but is commanding another not to let the 3rd person/object do something.

3 - 1st Person Imperative Form:

Formation: 1st person pronoun + VS + 1st Person Imperative Ending

Meaning: "Let me/us……."; " Let me not / Let's not…."

Positive

Singular	Plural
اي \ ەي	ايلى \ ەيلى

Negative

Singular	Plural
ماي \ مەي	مايلى \ مەيلى

Ex) Let me go tomorrow. مەن ئەتە باراي.

Let us do it. بىز بۇ ئىشنى قىلايلى.

Let's not watch TV. بىز تېلېۋىزورنى كۆرمەيلى.

"Let me not go today, ok?" مەن بۈگۈن بارماي.

4 - The Particle مۇ:

We have already seen that مۇ can be used to form a question. It is also used to mean "too/also". Here are some examples:

Are you going too? سىزمۇ بارامسىز؟

He also came yesterday. ئۇمۇ تۈنۈگۈن كەلدى.

I bought a book too. مەن بىر كىتابمۇ ئالدىم.

Swimming is also a kind of sport. سۇ ئۈزۈشمۇ بىر خىل تەنھەرىكەت.

Cultural Points

1 - When giving a phone number the Uyghurs will often switch to Chinese. If they use Uyghur, they don't say it number by number, but will usually give it in terms of "hundreds" or "tens". For example, they might read 2337821 as "two - hundred thirty - three, seventy - eight, twenty - one."

2 - Strangers who want to spend time with you or want you to teach them English may ask for your phone number. Instead of giving them your number, ask for theirs and say if you have time you will call (even if you know you aren't going to call!). They will take this kind of answer/response MUCH better than a straight forward "No." or "I don't have time."

3 - When sending a letter or package overseas you HAVE to get the envelope/box from the post office or they have a fit! Also you must show them the contents of packages before sealing it up. They will tape it up for you at the post office for a small price. Sometimes they are nice enough to even help you pack the box with little foam stuffings if need be - again for a small price.

4 - Ask your friends or teacher about IP numbers for your cell phone and home phone. These numbers are added to the beginning of a long-distance number to make the call cheaper! You can also buy IP cards on the street, some are for cell phones and some for home phones; some are better than others. Look carefully at the type of card you are getting before you buy it. Some long-distance cards are for within China only, some are for international calls.

Exercises

1 - Fill in the Charts:

A - Negative Imperative Form for 2nd and 3rd Persons:

	Singular	Plural
2nd informal:		
formal:		
3rd:		

B - 1st Person Imperative Forms:

Positive

Singular	Plural

Negative

Singular	Plural

2 - Matching:

A - Verbs

to call (phone)	دىققەت قىلماق
to call/shout	تېلېفوننى قويماق
to forget (unintentionally/suddenly)	چاقىرماق
to hang up the phone	قايتماق
to miss (somebody/sth)	ئۇرماق
to pay attention	تىلىمەك
to return	ئەۋەتمەك
to send	ساقلىماق
to visit	ئۇنتۇپ قالماق
to wait	يازماق
to wish	سېغىنماق
to worry	يوقلىماق
to write	ئەنسىرىمەك

B - All Others

(measure word for letter)	تېلېفون
a lot / many	خەت
because	ماركا
busy	كونۋېرت
but	پوچتىخانا
condition / situation / circumstance	خالتا
envelope	ئاتكرىتكا
frequency / time (this time, one time…)	خەت ساندۇقى
health	ئۇزۇن يوللۇق، تېلېفون
healthiness	خەلقئارا
international	پارچە
long - distance call	سىرت \تېشى\تاشقى
low	بىراق\ئەمما
mail / letter / word	ناھايىتى
mailbox	ئالدىراش
medicine	شۇنىڭ بىلەن\شۇڭا\شۇڭلاشقا
must	تەتىل
outside	چوقۇم
package	دورا
post office	سالامەت
postcard	جىق
result / score / achievement / effect	سالامەتلىك
so	نەتىجە
stamp	ئەھۋال
telephone	چۈنكى
vacation (winter/summer)	قېتىم
very	تۆۋەن

3 - Making Sentences:

A - Make a Sentence for Each of the Following Words

ئۇنتۇپ قالماق: ______

جاۋاب خەت: ______

ئالدىراش: ______

ئەنسىرىمەك: ______

سېغىنماق: ______

شۇنىڭ بىلەن: ______

شۇڭا: ______

B - Make 5 Sentences Using Negative Imperative 2nd and 3rd Person Endings

(1) ______

(2) ______

(3) ______

(4) ______

(5) ______

C - Make 5 Sentences Using 1st Person Negative/Positive Endings

(1) ______

(2) ______

(3) ______

(4) ______

(5) ______

D - Make 5 Sentences Using the Particle مۇ, Meaning “too/also”

(1) ______

(2) ______

(3) ______

(4) ______

(5) ______

4 - More Review:

A - Matching

just now; now then	ئەمدى
last year	دەپتەر
map	قېرىنداش
matter / issue / problem (to solve)	بەزىدە
no	بۆلتۈر\ئۆتكەن يىلى
notebook	تەلەپ
often	خام
pepper	خەرىتە
person \ man	دائىم
raw \ fresh	ئادەم
request (noun)	ئوڭ
right	لازا، مۇچ
sibling \ pencil	ماگىزىن
small store	مەسىلە
sometimes	ياق

B - Translate the Following Sentences From English to Uyghur

Yesterday I wrote five letters. ____________________

Will he also come tomorrow? ____________________

I really miss my younger brother. ____________________

We will also take a test on Thursday. ____________________

Don't take this medicine. ____________________

Don't let him play soccer. ____________________

He did not do his homework. ____________________

Why didn't you call me? ____________________

Last week he visited me. ____________________

They will buy two books too. ____________________

C - Translate the Following Sentences Into English

بۇ بالىمۇ بەك ئەستايىدىل ئۆگىنىدۇ. ____________________

بىز تۈنۈگۈن بارمىدۇق. ____________________

دىققەت قىلىڭ! ____________________

بالىلار دورا ئىچمىسۇن. ____________________

سىلەر نېمىشقا ۋېلىسىپىت ____________________

مىنىپ كەلمىدىڭلار؟ ____________________

بىز پولو يېدۇق. ____________________

مۇچ (لازا)نى جىق سالماڭ. ____________________

D - Fill in the Charts

A - Demonstrative Pronouns

	Singular	Plural
Close:		
Distant:		

B - Genitive Pronouns

	Singular	Plural
1st:		
2nd infomal:		
formal:		
3rd:		

C - Personal Pronouns

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

D - Dative Pronouns

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

E - Substitution Drill

مەن دائىم	دادام - ئاپامنى سىزنى ئۆكامنى ئۆينى ساۋاقداشلىرىمنى	سېغىنىمەن.

D - Pronunciation Drill - A Tongue Twister

(Rough translation:)

The person said I was a person, — كىشى مېنى كىشى دېدى،

I said the person is a person. — كىشىنى مەن كىشى دېدىم.

If the person says I'm a person, — كىشى مېنى كىشى دېسە،

What matter do I have with the person? — كىشى بىلەن نېمە ئىشىم؟

E - Application

1 - Write a "pretend" letter to a family member or friend in Uyghur and bring it to class next time for your teacher to correct.

2 - Go to the post office and buy an envelope for within China and one international envelope. Ask about the prices of the different size boxes they sell.

3 - Practice calling some friends on the phone.

4 - Practice telling your phone number in Uyghur to your friends. Ask them to tell you their phone numbers in Uyghur.

Lesson 11: Buying Tickets

Pre - lesson Review Exercises:
1 - Have your teacher correct the letter you wrote.
2 - Talk about your trip to the post office.
3 - Do dictation of last lesson's vocabulary.
4 - Have your teacher record lesson 11's vocabulary and texts.

Texts:

1 - Whose Ticket is It?

— بۇ كىمنىڭ بېلىتى؟
— ئۇ بېلەت ئۇنىڭكى.
— ئۇ نېمىشقا ئۈرۈمچىگە بارىدۇ؟
— ئاڭلىشىمچە ئۇ شۇ يەردە خىزمەت تېپىپ بوپتۇ.

2 - Riding the Train

— مەن كورلىغا بارماقچى. پويىز بېلىتى نەچچە پۇل؟
— سىز قانداق بېلەت ئالماقچى؟ ئورۇندۇقمۇ، كارىۋاتمۇ؟
— كارىۋات.
— ئۈچ خىل كارىۋات بېلىتى بار. ئاستىنىڭ، ئوتتۇرىنىڭ، ئۈستىنىڭ.
— قايسى ئەرزانىراق؟**
— ئۈستىنىڭ.
— ئۇنداقتا ئۈستىنىڭ بېلىتىنى ئالاي.

3 - By What Means to Go

— مەن كۇچارغا بارماقچى. ئۇ يەرگە ئايروپىلان، پويىز، يەنە ئاپتوبۇسمۇ قاتنايدۇ. سىزنىڭچە، قايسى قولايلىقراق؟**
— مېنىڭچە پويىز ئەڭ قولايلىقمىكىن. ئالدى بىلەن پويىزغا ئولتۇرۇپ ئاقسۇغا بېرىڭ. ئاندىن ئاپتوبۇسقا ئالمىشىڭ. سىز قاچان ماڭىسىز؟
— كېلەر ھەپتە.
— شۇ چاغدا مەن سىزنى ئۈزىتىپ قويىمەن.

(**The underlined grammar form will be explained in Lesson 13.**)

4 - Traveling

مەن دائىم سەپەرگە چىقىمەن. ئادەتتە پويىزغا ئولتۇرىمەن، چۈنكى پويىزغا ئولتۇرۇش قۇلايلىق ۋە بىخەتەر. بىراق تەتىلدە بىلەت ئېلىش ھەم تەس، ھەم ئاۋارىچىلىك، چۈنكى شۇ چاغدا ساياھەتچىلەر بەك كۆپ. ئايروپىلانغا ئولتۇرۇشمۇ قۇلايلىق، بىراق قىممەت. مەن مېھمانخانىدا تۇرۇشنى ياخشى كۆرمەيمەن. ئۇلار ھەر قېتىم مېنىڭ پاسپورتۇمنى تىزىملايدۇ. كۆپىنچە مېھمانخانىلارنىڭ كارىۋىتى بەك قاتتىق بولىدۇ. مەن ئادەتتە چوڭ چامادان ئىشلەتمەيمەن، پەقەت بىر كىچىك سومكىلا ئىشلىتىمەن.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - About Traveling	
ticket	بېلەت
bus	ئاپتوبۇس
train	پويىز
airplane	ئايروپىلان
station	بېكەت
airport	ئايرودۇرۇم
suitcase	چامادان
bag	سومكا
hard sleeper	قاتتىق كارىۋات
soft sleeper	يۇمشاق كارىۋات
hard seat	قاتتىق ئورۇندۇق
traveller/tourist	ساياھەتچى
hotel	مېھمانخانا
passport	پاسپورت
journey	سەپەر
2 - Other	
bed	كارىۋات
above (top)	ئۈستى
Middle (one)	ئوتتۇرا
bottom	ئاستى
convenient	قۇلايلىق
lots	كۆپ
troublesome	ئاۋارىچىلىك
cheaper	ئەرزانراق
most	ئەڭ
first	ئالدى بىلەن
then/next	ئاندىن/كېيىن
usually/normally	ئادەتتە/نورمال ھالەتتە
safe	بىخەتەر

unsafe/dangerous	خەتەرلىك
every time	ھەر قېتىم
right/correct	توغرا
wrong	خاتا
only	پەقەت

<u>3 - Verbs</u>

to reserve	ساقلاپ قالماق\قويماق؛ ساقلاپ قوي-
to change	ئالماشماق: ئالماش -\ئالمىش-
to find	تاپماق: تاپ -\تېپ-
to get off/down/descend	چۈشمەك: چۈش-
to see/send off	ئۇزىتىپ قويماق: ئۇزىتىپ قوي-
to register	تىزىملىماق: تىزىملا-\تىزىملى-
to use	ئىشلەتمەك: ئىشلەت-\ئىشلىت-
to pack	قاچىلىماق: قاچىلى-
to transport	قاتناشماق: قاتنا-

<u>4 - Phrases to Memorize</u>

Have a good trip.	سىزگە ئاقيول تىلەيمەن.
I have troubled you.	مەن سىزنى ئاۋارە قىلدىم.
"No way around it."	ئامال يوق.
Take care of yourself.	ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ.
Whose is this?	بۇ كىمنىڭكى؟

Grammar

1 - Personal Pronouns of Opinion

	Singular	Plural
1st:	مېنىڭچە	بىزنىڭچە \ (بىزچە)
2nd informal:	سېنىڭچە	سىلەرنىڭچە \ (سىلەرچە)
formal:	سىزچە \ سىزنىڭچە	
3rd:	ئۇنىڭچە	ئۇلارنىڭچە \ (ئۇلارچە)

**Forms in ( ) are oral forms.

Examples:

In my opinion, it's good. — مېنىڭچە ئۇ ياخشى.

In his opinion, the ticket is very expensive. — ئۇنىڭچە بىلەت بەك قىممەتكەن.

In their opinion, this food isn't good. — ئۇلارچە بۇ تاماق ياخشى ئەمەسكەن.

*Translated as "In (my/our/your/your alls/ his/her/their) opinion........"

ئاڭلىشىمچە : "According to what I've heard......"

2 - Genitive Pronouns (2)

	Singular	Plural
1st:	مېنىڭكى	بىزنىڭكى
2nd informal:	سېنىڭكى	سىلەرنىڭكى
formal:	سىزنىڭكى	
3rd:	ئۇنىڭكى	ئۇلارنىڭكى

Singular	Plural
Mine	Ours
Yas	Your alls
Yours	
His/Hers/Its	Theirs

Examples:

This book is mine. — بۇ كىتاب مېنىڭكى.

That coat is his. — ئاۋۇ چاپان ئۇنىڭكى.

Those pens are theirs. — ئاۋۇ قەلەملەر ئۇلارنىڭكى.

* Answers the question "whose / كىمنىڭكى"

** This form of the genitive pronoun is used different from that in lesson 3. In English this form would answer the question, "Whose is it?" with the answer form being, "It is ______________'s." It's equal to the difference of "my" and "mine" in English.

3 - Present - Future Tense of Intention/Preparation

Formation: Verb stem + ماقچى \ مەكچى (+ personal ending if needs to be clarified)

Translated as: "(Person) is preparing to/getting ready to/planning to /plans to (Verb of action)."

Examples:

I'm getting ready to go home.	مەن ئۆيگە كەتمەكچى.
They are preparing to take a test.	ئۇلار ئىمتىھان بەرمەكچى.
He is planning to buy a book.	ئۇ كىتاب ئالماقچى.

4 - More on Possessive Formations

Just as names and pronouns take on نىڭ to show possession, so do other nouns and gerunds. The object being possessed must take on the 3rd person "possessed ending" سى \ ى, though the thing possessing it may sometimes drop its possessive ending.

Examples:

This student's book is old.	بۇ ئوقۇغۇچىنىڭ كىتابى كونا.
His studying results are good.	ئۇنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى ياخشى.
This notebook's cover is red.	بۇ دەپتەرنىڭ تېشى قىزىل.

Cultural Points

1 - It is cultural here that when someone leaves your house that you "see them off". If you live in an apartment you can usually just see them to the stairwell leading down. If you live on the first floor or in a one-story house you are expected to see them out of the gate or whatnot. Do not be too hurried to turn around and get back into your house, which is considered rude. Friends may also try to see you off on trips too.

2 - When you leave someone's house after being a guest or having gone to ask for help with something you should say, "I've troubled you/you all". They will answer with something to the extent of "oh, not at all." (See lesson 15 for more on "guests".)

3 - When you travel you will have to register at every hotel. Take note that some hotels do NOT have permission for foreigners, especially little ones in villages between big cities. If you end up having to stay in one of these hotels, they may go get the police to register your passport and such. It's usually no big deal, they'll just ask why you are there, how long you're staying, and caution you to be careful. If you stay with a local friend you MUST register with the local authorities or you and your friends could get in BIG trouble. Your friends may try to convince you that you don't need to register, but after you do it the first time with them, then they will understand for themselves.

4 - Traveling in Xinjiang can be very "interesting" or "adventerous". Especially long-distance bus rides! They may not leave on time and may make many stops along the way to let people off or pick up new people, even if there are no more seats! The authorities are cracking down on this some, but don't be surprised if a 20 hour bus ride turns into a 30 hour one! Just be patient and get in some language practice! Also know, that on such long bus rides, they will just stop in the middle of the desert for potty-breaks, men on one side, women on the other - hope you can find a sand dune to hide behind!!! Sometimes trains and flights are cancelled too, due to the snow or wind. If you try to reserve domestic tickets 2 months in advance, they usually think you are crazy; but if you reserve at least 15 - 20 days in advance, that's usually when you can get the cheaper price.

5 - If you are taking a train that originates in your city, then you can usually get sleepers without too many problems. Be sure to get them 7 days in advance though during the busy seasons. If the train you are taking passes through your city from somewhere else, you usually can only get a "no seater" ticket. This means you can get on and take any hard seat you want. But if you want a sleeper, you need to get on the last hard seat wagnon which is always right before the dinning wagon. There you can change your ticket to a sleeper if there are any available. Again, usually it's not too big of a problem if it's not the busy season. You will feel like you are in a can of sardines sometimes though if several people are wanting to change tickets. Stand your ground! If there are several of you, have one or two wait in line and the others watch your luggage elsewhere on the train!

Exercises

1 - Fill in the Charts:

A - Personal Pronouns of Opinion

	Singular	Plural
1st:		
2nd informal:		
formal:		
3rd:		

B - Genitive Pronouns (2)

	Singular	Plural
1st:		
2nd informal:		
formal:		
3rd:		

2 - Vocabulary:

A - Translate the Following from English into Uyghur

train ____________
ticket ____________
to reserve ____________
hard sleeper ____________
bed ____________
middle ____________
to send off ____________

troublesome ____________
most ____________
first ____________
bag ____________
safe ____________
to change ____________
to use ____________

B - Translate the Following from Uyghur into English

ئاپتوبۇس بېكىتى ____________
ئايروپىلان ____________
يۇمشاق كارىۋات ____________
ئۈستى ____________
ئاستى ____________
قولايلىق ____________
قاچىلىماق ____________

ئەرزانراق ____________
ئاندىن ____________
ساياھەتچى ____________
ئادەتتە ____________
ھەر قېتىم ____________
تاپماق ____________
ئامال يوق ____________

3 - Fill in the Blanks with Grammar Forms Learned in **this** Lesson, See Words in (   ) for Help:

a) بۇ كىم________كىتاب________؟
b) ئۇ كىتاب________ . (مەن)
a) ئۇنى________ مۇ؟ (ئوقۇماق)
b) ھەئە.________ بۇ كىتاب قانداقكەن؟ (سىز)
a) ________ ئۇ ياخشى. بىراق ________ باشقىلار ئۇنى ياخشى كۆرمەيدۇ. (مەن، ئاڭلىماق)

بۇ بالا ______ ئاپا ______ كىم؟

كىتاب ______ تاش ______ قارا رەڭ.

مەن ئەتە بەك ئالدىراش. ئالدى بىلەن پويىز (____) بېلەت___ ___ (ئالماق).

ئاندىن سىڭلىم ______ دوستلىر______ بىلەن بازارغا ________ (بارماق).

4 - Translation:

A - English to Uyghur

Have a good trip. ________________________________

He plans to come tomorrow. ________________________________

This bike is his. ________________________________

I have troubled you. ________________________________

Whose is this? ________________________________

I plan to go to Kashgar tomorrow. ________________________________

He is preparing to swim. ________________________________

The child's book is on the chair. ________________________________

What kind of person do you think he is? ________________________________

I heard that he is leaving tomorrow. ________________________________

B - Uyghur to English

مېنىڭچە، كۆك رەڭ ياخشى.

____

مەن تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلىمەكچى.

____

بۇ دەپتەر ئۇنىڭكى.

____

ئۇنىڭ ئايىغى نەدە؟

____

سىزنىڭچە بۇ تاماق قانداقراقكەن؟

____

قەلەمنىڭ رەڭگى قىزىل.

____

ئاڭلىشىمچە، بۇ مېھمانخانىنىڭ كارىۋىتى ناھايىتى قاتتىقكەن.

____

ئاشۇ سومكىلار بىزنىڭكى.

____

سىز قاچان كەلمەكچى؟

____

5 - More Review:

A - Fill in the Charts

1 - Genitive Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Genitive Personal Endings:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

3 - Present - Future Tense Personal Endings on Verbs:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B - Matching

rice and carrots	جەمئىي
salt	چىڭ، چىپ، تار\بوش، كەڭ
side	ئۇقۇتقۇچى
slow	تەرەپ
Sunday	تۇز
teacher	پولو
the day after tomorrow	ئاستا
tight / loose	ئۆگۈن
total	ئۇيغۇرچە
Uyghur language	يەكشەنبە

C - Translate the "Memorized Phrases"

1 - English to Uyghur

"Be at Peace" (a leave - taking) ____________________

"May God watch over / take care of you." ____________________

"May God's Peace Keep You" ____________________

(Please) give it cheaper ? ____________________

At what time? ____________________

Did you finish your homework? ____________________

Do you have a question? ____________________

Do you have small change? ____________________

Don't add pepper (hot spice). ____________________

Don't be angry. (sing \ pl) ____________________

Don't be sad. ____________________

God willing. ____________________

He\She\It is very great\skilled. ____________________

How are you? ____________________

I didn't understand. \ I wasn't able to understand. ____________________

You've learned (sth) really well. ____________________

2 - Uyghur to English

ئازراق ئىشىم بار.

مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن.

مەن كۆرۈپ باقاي.

سۆزلۈكلەرنى يادلاڭ.

ئانچە ئەمەس.

يەنە بىر قېتىم دەپ بېرىڭە.

كەچۈرۈڭ.\كەچۈرۈڭلار.

ئاستىراق دەپ بېرىڭە.

توختاڭ!

رەھمەت.

بەك قىممەتكەن!

بەك ئوخشاپتۇ.

سەل تۇرۇپ.

سائەت نەچچە بولدى؟

ئەرزىمەيدۇ.

D - Writing Sentences

1 - Write 5 Sentences Using the Locative Formation.

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

2 - Write 5 Sentences Using the Dative Formation.

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

3 - Write 5 Sentences Using the Accusative Formation.

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

4 - Write 5 Sentences Using: دىن\ تىن باشقا

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

E - Substitution Drills

كىمنىڭكى؟ مېنىڭكى. سىزنىڭكى. سىلەرنىڭكى. ئۇنىڭكى.	بۇ قەلەم

بۇ ئىش قانداقراقكەن ؟	سىزنىڭچە سىلەرنىڭچە سېنىڭچە ئۇنىڭچە ئۇلارچە

بازارغا بارماقچى. ئۆيگە قايتماقچى. بۇ ئىشنى قىلماقچى. كەلمەكچى.	ئۇ ئەتە

F - Pronunciation Exercise

Pick a page from a book or magazine and practice reading it aloud. Read it to your teacher and have him/her correct your pronunciation.

G - Application

1 - Go to the train station if possible and at the information counter ask about prices for seats and different kinds of sleepers to a certain destination.

2 - Role play in class the act of reserving plane tickets.

3 - Listen for and practice using the new grammar forms in community.

4 - Ask your friends' opinions about a certain thing/food/color/tv show/...

Lesson 12: The Body

Pre - lesson Review Exercises:
1 - Do dictation of last lesson's new words.
2 - Discuss your friends' opinions about certain things with your teacher.
3 - Have your teacher record lesson 12's texts and vocabulary.

Texts:

1 - If Something's Hurting

– ئەگەر (مېنىڭ) بېشىم ئاغرىسا، دورا ئىچسەم بولامدۇ؟
– بولىدۇ. بىراق بەدىنىڭىز قىزىسا، ئەڭ ياخشىسى دوختۇرخانىغا بېرىپ ئوكۇل ئۇردۇرۇڭ*.

2 - Taking Care of Your Body

ئەگەر سالامەتلىككە دىققەت قىلمىسا، ئاسانلا** ئاغرىپ قالىدۇ. تاماكا چەكسە، ئۆپكىگە زىيانلىق. دائىم هاراق ئىچسە، جىگەرگە تەسىر قىلىدۇ. يەنە ۋاقتىدا تاماق يېمىسە، ئاشقازانغا تەسىر يېتىدۇ. كىشىلەر يولغا قالايمىقان تۈكۈرسە كېسەللىك تېزلا** تارقىلىدۇ*. شۇڭلاشقا سالامەتلىكنى ئاسراش مۇهىم.

3 - Visiting the Doctor

– قەيېرىڭىز ئاغرىيدۇ؟
– (مېنىڭ) بېشىم ئاغرىيدۇ يەنە يۆتىلىمەن.
– سىز زۇكام بوپسىز. ئىككى كۈن ئوكۇل ئۇردۇرۇڭ*، ئاندىن بىر ھەپتىدە ھەر كۈنى ئۈچ ۋاقتىن بۇ دورىنى ئىچسىڭىز تېزلا ساقىيىپ كېتىسىز.
– نېمە دېسىڭىز مەيلى، مەن هەرگىز ئوكۇل ئۇردۇرمايمەن*! ئوكۇلدىن بەك قورقىمەن!
– قورقسىڭىزمۇ ئامال يوق. ئوكۇل ئۇردۇرغىنىڭىز* ياخشى.

* (passive form of grammar, here meaning some thing not done by one's self.)
* * (This grammar form shows emphasis. Ex} easy becomes more easily, fast becomes more quickly)

Vocabulary

English	Uyghur
1 - The Body	
body	بەدەن(تەن)
hair	چاچ
ears	قۇلاق
eyes	كۆز
nose	بۇرۇن
mouth	ئېغىز
teeth	چىش
tongue	تىل
head	باش
throat	گال
face	يۈز (چىراي)
neck	بويۇن
chest	كۆكرەك، مەيدە
arm	بىلەك
elbow	جەينەك
hand	قول
finger	بارماق
back	دۈمبە
waist	بەل
stomach	قورساق(ئاشقازان)
leg	پاچاق
foot	پۇت
knee	تىز
toe	بارماق
lung	ئۆپكە
bone	سۆڭەك
bone / skeleton	ئۇستىخان
blood	قان
heart	يۈرەك
kidney	بۆرەك
liver	جىگەر

intestines ئۈچەي

2 - Medicine / Hospital

hospital دوختۇرخانا

inpatient ئىچكى كېسەللىكلەر بۆلۈمى

pharmacy دورىخانا

ER جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى

shot ئوكۇل

surgery ئوپېراتسىيە

X - ray X نۇرى

patient بىمار

medicine دورا

3 - Sickness

cold زۇكام

fever قىزىتما

cough يۆتەل

headache باش ئاغرىش

backache بەل ئاغرىش

diarrhea ئىچ سۈرۈش

cancer راك

tumor ئۆسمە

Illness, disease, sickness كېسەللىك، كېسەل، ئاغرىق

injury يارىلانغان جاي

pain ئاغرىق

uncomfortable بىئارام

contagious تارقىلىشچان

serious ئېغىر

symptom كېسەللىك ئالامىتى

4 - Other

important مۇھىم

if ئەگەر

cigarette تاماكا

Poisonous, hazardous, detrimental زىيانلىق

damage / harm / loss زىيان

therefore	شۇڭا
alcohol	هاراق

5 - Verbs

to see a doctor	دوختۇرغا كۆرۈنمەك: دوختۇرغا كۆرۈن-
to examine	تەكشۈرمەك: تەكشۈر-
to break / fracture	سۇنماق: سۇن-
to sneeze	چۈشكۈرمەك: چۈشكۈر -
to cough	يۆتەلمەك: يۆتەل-\يۆتىل -
to vomit	قۇسماق: قۇس-
to cry	يىغلىماق: يىغلا-\يىغلى -
to pass out / to faint	هوشىدىن كەتمەك: هوشىدىن كەت -\كېت -
to hurt (be in pain)	ئاغرىماق: ئاغرا-\ئاغرى-
to cure	ساقايتماق: ساقايت-
to cure	داۋالىماق: داۋالا-\داۋالى-
to prevent	ساقلانماق: ساقلان -\ساقلىن-
to influence	تەسىر يەتمەك: تەسىر يەت-\يېت-
to take care	ئاسرىماق: ئاسرا-
to injure	يارىلانماق: يارىلان-\يارىلىن-
to die	ئۆلمەك: ئۆل-
to die	تۈگەپ كەتمەك: تۈگەپ كەت-\كېت-
to pay attention	دىققەت قىلماق: دىققەت قىل-
to smoke (cigarette, etc.)	تاماكا چەكمەك: تاماكا چەك-\چېك-
to massage	ئۇۋۇلىماق: ئۇۋۇلا-\ئۇۋۇل-

6 - Phrases to Memorize

I don't feel good.	مىجەزىم يوق.
Are you better?	ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟
I'm sick.	(مەن) ئاغرىپ قالدىم.
Watch out!	دىققەت قىلىڭ!
Help! (Lit. You all save [me]!)	قۇتقۇزۇڭلار!
God forbid. (Lit. God prevent.)	خۇدايىم ساقلىسۇن.
Not needed. / Not necessary.	كېرەك ئەمەس.

See Appendix F for picture helps with this lesson's vocabulary!

Grammar

1 - Conditional Mood / شەرت رايى

A) Conditional Personal Endings:

	Singular	Plural
1st Person:	سام \ سەم	ساق \ سەك
2nd Person: informal:	ساڭ \ سەڭ	ساڭلار \ سەڭلار\
formal:	سىڭىز	سىلەر
3rd Person:	سا\سە	

B) Conditional Clause Formation:

(ئەگەر) ... (مۇ)، ... (مۇ)...(ماي \ مەي).

Examples: Even if you go, I'm not going. — سىز ماڭسىڭىزمۇ، مەن بارمايمەن.

If they come, we'll go. — ئەگەر ئۇلار كەلسە، بىز بارىمىز.

If you do that, they won't come. — شۇنداق قىلسىڭىز، ئۇلار كەلمەيدۇ.

Example: If you eat polo, I'll also eat it. — ئەگەر سىز پولو يېسىڭىز، مەنمۇ يەي.

C) Rules:

1) Formation: VS + سا \ سە + PE

2) ئەگەر is used for emphasis or clarity.

3) When used with مۇ , means "even if \ although".

4) Is used to make a request politely.

Ex) Please give me this book. — بۇ كىتابنى ماڭا بەرسىڭىز.

5) Will often be seen with this formation: V in it's پ form + بول with conditional ending.

Ex) If you eat well, you can eat some cake.

تاماقنى ياخشى يەپ بولسىڭىز، تورت يېيەلەيسىز.

D) Verbs Without Person Plus سا \ سە:

Ex) If that's the case, good. — ئۇنداق بولسا، ياخشى.

2 - Ordinal Numbers \ تەرتىپ سان

A) Formation: (1) # + نچى \ ىنچى

مەن بەشىنچى ئايدا بارىمەن.

I'm going in May (the 5th month).

(2) # + "-" + N

ئۇ توققۇزىنچى قەۋەتتە تۇرىدۇ.

He lives on the 9th floor.

3 - Incomplete/Negative Pronoun / بولۇشسىز ئالماش

A) Formation:

ھېچ + pronoun + negative word form or statement

Examples)	nowhere	ھېچ يەر ئەمەس
	nothing	ھېچنېمە يوق
	nobody came	ھېچكىم كەلمىدى

B) Usage / Meaning:
Like the English words "whoever/whenever" with a negative connotation to make it "nobody/never." The negation sometimes is translated in the word itself and sometimes in the negative statement following it.

4 - The Complete Pronoun ھەر

One meaning of this pronoun is "every".

Ex)	everywhere	ھەر يەردە
	every person	ھەر ئادەم

Cultural Points

1 - In China people get IVs for almost any kind of illness! You can easily get antibiotics and other drugs at almost any pharmacy without a prescription.

2 - There are many traditional medicines/cures in China. Some work and others obviously don't! Be wise in which ones you are willing to try.

3 - Need a massage? You can get a good massage (sometimes with chiropractic adjustments) for about $2 - 5 for 1/2 - 1 hour! Ask around your city for "Meng Ren Tui Na / An Mo" (Blind Person's Massage) - they are the best. (In URC - just go out the back gate of Xin Da and cross the road and go left a little and up some steps; there are about 6 massage therapists at this place.)

4 - Talking of bodily function problems, such as diarrhea, is as natural as talking about a headache! You'll soon get use to this and the many different phrases used to describe such problems.

5 - To see a doctor you don't need an appointment usually. You go to the hospital and pay a small fee for a certain department. They'll give you a slip and you take that to the correct department where there may be several people lined up to talk to the doctor - stand your ground so you don't loose your place. The doctor will ask questions and may do a slight examination before ordering tests or prescribing medicine. He'll give you a slip of paper for the tests or meds which you take down to a window to pay for it. Then you take the reciept to the examining room (which may be in another building). Once you are handed the results, you return to the first doctor you saw for treatment / diagnosis. (IF surgery is needed, we suggest you go to Bejing as we've heard/experienced nightmare stories of foreigners operated on in Xinjiang, even though they may practice some of the latest techniques!)

6 - You will hear your friends talking of foods as being either hot or cold. Ask them which foods are considered hot and which ones cold. Ask them what they believe they should eat when they have a cold or other illness. Ask them if it is ok to eat hot and cold foods together. This is a good area in which to gain a deeper cultural understanding of your friends' lives.

7 - A fun game or riddle to do with your Uyghur friends:

5 body parts starting and ending with ق

5 body parts starting and ending with ك

<u>Answers:</u>

stomach	قورساق	lip	كالپۇك
ear	قۇلاق	bust/chest	كۆكرەك
armpit	قولتۇق	eyelash	كىرپىك
eyelid, brow	قاپاق	Adam's apple	كېكىردەك
pupil	قارىچۇق	belly button	كىندىك
(wrinkle	قورۇق)		

Exercises

1 - Fill in the Charts

A) Conditional Personal Endings:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Add the Correct Conditional Personal Endings:

ئەگەر مەن بار ________، سىز بارامسىز؟

ئۇ كەل ________، بىز ناخشا ئېيتىمىز.

ئەگەر پولو پىش ________، پولو يەيمىز.

بىز شۇنداق قىل ________، بولمايدۇ.

سىلەر ياخشى ئۆگەن ________، ئوقۇتقۇچىلار خۇشال بولىدۇ.

سىز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈش ________، ماڭا تېلېفون قىلىڭ.

3 - Write Out the Uyghur Equivalents:

1st ____________ 6th ____________

2nd ____________ 7th ____________

3rd ____________ 8th ____________

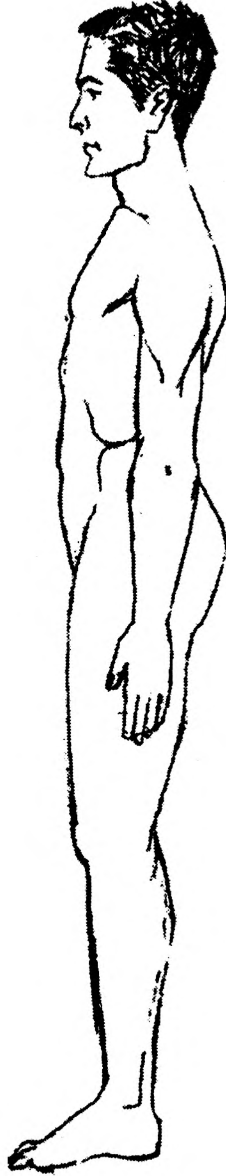
4th ____________ 9th ____________

5th ____________ 10th ____________

4 - Labeling the Body:

Label the picture with the following body parts in Uyghur:

hair, ear, eye, nose, mouth, head, face, neck, chest, arm, hand, waist, back, stomach, leg, foot, finger, toe, knee, elbow

5 - Translation

A) Translate the Following into Uyghur:

He passed out. ____________________

My head hurts. ____________________

His eyes are blue. ____________________

Her illness is contagious. ____________________

I live on the fourth floor. ____________________

I will go second. ____________________

B) Translate the Following into English:

مەن ئىككىنچى ئايدا كەلدىم. ____________________

قورسىقىم بەك ئاغرىيدۇ. ____________________

دورىخانا نەدە؟ ____________________

ئەگەر مەن ماڭسام، سىزمۇ ماڭامسىز؟ ____________________

ئۇنىڭ يۈرەك كېسىلى بەكلا ئېغىر. ____________________

ئۇ قانداق ئۆلدى؟ ____________________

دىققەت قىلىڭ! ____________________

6 - More Review

A) Matching:

long	ئاق
short	كەچ
fat	قىممەت
skinny	ئۈستى
cheap	شىمال
expensive	قارا
black	كۈن
white	سېمىز
day	شەرق
night	ئالدى
ahead	ئۇزۇن
behind	خاتا
above	غەرب
north	توغرا
south	ئورۇق
east	جەنۇب
west	قىسقا
wrong	ئوتتۇرا
right/correct	ئارقا
middle	ئەرزان

B) Translation:

1 - Translate the Following into Uyghur:

What time is it?

It's 10:12.

What are you doing this afternoon?

I'm going to study Uyghur. And you?

I will do my homework and write a letter.

Who will you send a letter to?

My brother and sister.

2 - Translate the Following into English:

– نېمە ئالىسىز؟

– مەن كۆك رەڭدىكىسىدىن ئىككى تال ئالىمەن.

– يەنىچۇ؟

– سىزدە پايپاق بارمۇ؟

– يوق، بىراق ئۇ دۇكاندا بار.

– سىز قانداق تەنتەربىيەنى ياخشى كۆرىسىز؟

– سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرىمەن. سىزچۇ؟

– مەن تەنتەربىيەنى ياخشى كۆرمەيمەن، كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن.

C) Writing Sentences:

1 - Write 5 Sentences Using the Conditional Mood:

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

2 - Write 5 Sentences Using Personal Pronouns of Opinion:

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

3 - Write 5 Sentences Using - مەكچى \ - ماقچى

(1) ______________________________

(2) ______________________________

(3) ______________________________

(4) ______________________________

(5) ______________________________

4 - Write 5 Sentences Using هەر \ هېچ:

(1) ______________________________

(2) ______________________________

(3) ______________________________

(4) ______________________________

(5) ______________________________

D) Substitution Drills:

مېنىڭ	بېشىم قولۇم قورسىقىم دۈمبەم	ئاغرىيدۇ.

سىز ماڭسىڭىز،	مەنمۇ ماڭىمەن. بىز بارمايمىز. ئۇ خاپا بولىدۇ. ئۇلار نېمە قىلىدۇ؟

E) Application:

1 - Have a local friend or your teacher take you to the hospital for a "tour". See the room where people get IVs and look into a "patient's" room and doctor's office.

2 - Ask your friends what they do if they have a cold, fever, diarrhea, headache, etc. Ask them what foods they eat when they are sick.

3 - Practice using the conditional mood when talking with friends.

Lesson 13: The Weather

Pre - lesson Review Exercises:

1 - Discuss with your teacher your trip to the hospital.
2 - Ask your teacher / classmates 5 - 10 questions using the conditional mood.
3 - Do dictation of last lesson's vocabulary.
4 - Have your teacher record lesson 13's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Seasons

شىنجاڭدا تۆت پەسىل روشەن بولۇپ، يازدا بەك ئىسسىق، قىشتا بەك سوغۇق بولىدۇ، ئەتىياز پەسلى بىلەن كۈز پەسلى بىر ئاز قىسقا، يامغۇر ئانچە كۆپ ياغمايدۇ. ياز ۋە قىش پەسلى ئەتىياز ۋە كۈز پەسلىدىن ئۇزۇن، قىشتا كۈن كېيىنرەك چىقىپ، بالدۇر ئولتۇرىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭ شىمالىي شىنجاڭدىن ئىسسىق. قار شىمالىي شىنجاڭدا جەنۇبىي شىنجاڭدىن كۆپ ياغىدۇ. ئەتىياز پەسلىدە كۆپرەك بوران چىقىدۇ، شىنجاڭدا گۈلدۈرمامىلىق چاقماق چاقىدىغان ھۆل - يېغىن ئازراق بولىدۇ، لېكىن بۇ خىل ئەھۋال يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كۆپرەك بولۇۋاتىدۇ*.

2 - Dialogues of Comparison

— كىم تېز يۈگۈرىدۇ؟
— مەن تېز يۈگۈرىمەن، ئۇ مەندىن تېز يۈگۈرىدۇ، ئايقىز ئەڭ تېز يۈگۈرىدۇ.
— ئايقىز پاتىگۈلدىن تېز يۈگۈرەمدۇ؟
— ھەئە، بەكلا تېز يۈگۈرىدۇ.

— سىنىپىڭلاردا كىم ئەڭ ئېگىز؟
— مەن ئانچە ئېگىز ئەمەس. ئايگۈل مەندىن سەل ئېگىزرەك. ئايگۈلگە قارىغاندا مەمەتجان ئېگىز. ئوسمان خېلى ئېگىز، بىراق ئادىلجان ئەڭ ئېگىز.

— بۇ دەپتەر قىزىل، ئۇ دەپتەر سەل قىزىلراق، ئاۋۇ دەپتەر قىپقىزىل. سىز قايسىدىن ئالىسىز؟
— مەن قىپقىزىلنى ئانچە ياخشى كۆرمەيمەن، قىزىلراقنى ئالاي.
— ياخشى. قىزىلراق دەپتەر قىپقىزىل دەپتەردىن ئەرزانراق؟
— نېمىشقا قىپقىزىل دەپتەر قىممەترەك؟
— مەنمۇ بىلمەيمەن.

(*This grammar form is explained in lesson 14, shows a current continuing action.)

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Weather and Seasons	
winter	قىش
spring	ئەتىياز
summer	ياز
Autumn, fall	كۈز
hot	ئىسسىق
cold	سوغۇق
wind	شامال
windy	شاماللىق
rain	يامغۇر
snow	قار
hail	مۆلدۈر
lightning	چاقماق
thunder	گۈلدۈرماما
cloud	بۇلۇت
sun	قۇياش \ كۈن
star	يۇلتۇز
cloudy	بۇلۇتلۇق \ تۇتۇق
sunny	كۈنگەي \ هاۋا ئوچۇق
shade	كۆلەڭگە \ سايە
weather	هاۋا
season	پەسىل
ice	مۇز
storm (used with very strong winds)	بوران
rain/rainfall	هۆل - يېغىن
2 - Other	
hard	قاتتىق
harder	قاتتىقراق
'not very / not really'	ئانچە
'a little'	سەل
earlier	بالدۇرراق
lots	جىق

clear, obvious, definite	روشەن
'in comparison'	قارىغاندا
even (if)	ھەتتا
sweat	تەر
slippery	تېيىلغاق
pollution	بۇلغاش
heat (radiator)	پار
sunburn	ئاپتاپتا كۆيۈش
basically / mainly / chiefly	ئاساسەن

<u>3 - Verbs</u>

to rain	يامغۇر ياغماق: يامغۇر ياغ -\يېغ -
to snow	قار ياغماق: قار ياغ -\يېغ -
to hail	مۆلدۈر ياغماق: مۆلدۈر ياغ -\ يېغ
to blow (wind)	شامال چىقماق: شامال چىق -
to lightning	چاقماق چېقىش: چاقماق چېق -
to compare	سېلىشتۇرماق: سېلىشتۇر -
to change	ئۆزگەرتمەك: ئۆزگەرت -
to change	ئالماشتۇرماق: ئالماشتۇر -
to sweat	تەرلىمەك: تەرلە-\ تەرلى -
to shiver	تىترىمەك: تىترە-\تىترى -
to freeze	توڭلىماق: توڭلا-\ توڭلى -
to tan	قارىدىماق: قارىدى-
to slip	تېيىلماق: تېيىل-
to pollute	بۇلغىماق: بۇلغا-

<u>4 - Phrases to Memorize</u>

I'm freezing.	مەن توڭلىدىم.
I'm freezing. (oral)	مەن توڭلاپ قالدىم.
I'm freezing. (oral)	مەن ئۈششۈپ قالدىم.

**See Appendix G for picture helps with this lesson's vocabulary!

Grammar

1 - Comparison

A) Using the Ablative Case Endings دىن \ تىن:

* The noun / pronoun that adds the ablative case suffix is the “point of comparison”. The suffix is usually placed on the subject nearer the adjective \ verb phrase in the sentence.

*Formation: Noun/Pronoun + Noun/Pronoun with دىن \ تىن + Adjective \ Verb Phrase

Examples:

He is taller than me. ئۇ مەندىن ئېگىز.

He plays basketball better than them.

ئۇ ۋاسكېتبولنى ئۇلاردىن ياخشى ئوينايدۇ .

B) 4 Degrees of Adjectives:

* There are 4 degrees of adjectives. Here we will look at the 2nd and 3rd degrees only. The 1st degree is the adjective in its basic form and the 4th degree carries a sense of "cuteness \ being cherished". The 2nd degree is most often used in comparisons.

1) 2nd Degree (Comparative) \ كېمەيتمە دەرىجە:

a) Depending on the situation, may show a higher or lesser degree! Normally it's used to show a higher degree in comparison.

b) Formation: Adjective +(ئۇش\غۇچ) راق \ رەك

Examples:

fast - faster تېز - تېزراق

tall - taller ئېگىز - ئېگىزرەك

2) 3rd Degree (Suplerative) / ئاشۇرما دەرىجە

a) Formations:

1 - add پ to the 1st syllable of the basic form, then add the full adjective

ex) red - very/bright red قىزىل: قىپقىزىل

2 - add degree modifiers before the basic degree adjective

ex) tall - very/really/extremely/(most) tall

ئېگىز: بەك \ خېلى \ ناھايىتى \ ئەڭ ئېگىز

3 - write the adjective twice using a hyphen in-between

ex) slow - slower\slowly ئاستا: ئاستا - ئاستا

C) Use of the Word قارىغاندا

Formation: Noun / Pronoun + Dative Case Endings + قارىغاندا + Adjective \ Verb Phrase

* Can be translated "in comparsion with \ compared to"

Examples: That building is taller than this one. (In comparison with this building, that one's taller.)

بۇ بىناغا قارىغاندا ئۇ بىنا ئېگىز ئىكەن.

He runs faster than me. (Compared to me, he runs faster.)

ماڭا قارىغاندا ئۇ تېز يۈگۈرىدىكەن.

2 - ئانچە

* The term ئانچە is used with negative words / phrases to give the meaning "not very / not really".

Examples: You know Uyghur well. سىز ئۇيغۇرچىنى ياخشى بىلىسىز.

No, not really. / No, I really don't know it well. ياق. ئانچە ئەمەس. \ ئانچە بىلمەيمەن.

Cultural Points

1 - Teachers in China will often compare you to others, telling you that you learn quicker or slower than others. This is part of the culture. Be careful not to let this discourage or frustrate you! They don't seem to grasp that everyone has different learning styles and learn at different rates.

2 - You may have never done it before, but in the winter time you'll need to layer up! You can buy nice wool long johns at several places and may find yourself wearing two pairs under your pants during the coldest part of winter! The heat always seems to come on a month too late and goes off a month too early. During these times it's usually warmer outside than inside.

3 - Wind/Sand Storms: If you live in places like Kashgar or Hotan and you see the sky turning brown, then you need to get home quickly and shut up all the windows tightly and stay inside until the storm is over as dust/sand literally rains down from above! If traveling by bus, you may even find yourself stuck in such a storm overnight where the driver can only pull over and wait it out - have been there, done that! Also, it seems that about once a year a train somewhere between Hami and Urumqi will get stuck in a bad sand storm.

4 - "Snow Game": This is a game played each year the first time it snows. A person will write out the "Snow Game" poem on a piece of paper along with a short amount of time and a condition that has to be met if the other person doesn't find the piece of paper and catch the first player within the specified amount of time. The player hides the piece of paper on/near the other person and then says, «سىزگە قارلىق تاشلىدىم \ قارلىق باشلىدىم» ; time then starts counting down! Usually the time allocated is only a matter of seconds and the condition is something small like a piece of candy. Students often play this with each other and with their teachers. It is a lot of fun!

«قارلىق»
قاردا قارلىق تاشلىدىم،
بۇ ئويۇننى باشلىدىم.
كۆڭلىمىز خۇش بولسۇن دەپ،
سىزگە قارلىق تاشلىدىم.

شەرتى:
ۋاقتى:

Exercises

1 - Translation

A) Uyghur to English:

مەن ئۇنىڭدىن تېز يۈگۈرىمەن.

بىز ئۇلاردىن بالدۇر كەلدۇق.

سىز ئۇنىڭدىن ئورۇق.

مەن ئېگىزرەك.

ئۇ تېزرەك ماڭىدۇ.

بۇ ئالما قىپقىزىلكەن.

ئۇ ئىشلارنى ئاستىراق قىلىدۇ.

بۇ بالا بەك ياخشى ئۆگىنىدۇ.

بۈگۈن كۈن (ھاۋا) ئانچە ياخشى ئەمەس.

ئۇ ئاپئاق.

تۈنۈگۈنكىگە قارىغاندا بۈگۈن ھاۋا ئوچۇق ئىكەن.

B) English to Uyghur:

He's fatter than me.

You ride the bike very slowly.

This year is colder than last year.

Today is hotter than yesterday.

This winter is very cold.

Compared to that restaurant, this one is better.

Studying Uyghur is harder than Chinese.

Today is not very windy.

He doesn't know English really well.

2 - Matching

lightning	بالدۇرراق
summer	جىق
to rain	قار
earlier	تەر
sweat	يۇلتۇز
shade	قىش
weather	بۇلغاش
season	چاقماق
lots	توڭلىماق
cloud	كۆلەڭگە\سايە
spring	پەسىل
snow	كۈز
to compare	ياز
to freeze	سېلىشتۇرماق
pollution	قاتتىقراق
star	ئەتىياز
winter	بۇلۇت
autumn	ھاۋا
harder	يامغۇر ياغماق

3 - Writing Sentences

A) Write 5 Sentences using the comparison form دىن \ تىن

____________________ (1)

____________________ (2)

____________________ (3)

____________________ (4)

____________________ (5)

B) Write 5 Sentences using the Adjective 2nd Degree (comparative) Form:

____________________ (1)

____________________ (2)

____________________ (3)

____________________ (4)

____________________ (5)

C) Write 5 Sentences using the Adjective 3rd Degree (suplerative) Forms:

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

D) Write 5 Sentences using قارىغاندا:

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

E) Write 5 Sentences using ئانچە:

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

4 - More Review

A) Fill in the Grammar Charts:

1 - Personal Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Demonstrative Prounouns:

	Singular	Plural
Close:		
Distant:		

3 - Genitive Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

4 - Dative Pronouns:

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B) Matching:

head	تېز
name	ئەڭ
left	قول
toe	باش
notebook	ئالدىراش
fast	ئاياغ
to sing	سول
nose	ئىسىم
desk	چۈشتە
easy	قىزغۇچ سېرىق
to memorize	تۇز
classmate	بويۇن
hand	ئۆپكە
chair	دەپتەر
suitcase	كۆز
neck	ناخشا ئېيتماق
most	پارتا
safe	بارماق
lung	يادلىماق
surgery	جىگەر
tourist	ساۋاقداش
busy	چامادان
post office	پوچتىخانا
delicious	بۇرۇن
stamp	ئورۇندۇق
noon	ساياھەتچى
to cry	بىخەتەر
orange	ئوپېراتسىيە
eye	ماركا
liver	يىغلىماق
shoe	مەززىلىك
salt	داۋالىماق
to cure	ئاسان

C) Translation:

1 - Uyghur to English

ئۇ كەلمىسە، مەن يىغلايمەن!

سىنىپىمىز بىرىنچى بولدى.

نېمىشقا ھېچكىم كەلمىدى؟

مېنىڭچە خەنزۇچە ئۇيغۇرچىدىن تەس.

بۇ كىتاب سىزنىڭكىمۇ؟

ئۇلار ئەتە ئىمتىھان بەرمەكچى.

مىجەزىم يوق.

كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ.

2 - English to Uyghur

If it rains, we won't go.

He lives on the 2nd floor.

In your opinion, is this book good?

This suitcase is mine.

He's preparing to sleep.

Watch out!

Have a good trip.

You dialed the wrong number.

D) Substitution Drills:

ئىگىز. سېمىز. پاكار. چوڭ. ياخشى ئوقۇيدۇ. ئاق. ناخشىنى ياخشى ئېيتىدۇ.	ئۇ مەندىن

ئىسسىق. سوغۇق. شاماللىق. تۇتۇق. يامغۇر ياغىدۇ. قار ياغىدۇ. ھاۋا ئوچۇق.	بۈگۈن

E) Application:

1 - Ask your friends about the weather in their hometowns. Ask them what is their favorite season and why?

2 - Each day ask several people what the weather is like, or make a comment to them about the weather.

3 - Practice using and listen for others using the different forms of comparison.

Lesson 14: Can You Do It? / Raising Animals

Pre - lesson Review Exercises:

1 - Do dictation of lesson 13's new words.
2 - Talk about your favorite season and try to explain why.
3 - Talk about today's weather.
4 - Have your teacher record lesson 14's text and vocabulary.

Texts:

1 - Can You……?

— سىز راۋاب چالالامسىز؟
— ياق، چالالمايمەن؛ گىتار چالالايمەن. سىزچۇ؟
— مەن دۇتار چالالايمەن، باشقا سازنى چالالمايمەن.

— سىز قايسى تاماقلارنى ئېتەلەيسىز؟
— مەن پولو ئېتەلەيمەن، لەغمەن ئېتەلمەيمەن. (مېنىڭ) ئاپام ھەرخىل تاماقلارنى ئېتەلەيدۇ. دادام ھېچقانداق تاماقنى ئېتەلمەيدۇ.

— سىز رەسىم سىزالامسىز؟
— مەن سىزالمايمەن، بىراق ئۇلار بەك ياخشى سىزالايدۇ. سىزچۇ؟
— مەن ئانچە سىزالمايمەن.

— سىز قايسى تىللارنى سۆزلىيەلەيسىز؟
— مەن ئىنگلىزچە، خەنزۇچە، ۋە ئۇيغۇرچە سۆزلىيەلەيمەن، يەنە نېمىسچىنى سەل چۇشىنەلەيمەن. سىزچۇ؟
— ئۇيغۇرچىدىن باشقا، ھېچقايسى تىلنى سۆزلىيەلمەيمەن.

2 - What Is One Doing Now?

— سىز ھازىر نېمە قىلىۋاتىسىز؟
— مەن ھازىر تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتىمەن.
— ئادىلجان ھازىر نېمە قىلىۋاتىدۇ؟
— ئۇ ئۇخلاۋاتىدۇ.
— سىلەرچۇ؟ نېمە قىلىۋاتىسىلەر؟
— بىز ئويۇن ئويناۋاتىمىز. ئايگۇل كىتاب ئوقۇۋاتامدۇ؟
— ياق، ئۇ كىتاب ئوقۇمايۋاتىدۇ، ئۇ تەخسىلەرنى يۇيۇۋاتىدۇ.
— ئۇلار تېلېۋىزور كۆرۈۋاتامدۇ؟
— ياق، ئۇلار تېلېۋىزور كۆرمەيۋاتىدۇ.

3 - Working On a Farm

بىز كۆپ ھايۋانلارنى باقىمىز. ھازىر بالىلىرىم كۈندىلىك ئائىلە ئىشلىرىنى قىلىۋاتىدۇ. چوڭ ئوغلۇم ئاتقا ئوت - چۆپ بېرىۋاتىدۇ، قىزىم كالىنى سېغىۋاتىدۇ، ئايالىم تۇخۇملارنى يىغىۋاتىدۇ، كىچىك ئوغلۇم ئىت، مۈشۈك ۋە توشقانلارغا يەم بېرىۋاتىدۇ. مەن ھوسۇل يىغىۋاتىمەن.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Instruments	
instrument	ساز\مۇزىكا ئەسۋابى
guitar	گىتار
piano	پىيانىنو
trumpet	سۇناي\كاناي
flute	نەي
drum	دۇمباق
violin	ئىسكىرىپكا
tambourine	ناغرا
dutar	دۇتار
rawap	راۋاب
musician	مۇزىكانت
concert	كونسېرت
2 - Animals	
animal	هايۋان
wild animal	ياۋايى هايۋان
horse	ئات
donkey	ئېشەك
cow	كالا
sheep	قوي
pig	چوشقا
goat	ئۆچكە
chicken	توخۇ
rabbit	توشقان
cat	مۇشۇك
dog	ئىت
wolf	بۆرە
fox	تۈلكە
duck	ئۆردەك
pigeon	كەپتەر
goose	غاز
bear	ئېيىق

mouse	چاشقان
snake	يىلان
spider	ئۆمۈچۈك
insect	هاشارات \ قۇرت - قوڭغۇز
scorpion	چايان

3 - Others

all kinds	ھەر خىل
picture	رەسىم
responsibility / duty	ۋەزىپە
chores	كۈندىلىك ئائىلە ئىشلىرى
feed (for horses, cows ...)	ئوت - چۆپ
feed (for small animals...)	يەم
crops / harvest	هوسۇل
game	ئويۇن

4 - Verbs

to play (instruments)	چالماق: چالا-\چال-
to cook	ئەتمەك: ئەت- \ئېت-
to draw	سىزماق: سىز-
to speak	سۆزلىمەك: سۆزلە\سۆزلى-
to raise (sth/someone)	باقماق: باق\بېق -
to feed	ئوت - چۆپ يېمەك: يې-
to milk	سۈت ساغماق: ساغ-\سېغ-
to gather / collect	يىغماق: يىغ-
to harvest	هوسۇل ئالماق: هوسۇل ئال-\هوسۇل ئېل-
to wash	يۇماق: يۇ -\يۇي-
to sacrifice	قۇربانلىق قىلماق: قوربانلىق قىل-
to feed	يەم بەرمەك: يەم بەر -\بېر-

5 - Phrases to Memorize

I can do it.	مەن قىلالايمەن.
I can't go.	مەن بارالمايمەن.
Can you help me?	ماڭا ياردەم بېرەلەمسىز؟
May I take a picture?	سۈرەتكە تارتسام بولامدۇ؟

Grammar

1 - Ability / Abilitative Aspect \ تۈس ئىمكان:

* Shows that one does or does not have the capability/ability of doing something.

A) Positive Formation: verb stem + -ەلەي \ -الاي + personal endings

	Singular	Plural
1st:	-الايمەن \ -ەلەيمەن	-الايمىز \ -ەلەيمىز
2nd informal:	-الايسەن \ -ەلەيسەن	-الايسىلەر \ -ەلەيسىلەر
formal:	-الايسىز \ -ەلەيسىز	
3rd:	-الايدۇ \ -ەلەيدۇ	

Examples: When can you all do this? بۇ ئىشنى قاچان قىلالايسىلەر؟

They can speak English. ئۇلار ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىيەلەيدۇ.

We can play the guitar. بىز گىتار چالالايمىز.

**If the verb stem ends in a vowel, then a ي is added first.

Ex) We can eat peppers. بىز مۇچ (لازا) يېيەلەيمىز.

B) Negative Formation: verb stem + -ەلمەي \ -الماي + personal endings

	Singular	Plural
1st:	-المايمەن \ -ەلمەيمەن	-المايمىز \ -ەلمەيمىز
2nd informal:	-المايسەن \ -ەلمەيسەن	-المايسىلەر \ -ەلمەيسىلەر
formal:	-المايسىز \ -ەلمەيسىز	
3rd:	-المايدۇ \ -ەلمەيدۇ	

Examples: They can't come tomorrow. ئۇلار ئەتە كېلەلمەيدۇ.

We can't play this game. بىز بۇ ئويۇننى ئوينىيالمايمىز.

**If the verb stem ends in a vowel, then a ي is added first.

Ex) I can't eat now. مەن هازىر يېيەلمەيمەن.

C) Question Formation: verb stem + -ەلەم \ -الام + personal endings

	Singular	Plural
1st:	-الامدىمەن \ -ەلەمدىمەن	-الامدىمىز \ -ەلەمدىمىز
2nd informal:	-الامسەن \ -ەلەمسەن	-الامسىلەر \ -ەلەمسىلەر
formal:	-الامسىز \ -ەلەمسىز	
3rd:	-الامدۇ \ -ەلەمدۇ	

Ex) Can you come? سىز كېلەلەمسىز؟

Is he able to raise a cat? ئۇ مۈشۈكنى باقالامدۇ؟

Can you all do it? / Are you all able to do it? سىلەر قىلالامسىلەر؟

2 - Present Continuous Aspect \ ئىزچىل تۈس

*Shows an action going on / happening at the present moment.

A) Positive Formation: verb stem + ۋات \ ىۋات \ ۇۋات \ ۈۋات + ى + personal endings

	Singular	Plural
1st:	ۋاتىمەن \ ىۋاتىمەن \ ۇۋاتىمەن\ ۈۋاتىمەن	ۋاتىمىز \ ىۋاتىمىز \ ۇۋاتىمىز \ ۈۋاتىمىز
2nd informal:	ۋاتىسەن \ ىۋاتىسەن \ ۇۋاتىسەن \ ۈۋاتىسەن	ۋاتىسىلەر\ىۋاتىسىلەر\ ۇۋاتىسىلەر \ ۈۋاتىسىلەر
formal:	ۋاتىسىز \ ىۋاتىسىز \ ۇۋاتىسىز \ ۈۋاتىسىز	
3rd:	ۋاتىدۇ \ ىۋاتىدۇ \ ۇۋاتىدۇ \ ۈۋاتىدۇ	

Ex) He's watching a movie now. ئۇ ھازىر كىنو كۆرۈۋاتىدۇ.

I'm reading a book. مەن كىتاب ئوقۇۋاتىمەن.

They are taking a test. ئۇلار ئىمتىھان بېرىۋاتىدۇ.

We are swimming in the river. بىز سۇ ئۈزۈۋاتىمىز.

B) Negative Formation: verb stem + ۋات + ماي \ مەي+ personal endings

Ex) He's not doing it now. ئۇ ھازىر قىلمايۋاتىدۇ.

I'm not joking. مەن چاقچاق قىلمايۋاتىمەن.

They aren't watching TV. ئۇلار تېلېۋىزور كۆرمەيۋاتىدۇ.

**By themselves as statements these sentences come across as being rude. They should be used in reply to a question in which the present continous aspect is used.

C) Positive Question Formation: verb stem + positive/negative formation + ام + perosnal endings

Ex) Are you (in the process of) going? سىز بېرىۋاتامسىز؟

Is he sleeping? ئۇ ئۇخلاۋاتامدۇ؟

Are we (in the process of) doing this? بىز بۇ ئىشنى قىلىۋاتامدىمىز؟

You all aren't reading? سىلەر كىتاب ئوقۇمايۋاتامسىلەر؟

They aren't cooking? ئۇلار تاماق ئەتمەيۋاتامدۇ؟

Cultural Points

1 - There are many traditional Uyghur instruments of which the dutar seems to be the most popular. A popular music composition among Uyghurs is the «ئون ئىككى مۇقام» . You will often see posters of this hanging on walls showing all the different kinds of instruments. The younger generation now is turning more to the guitar. The Uyghurs are rather talented in playing instruments and singing.

2 - Whenever a new store is opening, they hire a Uyghur "band" to come sit out front all day and play music to announce the opening and to attract customers.

3 - Many Uyghurs raise sheep themselves or pay someone else to raise them in the mountains for them. Also, they may raise a cow or two and some chickens.

4 - Some people may raise dogs or cats, but most are afraid of them. There are few cats now because when they started using mouse poison the cats ate the dead mice and died themselves. Having a dog or cat is slowly becoming popular again. Chinese eat dog meat, but it is unclean to the Uyghurs just as pork is unclean to them. Horse meat is considered a clean meat and is rather tasty!

5 - There is a general fear of snakes as they are associated with evil. There are different kinds of snakes in various areas of Xinjiang.

Exercises

1 - Fill in the Charts:

A) Abilitative Aspect Positive Formation

	Singular	Plural
1st:		
2nd informal:		
formal:		
3rd:		

B) Present Continous Aspect Positive Formation

	Singular	Plural
1st:		
2nd informal:		
formal:		
3rd:		

2 - Matching:

horse	رەسىم
cow	ئىت
sheep	ئويۇن
donkey	مۈشۈك
pig	گىتار
cat	ۋەزىپە
dog	ساز
chicken	كالا
drum	ئېشەك
guitar	ئات
instrument	كۈندىلىك ئائىلە ئىشلىرى
picture	ھوسۇل
game	قوي
duty	چوشقا
chore	توخۇ
crops	دۇمباق

3 - Translation:

A) Translate the Following to English

مەن بارالمايمەن.

ئۇ هازىر كېلىۋاتىدۇ.

ئۇلار ئۇخلاۋاتىدۇ.

بۇ ئىشتان بەك كىچىك ئىكەن، مەن كىيەلمەيمەن.

بىز ئۇخلاۋاتمايمىز.

سىز مېنىڭ كىتابىمنى تاپالامسىز؟

سىلەر چوكا ئىشلىتەلەمسىلەر؟

ئۇلار هازىر ئولتۇرۇپ چاي ئىچىۋاتىدۇ.

B) Translate the Following to Uyghur

He's going to school now.

When can we see each other?

We are waiting for him.

Can you give me 100 yuan?

He's at the store buying fruit.

I'm sorry, I can't do it.

He can play many instruments.

We raise horses, cows, and chickens.

Tomorrow they will sacrifice a sheep.

Are they dancing now?

You all are not listening to the teacher.

4 - More Review:

A) Unscramble the Following Sentences

كىتاب   يۈز   كوي   بىر   .

ئەتە   بارىدۇ   دادام   خوتەنگە   مېنىڭ   .

قىلىۋاتىدۇ   خىزمەت   قانداق   ئۇلار   ھازىر   ؟

كېيىن   بىز   ئەتە   بارالمايمىز   چۈشتىن   .

دائىم   يەيمىز   ئاشخانىدا   بۇ   بىز   تاماق   .

مۇ   ياخشى   ھەر   كۆرىدۇ   خىل   مۇزىكىنى   ئۇ   ؟

خەرىتە   باشقا   دوسكىدىن   ۋە   يەنە   پارتىمۇ   بىر   بار   نەچچە   سىنىپتا.

ئەۋەتتى   پوچتىخانىغا   خەتنى   ماركا   بېرىپ   ئېلىپ   ئۈيگە   ئۇ   بىر.

ئۇلار   ئۈرۈمچىگە   چۈنكى   ئۇلارنىڭكى   بىلەتلەر   بۇ   مېنىڭچە   بارماقچى.

ئۈچۈن   ئۇ   كېسىلى   كۈندە   جىگەر   دورا   ئىچىدۇ.

كونسېرتتا   ئىسكىرىپكا   ئەتىكى   چالىدۇ   ئۇ.

B) Conjugate the Following Verbs into the Present Continous Positive Tense (1st, 2nd, 3rd sing/pl)

(Ex

بارماق: بېرىۋاتىمەن بېرىۋاتىسەن بېرىۋاتىسىز بېرىۋاتىمىز بېرىۋاتىسىلەر بېرىۋاتىدۇ

قىلماق:

___

ئالماق:

___

ئىشلىمەك:

___

ئۆتمەك:

___

تۇرماق:

___

كىرمەك:

___

C) Conjugate the Following Verbs into the Negative Abilitative Forms (1st, 2nd, 3rd sing/pl)

بارماق: بارالمايمەن بارالمايسەن بارالمايسىز بارالمايمىز بارالمايسىلەر بارالمايدۇ

كەتمەك:

___

___

چىقماق:

___

___

ئاچماق:

___

___

ئۆگەنمەك:

___

___

بولماق:

___

___

ئوقۇماق:

___

D) Fill in the Charts

1 - Negative Imperative 2nd/3rd Persons

	Singular	Plural
2nd infor:		
formal:		
3rd:		

2 - Negative Formation of "Simple Past" Tense

	Singular	Plural
1st:		
2nd infor:		
formal:		
3rd:		

3 - Positive Imperative Endings 2nd Person

	Singular	Plural
2nd person informal:		
formal:		

E - Substitution Drills

سىز	ئۇسسۇل ئوينىيالامسىز؟ تاماق ئېتەلەمسىز؟ گىتار چالالامسىز؟ بۇ كىتابنى ئوقۇيالامسىز؟ ئەتە بارالامسىز؟

ئۇ ھازىر	ئۇخلاۋاتىدۇ. كىنو كۆرۈۋاتىدۇ. ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ. بۇ ئىشنى ئويلاۋاتىدۇ. ئۆگىنىۋاتىدۇ.

F - Application

1 - Ask your friends about different things they can/cannot do.
2 - Ask several people what they are doing “right now”.
3 - When out and around listen for these new grammar forms and how they are used.

Lesson 15: Being/Hosting a Guest

Pre - lesson Review Exercises:
1 - Do dictation of lesson 14's vocabulary.
2 - Tell your teacher about the things your friends can do. Tell your teacher and classmates about some things you can and cannot do.
3 - Have your teacher record this lesson's texts and vocabulary.

Texts:

1 - Being a Guest

– سىزگە ئازراق نەرسە ئەكەلدىم.
– ئۇنداق قىلمىسىڭىز بولمامدۇ؟
– ئاز بولسىمۇ، مېنىڭ كۆڭلۈم.
– رەھمەت. كىرىڭ، يۇقۇرى چىقىپ ئولتۇرۇڭ. قېنى چاي ئىچىڭ، تارتىنماڭ. هازىر تاماق تەييار بولىدۇ.
– رەھمەت.
...
– ئەمدى، ئاشقا بېقىڭ.
– ئۆزىڭىز ئەتتىڭىزمۇ؟ بەك ئوخشاپتۇ.
– نەدە؟ ئۇنچە ئەمەس. يەنە يەمسىز؟
– بولدى، رەھمەت، تويدۇم.
– ئوخشىماپتىمۇ؟ يەنە ئازراق يېمىسىڭىز خاپا بولىمەن!
– ماقۇل، يەنە ئازراق يەي، كۆپ سالماڭ.
– مانا ئېلىڭ.
– رەھمەت.
– يەنە يەمسىز؟ تارتىنماڭ.
– بولدى، رەھمەت. تويدۇم.
– بوپتۇ ئەمىسە مېۋىلەردىن ئېلىڭ.
...
– رەھمەت. ئەمدى قايتاي.
– بىردەم ئولتۇرمامسىز؟
– رەھمەت، ئازراق ئىشىم بار ئىدى. سىزنى ئاۋارە قىلدىم.
– ئۇنداق دېمەڭ. كېلىپ تۇرۇڭ.
– خوش ئەمىسە.
– خوش. ئاللاغا ئامانەت.

2 - Hosting a Guest

ـ كەلدىڭلارمۇ؟ كىرىڭلار، ئولتۇرۇڭلار.
ـ سىزگە ئازراق سوۋغام بار ئىدى.
ـ رەھمەت، سىزنى ئاۋارە قىلدىم.
ـ ھېچقىسى يوق.
ـ چاي ئىچىڭلار، ئېلىڭلار، خىجىل بولماڭلار.
ـ رەھمەت.
ـ ھازىر تاماق يەيمىز. ئامېرىكىنىڭ تاماقلىرىدىن تېتىپ بېقىڭلار.
ـ ناھايىتى مەززىلىك.
ـ رەھمەت. تەخسىڭىزنى بېرىڭ، يەنە ئازراق سالاي.
ـ رەھمەت، يەنە ئازراق يەي.
...
ـ رەھمەت، بىز تويدۇق.
ـ تويدۇڭلار؟ يەنە بىر دەم ئولتۇرۇپ چاي ئىچىڭلار.
ـ رەھمەت، يەنە ئازراق ئىشىمىز بار.
ـ خاپا بولماڭلار، سىلەرنى ياخشى كۈتەلمىدىم.
ـ نەدىكىنى. ئۇنداق دېمەڭ. بىز سىزنى بەك ئاۋارە قىلدۇق.
...
ـ كەتتىڭلارمۇ؟ سىلەرنى ئۇزىتىپ قوياي.
ـ بولدى، رەھمەت، ئۇزاتماڭ.
ـ يەنە دائىم كېلىپ تۇرۇڭلار.
ـ رەھمەت. كەتتۇق، خوش ئەمىسە.
ـ خوش ئەمىسە.

3 - Should / Shouldn't / Must / Mustn't

ـ سىزگە نېمە كېرەك؟
ـ ھېچنېمە كېرەك ئەمەس، مەن پەقەت كۆرۈپ باقاي.

ـ بالام، ياخشى ئوقۇشىڭىز كېرەك.
ـ كىشىلەر سالامەتلىككە دىققەت قىلىشى كېرەك.
ـ سىلەر ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىشىڭلار كېرەك.
ـ بىز باشقىلارنى بوزەك قىلماسلىقىمىز كېرەك.
ـ ماڭا يېڭى دەپتەر لازىم.
ـ ھازىر ئۇلار كومپيۇت يېمەسلىكى لازىم.

ـ بۇ ئىشنى ئەتە قىلىشى لازىم.

— بۇ ئىشنى ئەته قىلىشى لازىم.
— ئۇ كۈندە ئىشلىشى لازىم.
— سىز ئۇنداق قىلماسلىقىڭىز كېرەك.
— ئۇلار كىنو كۆرمەسلىكى كېرەك.
— مەن مۇنداق ھۇرۇن بولماسلىقىم كېرەك.

4 - Past Tense "Has Been Done" and "Predicative Verbs"

— سىز بېيجىڭغا بارغانمۇ؟
— ھەئە، 10 يىل ئىلگىرى بارغان.

— ئۇلار نەدە ئوقۇغان؟
— ئۇلار شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان.

— بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا بۇ كىنونى كۆرگەن.
— راست؟ مەن تېخى كۆرمىگەن.

— ئاۋۇ ئويناۋاتقان بالا مېنىڭكى.
— ياخشى ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار مۇسابىقىگە قاتناشماقچى.
— يېڭى كەلگەن ئوقۇغۇچى كورىيەلىك.
— تۈنۈگۈن كەتكەنلەر ئەته يېتىپ كېلىدۇ.

5 - Oneself (Reflexive Pronouns)

— مەن ئۆزۈم قىلالايمەن.
— ئۆزىڭىز يولنى تاپالامسىز؟
— بىز ئۆزىمىز قىلدۇق.
— ئۇلار ئۆزى بىلىدۇ.
— ئۇ ئۆزى كۈندە سائەت 5 تە ئورنىدىن تۇرىدۇ.
— سەن ئۆزۈڭ قىل.

Vocabulary

English	Uyghur
1 - Guests	
guest	مېھمان
gift	سوۋغات
shy	تارتىنچاق
delicious	ئوخشاپتۇ
“normal”	ئادەتتە، نورمال
trouble	ئاۋارە
candy/ sweets	كەمپۈت
photo album	ئالبوم
“cookies and such”	پېچىنە- پىرەنىك
2 - Others	
talk / words	گەپ/سۆز
rest	ھاردۇق
a little while	بىر دەم (بىرئاز ۋاقىت)
forgiveness	كەچۈرۈم
lazy	ھۇرۇن
formerly / ago	ئىلگىرى
competition	مۇسابىقە
should	كېرەك
must / need	لازىم
where/ “go ahead”	قېنى
not that/not so	ئۇنچە
3 - Verbs	
to be shy / modest	تارتماق: تارت -
to be shy	خىجىل بولماق: خىجىل بول -
to prepare	تەييارلىق قىلماق: تەييارلىق قىل -
to bring along	ئېلىپ كەلمەك: ئېلىپ كەل\ كېل -
to bring along (shortend oral form)	ئەپ كەلمەك: ئەپ كەل-\ كېل -
to taste / to eat	ئاشقا باقماق: ئاشقا باق - \بېق -
to taste	تېتىپ باقماق: تېتىپ باق - \بېق -
to be full	تويماق: توي -
“to continue coming” (helping verb formation)	كېلىپ تۇرماق: كېلىپ تۇر -

to trouble	ئاۋارە قىلماق: ئاۋارە قىل -
to look after / host	كۈتمەك: كۈت -
to participate	قاتناشماق: قاتناش-\قاتنىش -
to arrive	يېتىپ كەلمەك: يېتىپ كەل-\كېل -
to get up / to wake up	قوپماق: قوپ -
to meet / know each other	تونۇشماق: تونۇش -
to rest	دەم ئالماق: دەم ئال- \ئېل -
to rest	ھاردۇق ئالماق: ھاردۇق ئال-\ئېل -
to pray	دۇئا قىلماق: دۇئا قىل-
to joke	چاقچاق قىلماق: چاقچاق قىل -

<u>4 - Phrases to Memorize</u>

My treat.	مەن مېھمان قىلاي.
Don't be shy.	خىجىل بولماڭ.
"Though it's small, it's my heart."	ئاز بولسىمۇ، مېنىڭ كۆڭلۈم.
No, not at all.	ھېچقىسى يوق.
Don't go to any trouble. / Don't trouble yourself.	ئاۋارە بولماڭ.

Grammar

1 - Should / Must

* Formation: Verb in its ش infinitive/gerund form + personal possessive ending + لازىم \ كېرەك.
VS + ۈش \ ۇش \ ىش \ ش + personal possessive endings + لازىم \ كېرەك

Ex)
I should read often. مەن دائىم كىتاب ئوقۇشۇم كېرەك.
You should listen to him. سىز ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىشىڭىز كېرەك.
They must go tomorrow. ئۇلار ئەتە مېڭىشى لازىم.

2 - Shouldn't / Mustn't

* Formation: VS + مەسلىك \ ماسلىق + personal possessive ending + لازىم \ كېرەك

Ex)
He shouldn't eat candy. ئۇ كەمپۈت يېمەسلىكى كېرەك.
We shouldn't joke. بىز چاقچاق قىلماسلىقىمىز كېرەك.
They mustn't do that. ئۇلار شۇنى قىلماسلىقى لازىم.

3 - "Former" Past Tense

* This past tense form shows something that has been done or has happened before, usually in the distant past. Similar to the English "has/have + past tense V" formation.

A) Positive Formation:

VS + غان \ قان \ گەن \ كەن + (Personal ending if subject isn't clear)

Ex)
I have studied Chinese. مەن خەنزۇچە ئوقۇغان.
We have been to Bejing. بىز بېيجىڭغا بارغان.
He (has worked / did work) as a farmer. ئۇ دېھقانچىلىق قىلغان.

B) Negative Formation:

VS + مىغان \ مىگەن

Ex)
I have never/not been. مەن بارمىغان.
She has never/not read this book. ئۇ بۇ كىتابنى ئوقۇمىغان.
They have never/not given me the book. ئۇلار ماڭا كىتابنى بەرمىگەن.

4 - Predicate Adjective Participle غان

* A quick introduction of this participle is given here so that you may recognize and distinguish it from the "former" past tense marker غان. This formation answers the question "Which one(s)?".

** Formation: VS + غان \ قان \ گەن \ كەن + N / pronoun / لار \ لەر

Ex)
I have the book that he read. ئۇ ئوقۇغان كىتاب مەندە.
We sent the letters that they wrote. ئۇلار يازغان خەتلەرنى بىز ئەۋەتتۇق.
The ones that came are sleeping. كەلگەنلەر ئۇخلاۋاتىدۇ.
Those that are leaving tomorrow are getting ready now.
ئەتە كېتىدىغانلار ھازىر تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ.

5 - Reflexive Pronouns

	Singular	Plural
1st:	ئۆزۈم	ئۆزىمىز
2nd infor:	ئۆزۈڭ	ئۆزۈڭلار
formal:	ئۆزىڭىز	
3rd:	ئۆزى	ئۆزلىرى

Singular	Plural
myself	ourselves
yaself	yourselves
yourself	
himself/herself /itself	theirselves

** Note that ئۆزۈم is often pronounced as ئۆزەم and sometimes written that way too.

Cultural Points

1 - Uyghurs pray after the meal is completed. Usually the oldest man will lead this prayer. When he lifts up his hands, the others follow his lead. Each one says, “A-men” or “Thanks” to close. Often times a prayer will also be said right after guests enter the house by the guests as a blessing upon the home. This is not done so much in the city anymore; but still done in the villages.

2 - The place of honor is the seat facing the door. It's been said that this shows the host is ready to protect his guest and that the guest need not fear some enemy sneaking in behind to harm him. Your host will usually point in that direction and say "sit high". Do not sit there until the place is offered. The oldest guest should get the “highest” seat. Should other guests enter while you are seated, stand up to greet them and be prepared to give up your place of honor, especially if it's a much older person. You won't always have to move from your spot, but you need to show you are ready to give it up to show respect to the person.

3 - When serving tea, serve from oldest to youngest. If unsure who's eldest, be sure to serve the men first. Only fill the tea cup half full the 1st time, this shows that you are ready to serve them by keeping an eye on their cup to pour more. Try to be mindful to keep tea poured. Should it sit a while and get cold, dump it out and serve hot tea.

4 - The first time you visit someone's home you should take a gift. Usually 2 kilos of fruit or some candy for kids is good. They really like banana bread and no-bake chocolate oatmeal cookies, so that is something special you could take.

5 - Be prepared for a large meal. First candies, nuts, etc. will be set out before you. Pace yourself and just nibble on these. Usually 1-3 meals will then be served, followed by fruit. When offered more, politley refuse or say you are full. If they persist, then you may accept more if you like. To keep them from filling your plate or tea cup again, place a used napkin on them or hold your hand over your cup and politely refuse.

6 - Before eating, it's custom to wash hands. Should they bring out a special pitcher and basin, cup one hand over the other and when they pour the water, rub one hand over the other. Do this 3 times. Do NOT shake your hands, just let them drip until a towel is offered. In the city they may just point you towards a sink to wash your hands; again be careful NOT to flick your hands!

7 - You should at least see your guests out the door when they leave. Do not be in a hurry to shut the door, but wait until they are out of sight or have gone a ways first. If you live in a house, you should see them out the gate.

8 - It's normal for a guest to be left with picture albums or the TV turned on for an hour or more while the host prepares the meal. Until you have a really close relationship with the person, they will not allow you into the kitchen to help.

Exercises

1 - Fill in the Charts

A) Personal Pronouns

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B) Genitive Pronouns

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

C) Reflexive Pronouns

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

2 - Translation

A) Uyghur to English

سىز ئولتۇرۇشىڭىز كېرەك.

ئۇلار دەم ئېلىشى لازىم.

مەن ئەتە كېتىشىم كېرەك.

سىلەر بۇ يامان ئىشنى قىلماسلىقىڭلار كېرەك.

بىز يىغلىماسلىقىمىز لازىم.

مەن بۇرۇن قىلغان.

سىز خوتەنگە بارغانمۇ؟

بىز بۇرۇنلا تونۇشقان.

سىلەر ئۆزۈڭلار قىلىڭلار.

تۈنۈگۈن كەلگەن مېھمان ھازىر تاماق يەۋاتىدۇ.

مەن تاپشۇرۇقۇمنى تېخى ئىشلىمىدىم.

ئۇ بازارغا ئۆزى يالغۇز كەتتى.

B) English to Uyghur

We should study well. ____________________

You must do it today. ____________________

They shouldn't sleep now. ____________________

He mustn't leave tomorrow. ____________________

I have been to Shanghai. ____________________

We have read this book. ____________________

They have never been swimming. ____________________

He has never raised an animal. ____________________

The shoes that I bought are black. ____________________

The book that I read is good. ____________________

My friends who came are Americans. ____________________

Can you do it yourself? ____________________

He said it himself. ____________________

3 - Matching

gift	ئاۋارە قىلماق
delicious	ھۆرۈن
tasty	تويماق
candy	سوۋغات
"treats"	مۇسابىقە
shy	دەم ئالماق
competition	ئوخشاپتۇ
forgiveness	قوپماق
lazy	تەملىك
to taste	كەچۈرۈم
to rest	چاقچاق قىلماق
to be full	تېتىپ باقماق
to joke	تارتىنچاق
to get up / wake up	پېچىنە - پىرەنىك
to trouble	كەمپۈت
guest	دۇئا قىلماق
to pray	مېھمان

4 - More Review

A) Fill in the blanks with the proper pronouns, endings, or words.

________ ئەتە ئۈرۈمچى ________ بارمەن.

(past tense) سىز قاچان كەل________؟

بۇ كىتاب ________. (مەن)

(should) ________ مېڭىشىمىز ________.

مەن توپ ئويناش ________ ياخشى كۆر________.

ئۇ كىتاب ________ ئورۇندۇق ________ قوي ________.

________ دادىڭىز نەدە ئىشلەي________؟

B) - Translation

1 - Uyghur to English

كىم كەلدى؟ ________

ئۇلار كەلمەمدۇ؟ ________

بىز ئەتە بارىمىزمۇ؟ ________

بۇ كىتاب كىمنىڭكى؟ ________

ئۆيىڭىزدە كىم بار؟ ________

سىلەر ئۇيغۇرچىنى ئوقۇيالامسىلەر؟ ________

سىز كېلەر ھەپتە كېلەمسىز؟ ________

2 - English to Uyghur

This is her book. ________

My brother is a doctor. ________

What time do you wake up? ________

Turn left. ________

Read this book. ________

Put it on the chair. ________

He won't come this year. ________

Won't we see you tomorrow? ________

Besides me, nobody did their homework. ________

I like sports, especially volleyball. ________

Don't eat that now. ________

I think it will rain tomorrow. ________

If he's sleeping, don't wake him up. ____

My head hurts. ____

He's the tallest boy in our class. ____

Can you play the guitar? ____

I must go now. ____

C) Substitution Drills

مەن ئامېرىكىغا ئۇلار كورلىغا سىلەر بۇرۇن بىز كىچىك ۋاقتىمىزدا	بارغان.

(سىز) ئۆزىڭىز	قىلالامسىز؟ بارالامسىز؟ بارسىڭىز بولمايدۇ. تاپالامسىز؟

D) Application

1 - Listen for these new grammar forms and try using them.

2 - Host a friend in your house and use the new things you've learned to try and be culturally appropriate.

Take the next week to review lessons 1-15. The final lesson is a comprehensive evaluation/quiz of your understanding of the Uyghur language that you have learned in this book!

ئوقۇغۇچى كېيىنكى 4 ~ 5 كۈندە ياخشى تەكرار قىلىشى كېرەك. 16 - دەرس بولسا ئوقۇغۇچىنى سىناش دەرسى.

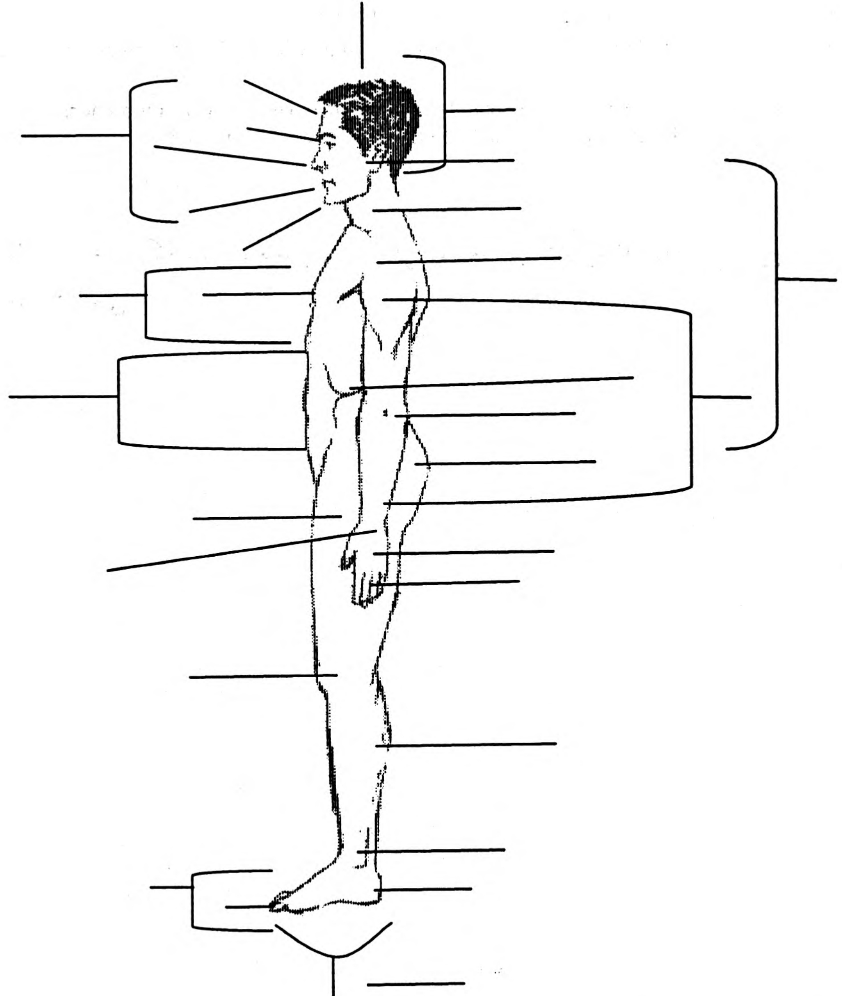
LESSON 16: COMPREHENSIVE REVIEW / SELF - QUIZ # 2

This lesson is composed of comprehensive exercises covering everything presented in this book. Section 1 can be done at home and checked by your teacher in class. This may take 1 - 2 class periods as the lesson covers a lot and requires a lot of work / writing from the student. You may choose to take two periods for each section. Note that for the 2nd part of the practicum in section 2, you will be called on to host your teacher (and his/her family) so you may need to plan a little for that. After you have completed the lesson, discuss with your teacher the results and spend the next few class periods reviewing or going over anything that you might not have grasped well yet. My hope is that you have come to a point where you feel confident of having reached a survival level of the Uyghur language and are capable of using what you have learned.

SECTION 1

PART 1 - VOCABULARY

A) Label the parts of the body (30 pts):

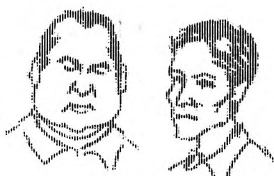
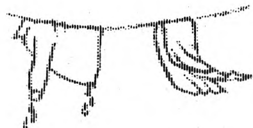

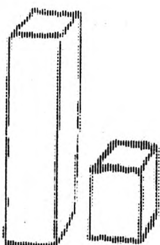
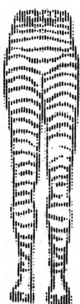
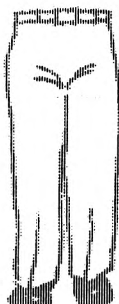
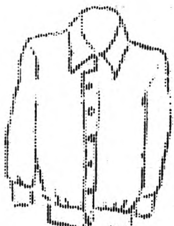
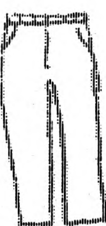
B) Label the following items with the correct name or description (67 pts):

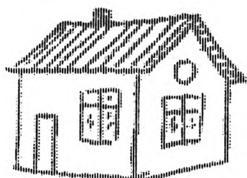

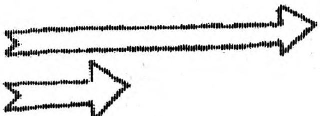

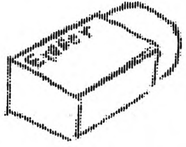

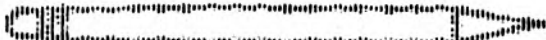

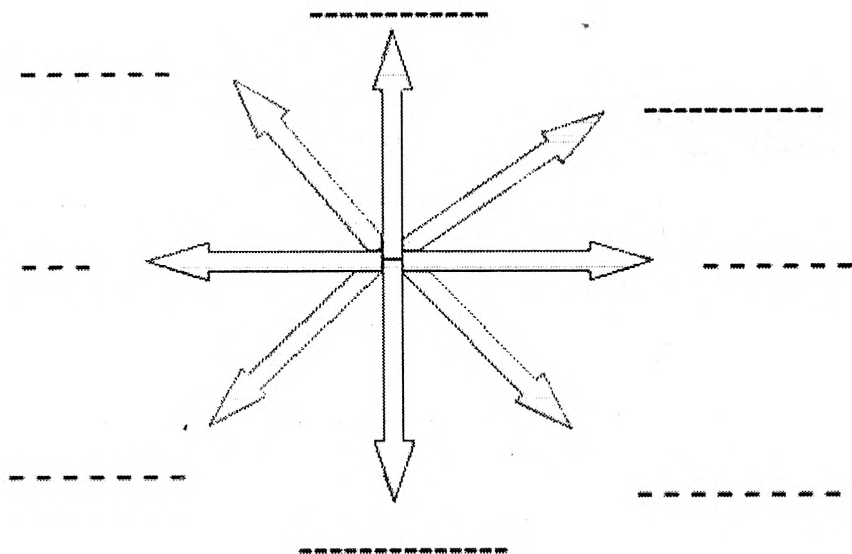

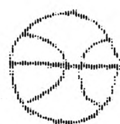

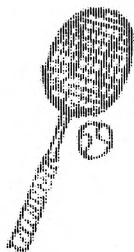

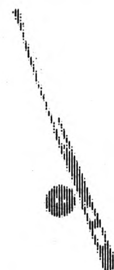

NFL

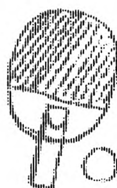

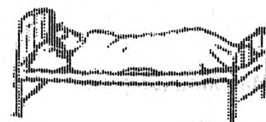

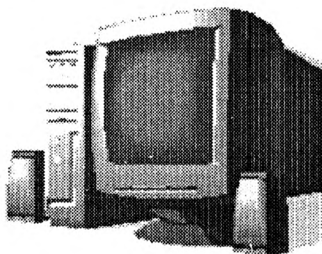

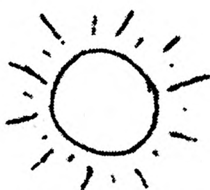

C) Matching (35 pts):

businessman	بۆرەك
later	بەلكىم
red	بوۋا
what	تېز
left	تاماق تىزىملىكى
chopsticks	تەر
menu	جان
fast	چاي
desk	چوكا
map	خەرىتە
stamp	دېھقان
envelope	دەم ئالماق
bed	دۇمباق
injury	دورا
medicine	رەڭ
hot	سوۋغات
drum	سودىگەر
horse	سول
cat	پارتا
tea	گېرمانىيەلىك
farmer	ئات
to rest	ئەتمەك
to cook	ئىسسىق
to eat	قارا
black	قىزىل
life	كېيىن
grandfather	كارىۋات
young	كونۋېرت
German	ماركا
maybe	مۇشۇك
color	نېمە
gift	ھورۇن
lazy	يارىلانغان جاي
sweat	ياش
kidney	يېمەك

D) Translation - Vocabulary (92 pts):

1 - English to Uyghur

whole ______________
to wear ______________
to understand ______________
to sleep ______________
to retire ______________
to order ______________
therefore ______________
tasty ______________
soup ______________
song ______________
sometimes ______________
pink ______________
paper ______________
movie ______________
morning ______________
money ______________
middle ______________
if ______________
half ______________
exam ______________
door ______________
difficult ______________
child ______________
apple ______________
answer ______________

weather ______________
vacation ______________
to reserve ______________
to prepare ______________
to pollute ______________
to memorize ______________
to freeze ______________
to forget ______________
to die ______________
to break ______________
ticket ______________
suitcase ______________
slippery ______________
shot ______________
serious ______________
season ______________
safe ______________
rabbit ______________
package ______________
lots ______________
liver ______________
intestines ______________
important ______________
guest ______________
cigarette ______________

2 - Uyghur to English

هايۋان ______________
مۇسابىقە ______________
مۇز ______________
كېرەك ______________
قاتناشماق ______________
ئويۇن ______________
ئۆمۈچۈك ______________
ئانچە ______________
ئاۋارە ______________

بىمار ______________
خېلى ______________
راك ______________
زۇكام ______________
سۇ ______________
پار ______________
ئارقا ______________
ئىچمەك ______________
قان ______________

يەر ______________
يان ______________
يېشىل ______________
موما ______________
مېۋە ______________
ئوڭ ______________
ئۆتمەك ______________
ئاندىن ______________
ئامان ______________

گەپ	______	نەتىجە	______	ئالماق	______
سىزماق	______	ھەتتە	______	ئادىل	______
سۇناي	______	ھەپتە	______	سېرىق	______
تەلەپ	______	يامان	______	توي	______
بۆرە	______	يۇرەك	______	تېخى	______

E) Translation - Memorized Phrases (40 pts):

1 - English to Uyghur

Are you married? ______

Do you have a question? ______

Do you have small change? ______

Don't be shy. ______

God willing. ______

He is very skilled. ______

Speak slower. ______

Take care of yourself. ______

Very delicious. ______

You dialed the wrong number. ______

2 - Uyghur to English

خاپا بولماڭلار. ______

سۇرەتكە تارتسام بولامدۇ؟ ______

سىزگە ئاقىيول تىلەيمەن. ______

ئۇششۇپ قالدىم. ______

كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ. ______

لازا سالماڭ. ______

مەن كۆرۈپ باقاي. ______

مەن مېھمان قىلاي. ______

مىجەزىم يوق. ______

يەنە بىر قېتىم دەپ بېرىڭ. ______

PART 2 - GRAMMAR CHARTS

A) Personal Pronouns (7 pts):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

B) Genitive Pronouns (7 pts):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

C) Dative Pronouns (7 pts):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

D) - Genitive Pronouns "2" (7 pts):

	Singular	Plural
1st Person:		
2nd Person informal:		
formal:		
3rd Person:		

E) Reflexive Pronouns (7 pts):

	Singular	Plural
1st:		
2nd infor:		
formal:		
3rd:		

F) Personal Pronouns of Opinion (7 pts):

	Singular	Plural
1st:		
2nd infor:		
formal:		
3rd:		

PART 3 - VERB CONJUGATIONS

A) Add Present - Future Tense endings for all 3 persons singular and plural (50 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلىدۇ	قىلىسىلەر	قىلىمىز	قىلىسىز	قىلىمەن	قىلماق:
					كىرمەك:
					ئاچماق:
					كەلمەك:
					ئۆگەنمەك:
					بارماق:
					ئوقۇماق:

ئالماق:	
كىيمەك:	
بەرمەك:	
بولماق:	

B) Add Simple Past Tense endings for all 3 persons singular and plural (50 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلدى	قىلدىڭلار	قىلدۇق	قىلدىڭىز	قىلدىم	قىلماق:
					ماڭماق:
					ئۆتمەك:
					چۈشمەك:
					قالماق:
					كۆرۈشمەك:
					چىقماق:
					كىرمەك:
					تۇرماق:
					توختىماق:
					كەتمەك:

C) Add the Present - Future Tense negative endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلمايدۇ	قىلمايسىلەر	قىلمايمىز	قىلمايسىز	قىلمايمەن	قىلماق:
					قايرىلماق:
					بۇرۇلماق:
					پاراڭلاشماق:
					ئولتۇرماق:
					يېمەك:

D) Add the Simple Past Tense negative endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلمىدى	قىلمىدىڭلار	قىلمىدۇق	قىلمىدىڭىز	قىلمىدى	قىلماق:
					سالماق:

	بۇيرۇتماق:
	قويماق:
	ئىچمەك:
	ئوينىماق:

E) Add the Present - Future Tense negative question endings for all 3 persons sing and pl (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلمامدۇ	قىلماسىلەر	قىلمامدىمىز	قىلماسىز	قىلمامدىمەن	قىلماق:
					سۇ ئۈزمەك:
					يۈگۈرمەك:
					ئېيتماق:
					سەكرىمەك:
					ئوخلىماق:

F) Add the positive & negative imperative endings for the 2nd & 3rd persons sing and pl (30 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	2nd per sing	Verb
قىلسۇن \ قىلمىسۇن	قىلىڭلار \ قىلماڭلار	قىلىڭ \ قىلماڭ	قىلماق:
			مىنمەك:
			ئەكەلمەك:
			باشلىماق:
			يادلىماق:
			ئاڭلىماق:

G) Add the conditional mood endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلسا	قىلساڭلار	قىلساق	قىلسىڭىز	قىلسام	قىلماق:
					ئىشلىمەك:
					سورىماق:
					چاقىرماق:
					قايتماق:
					ئۇرماق:

H) Add the positive abilitative endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلالايدۇ	قىلالايسىلەر	قىلالايمىز	قىلالايسىز	قىلالايمەن	قىلماق:
					تىلىمەك:
					ئەۋەتمەك:
					ساقلىماق:
					يازماق:
					سېغىنماق:

I) Add the negative abilitative endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلالمايدۇ	قىلالمايسىلەر	قىلالمايمىز	قىلالمايسىز	قىلالمايمەن	قىلماق:
					يوقلىماق:
					ئەنسىرىمەك:
					ساقلىماق:
					ئالماشتۇرماق:
					تاپماق:

J) Add the Present - Continuous Tense endings for all 3 persons singular and plural (25 pts):

3rd per sing/pl	2nd per pl	1st per pl	2nd per sing	1st per sing	Verb
قىلىۋاتىدۇ	قىلىۋاتىسىلەر	قىلىۋاتىمىز	قىلىۋاتىسىز	قىلىۋاتىمەن	قىلماق:
					چۈشمەك:
					تىزىملىماق:
					ئىشلەتمەك:
					قاچىلىماق:
					ئاغرىماق:

PART 4 - SPECIAL SUFFIX ENDINGS

A) Translate the following words with the correct plural endings (20 pts):

cows	__________	balls	__________
white ones	__________	letters	__________
boys	__________	toes	__________

big ones		shoes	
ten(s)		gifts	
eyes		candies	
children		notebooks	
plates		friends	
men		chairs	
flutes		donkeys	

B) Add the dative, locative, and ablative case endings to the following words (30 pts):

Ablative	Locative	Dative	Word
قولدىن	قولدا	قولغا	قول:
			ئۆي:
			باش:
			مەكتەپ:
			ئاي:
			تام:
			يول:
			بەش:
			كەچ:
			چاي:
			ئامېرىكا:

C) Translate & conjugate the following into 2nd & 3rd degree adjectives of comparison (20 pts):

3rd Degree	2nd Degree	Adjective
قىپقىزىل	قىزىلراق (خېلى قىزىل)	red
		tall
		fast
		big
		slow
		white
		good
		small
		new
		hard
		low

D) Add either مۇ or چۇ to the following (8 pts):

مەن ئەتە بارىمەن. سىز ______؟

سىز بارسىڭىز، مەن ______ بارىمەن.

ئاغرىپ قالدىڭىز ______؟ مەن ______ ئاغرىپ قالدىم.

ئۇلار بۇرۇن بارغان. سىز ______، بارغان ______؟

ئۇ ______ بۇ ئىشنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

بىز ئىمتىھاندىن ئۆتتۇق. سىلەر ______؟

PART 5 - SPECIAL WORDS AND SENTENCE FORMATIONS

A) Add ئىدى or ئىكەن to the following (5 pts):

بۈگۈن بەك ئىسسىق ______.

ئۆتكەن يىلى سىنىپىمىزدا ئوغۇللار كۆپ، قىزلار ئاز ______.

بۇ كىنو بەك ئۇزۇن ______.

ئۇ بۇرۇن ئىشچى ______.

بۇ بالىنىڭ ئوقۇشى بەك ياخشى ______.

B) Progressive پ Formation (20 pts):

1 - Translate the following sentences, converting them into simple sentences

I went to the store and bought a notebook.

____

He is preparing to sit down and read a book.

____

They are going to get on the bus and go to Urumqi.

____

We sang songs and danced.

____

You return home and sleep.

____

2 - Translate the following sentences, converting them into complex sentences

She went to the restaurant. She ate kebab.

____

We are sitting. We are talking.

____

He played in the snow. He got a cold.

____

They are preparing to enter the classroom. They are preparing to take a test.

____

You all sit down. You all rest for a while.

____

C) Use هېچ or هەر to fill in the blanks (6 pts):

ئۇ ______ قېتىم شۇنداق قىلىدۇ.　　______ كىم كەلمىدى.

مەن هاراقنى ______ قاچان ئىچمەيمەن.　　ئۇلار ______ كۈنى ئىشلەيدۇ.

______ نېمە قىلغىنىنى بىلەن، مەن ھەرگىز　　ئابتوبۇس ______ قاچان كەتمىدى؟

D) Write 5 sentences using the word بولۇپمۇ (10 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

E) Write 5 sentences using the gerund verb form ش (10 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

F) Write 5 sentences using the word ئانچە (10 points):

____ (1)

____ (2)

______ (3)

______ (4)

______ (5)

G) Write 10 sentences using لازىم \ كېرەك (20pts):

______ (1)

______ (2)

______ (3)

______ (4)

______ (5)

______ (6)

______ (7)

______ (8)

______ (9)

______ (10)

PART 6 - GRAMMAR

A) Add the correct genitive pronouns or genitive possessor endings (11 pts):

______ ئاپام يەنە مېنىڭ ئەڭ ياخشى دوست ______.

______ ئىشلىرىڭىز قانداق؟

بىزنىڭ قىز ______ ئۇلار ______ ئوغلى ______ بىلەن توي قىلىدۇ.

______ ئۆيۈڭلار نەدە؟

ئۇ ______ دادا ______ سىلەر ______ ئاشپەز ______.

B) Add the correct personal pronouns or present - future personal endings (10 pts):

مەن كېيىن قىلى ______.

______ قاچان بارىسىلەر؟

______ جۈمە كۈنى دەم ئالىمىز.

سىز ئەتە ئىمتىھان بەر ______.

ئۇلار دائىم كىتاب ئوقۇ ______.

سىز نەدە تۇر ______؟

سىلەر سائەت نەچچىدە تاماق يە ______ ؟

مەن چۈشتىن كېيىن ئوينا ______.

______ ئۆزى قىلىسۇن.

بىز مەكتەپتە ئىشلى ______.

C) Add the correct locative, dative, ablative, or accusative endings (12 pts):

مەن كۈن ____ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشىمەن.　　ئۇ هازىر ئۆي ____ چىقتى.

كىتابنى سومكا ____ سېلىپ، ئۇ يەر ____ قويۇڭ.

مەن توپ ئويناش ____ ياخشى كۆرىمەن.

ئۇ ئەتە كورلا ____ قومۇل ____ باردۇ.　　سائەت بەش ____ ئون مىنۇت ئۆتتى.

دوستلىرىم مەن ____ يول ____ ساقلىدى.

بۇ ____ ئىشخانا ____ ئەپ كېلىڭ.

D) Add the correct imperative endings (positive / negative, 2nd / 3rd) (10 pts):

ئۇ ئەتە كەل ____. (negative)　　ئولتۇر ____ (2nd pl)

ئۇلار بۇ ئىشنى تېزرەك قىل ____.　　تۇر ____ (3rd)

ئۆيگە كىر ____. (2nd pl / negative)　　يە ____ (3rd / negative)

بىر ئاز ساقلا ____. (2nd sing)　　يە ____ (2nd pl)

كەچ بولدى، باللار ئۇخلا ____.　　ئورۇش ____ (2nd pl/neg)

E) Add the correct simple past tense endings (10 pts):

ئۇ خېلى ئېگىز سەكر ____.　　سىز تاماكا چەك ____ مۇ؟

بىز هازىر تاماق يە ____.　　هاۋا ئۆزگەر ____.

سىلەر قىل ____ مۇ؟　　ئۇلار بۇ رەسىمنى ياخشى سىز ____.

مەن تاپشۇرۇقۇمنى ئىشلە ____.　　مەن كىتابنى ئۇ يەردە قوي ____.

سەن نېمىشقا ئۆيدىن چىق ____؟　　قورسىقىم، توي ____.

F) Write 5 sentences using the present - future tense negative sentence formation (15 pts):

____________________ (1)

____________________ (2)

____________________ (3)

____________________ (4)

____________________ (5)

G) Write 5 sentences using the simple past tense negative sentence formation (15 pts):

____________________ (1)

____________________ (2)

____________________ (3)

____________________ (4)

____________________ (5)

H) Write 5 sentences using the present - future tense negative question formation (15 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

I) Write 5 sentences using the present - future tense positive question formation (15 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

J) Write 5 sentences using the participle مۇ meaning "too / also" (15 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

K) Write 5 sentences using the present - future intention tense (15 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

L) Write 5 sentences using the conditional mood formation (15 pts):

____ (1)

____ (2)

____ (3)

____ (4)

____ (5)

M) Write 5 sentences using the دىن \ تىن comparision formation (15 pts):

____ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

N) Write 5 sentences using the positive abilitative formation (15 pts):

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

O) Write 5 sentences using the negative abilitative formation (15 pts):

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

P) Write 5 sentences using the present continuous tense (15 pts):

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

Q) Write 5 sentences using the past tense غان formation (15 pts):

______________________________ (1)

______________________________ (2)

______________________________ (3)

______________________________ (4)

______________________________ (5)

PART 7 - SET SENTENCE / WORD FORMS

A) Write out the following times in Uyghur (20 pts):

______________________________ 10:00

______________________________ 5:20

____ 8:30

____ 1:08

____ 4:56

____ 2:45

____ 3:35

____ 6:15

____ 7:00

____ 12:12

B) Write out the following ordinal numbers in Uyghur (10 pts):

______________	34th	______________	1st
______________	55th	______________	6th
______________	8th	______________	7th
______________	2nd	______________	10th
______________	20th	______________	23rd

PART 8 - TRANSLATION

A) Translate the following sentences into Uyghur (60 pts):

(1) Whose father is this?

____

(2) That man's older sister is retired.

____

(3) I like black and white socks.

____

(4) I need to buy a pencil and shoes.

____

(5) Turn left at the intersection and then go straight.

____

(6) His school is northeast of the store.

____

(7) His polo is very tasty.

____

(8) She swims very well.

---

(9) Our classroom is small, but good.

---

(10) He sends pictures home once a month and calls home once a week.

---

(11) In my opinion, you shouldn't take the bus.

---

(12) He broke his foot yesterday.

---

(13) I like spring because it's not too cold or hot.

---

(14) I have been to a Uyghur wedding.

---

(15) The children should go to sleep now.

---

(16) He can play the piano very well.

---

(17) I like animals, especially cats.

---

(18) This bag and suitcase is theirs.

---

(19) Aren't you coming over tomorrow?

---

(20) If you help me now, I will help you later.

(B) Translate the following texts (40 pts):

1 - Teacher and Student

T) Adil, do you have a question?

S) Yes. Can you explain this to me?

T) Ok. No problem.

S) Thank you. I have troubled you.

T) Don't forget to do your homework.

S) I will do my homework tonight.

T) There is a test tomorrow so study hard.

S) Ok. I will come early tomorrow if I have any questions. Bye.

T) Bye, may God bless you.

2 - On a Farm

My father is a farmer. In the spring, summer, and autumn we work very hard. After the harvest we rest more. But we still must feed the animals and milk the cows everyday. My mom gathers the eggs, my sister milks the cows, and I help my dad feed the animals. After our daily chores, I ride the bus to school. I like to study languages and play sports, especially soccer. I can't play any instruments, but my sister plays the guitar well. Sometimes when we are working she will sit outside and play the guitar and sing for us. My younger sister and I are best friends.

PART 9 - WORD ORDER

A) Unscramble the following sentences (20 pts):

مەن ئۆيگە يىلى قېتىم ئۆتكەن بىر قايتتىم .

بولاردىن ھەر ماڭا تال بېرىدۇ كۈنى ئۇ بەش.

چۈشىمىز سائەت تۆت بىزمۇ ئىشتىن بۈگۈن يېرىمدا.

كېلىڭ ئەگەر تېزرەك ئىشىڭىز بولسا يوق .

مەن سىز ئېتەلەمسىز پولۇنى ئېتەلەيمەن ؟

ئەڭ ئەتىيازدا ياغىدۇ كۆپ يامغۇر.

مەندىن ئېگىز باشقىلارنىڭ سەكرەيدۇ ھەممىسى .

كېرەك بۇ تىرىشىپ يىلدىن يىلدا ئوقۇشىڭىز ئۆتكەنسىز.

دادام ئۈچۈن ئىش چوڭ مەن قىلىۋاتىمەن ھازىر بىر .

مېنىڭچە مېنىڭكى كىتابلار ئورۇندۇقتا قويغان .

PART 10 - WRITING

A) Write a short letter to your family telling them about your studies. (How many classes you have a week, what time you go to class and finish class, if you often have tests or homework, etc...)Tell them what you will do during the upcoming vacation and that you miss them. (40 pts):

B) Write a short journal entry of one day this week. Include what you did, where you went, what you ate, what the weather was like, etc… (40 pts):

SECTION 2 - TO BE DONE WITH YOUR TEACHER!

PART 1 - DICTATION

A) Your teacher will read 3 short unrelated paragraphs that are unfamiliar to you. Dictate the paragraphs as your teacher reads them. Your teacher will read each sentence 2 - 3 times. (30 pts):

ئوقۇتقۇچى: كىتاب ياكى ژۇرنالدىن ئوقۇغۇچىغا ئۈچ قىسقا ئابزاس ئوقۇپ بېرىڭ. ئوقۇغۇچى ئۆزى يازسۇن. ئۇنىڭغا ياردەم بەرمەڭ!

هەر جۈملىنى ئىككى-ئۈچ قېتىم ئوقۇپ بېرىڭ (30 نومۇر).

(1)

(2)

(3)

PART 2 – READING

A) Your teacher will choose two short paragraphs for you to read that contain unfamilar words. Your teacher will grade your pronunication (10 points), fluency (10 points), and speed (10 points):

ئوقۇتقۇچى: كىتابدىن ئىككى قىسقا ئابزاس تاللاپ، ئۇلارنى ئوقۇغۇچىغا ئوقۇتۇڭ. ئابزاسدا چوقۇم سۆزلۈك (خام سۆز) بولۇشى كېرەك. ياردەم بەرمەڭ. تەلەپپۇزى، راۋانلىقى، سۈرئىتىنىڭ ھەر بىرىگە 10 نومۇردىن بېرىڭ.

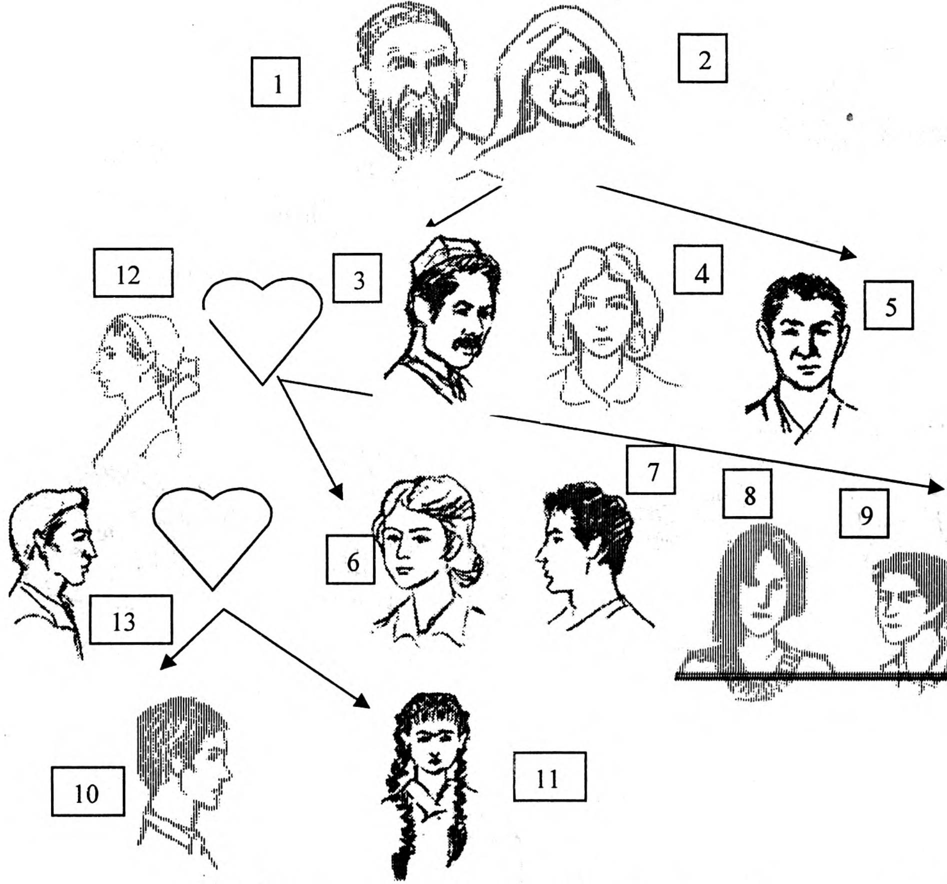
PART 3 - APPLICATION / PRACTICUM

A) Your teacher will push you to the limits to see how far you can communicate on the topics of family, traveling, seeing a doctor, sports, weather, and likes/dislikes. Your teacher will start out easy on each topic and then push you until you break down. This is so both you and your teacher can see where your weak areas are and where you need to improve. This is not meant to intimidate you and is more for evaluation than testing. So, just do your best and be encouraged at how much you have learned and at how much you can communicate! There are no points for this activity; but use this acitivity to learn what you might need to study next.

ئوقۇتقۇچى: ئوقۇغۇچى بىلەن ئائىلە، ساياھەت قىلىش، دوختۇرغا كۆرۈنۈش، تەنتەربىيە، ھاۋا ۋە ياخشى كۆرىدىغان \ كۆرمەيدىغان ئىشلار توغرىسىدا پاراڭلىشىڭ. ئوقۇغۇچىنىڭ ھەربىر تېما توغرىسىدا قانچىلىك سۆزلىشەلەيدىغانلىقىنى سىناپ بېقىڭ. ھەر بىر تېمىنى ئاسان سوئاللار بىلەن باشلاپ، ئاستا - ئاستا قىيىنلاشتۇرۇڭ. ئوقۇغۇچى بىر تېما توغرىسىدا يەنە سۆزلىيەلمىسە، يېڭى تېمىدا ئاسانراق سوئاللار بىلەن باشلاڭ. بۇ مەشىققە نومۇر بېرىلمەيدۇ (بۇ مەشىق پەقەت ئوقۇغۇچى ئۆزىنىڭ سەۋىيەسىنى سىناپ بېقىشى ئۈچۈنلا بېرىلدى).

B) Host your teacher and his/her family in your home. Do your best to be culturally sensitive. Prepare a meal for them, a local meal if possible. Carry on as much conversation with them as you can. In your next class, your teacher will discuss with you how you did according to cultural rules. Again, this is a learning activitity to help you and your teacher see what things you might still need to learn.

ئوقۇتقۇچى: ئوقۇغۇچى سىز ۋە ئۆيىڭىزدىكىلەرنى ئۆز ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرسۇن. ئەڭ ياخشىسى ئۇ سىلەرگە ئاتاپ بىر ئۇيغۇرچە تاماق ئەتسۇن. ئوقۇغۇچى سىلەر بىلەن ھەر خىل ئىشلار توغرىسىدا پاراڭلاشسۇن. ئوقۇغۇچىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىنىڭ قەيەرلىرىنى ياخشى چۈشىنىپ، قەيەرلىرىنى ياخشى چۈشەنمىگەنلىكىنى كۆرۈپ بېقىڭ. كېلەر قېتىملىق دەرستە بۇلار توغرىسىدا ئوقۇغۇچى بىلەن پاراڭلىشىڭ (بۇ مەشىققە نومۇر بېرىلمەيدۇ).

1 - 2) ئەر - خوتۇن 1 - 3) دادا - ئوغۇل 1 - 4) دادا - قىز
1 - 12) قېيىنئاتا - كېلىن 1-7/6) بوۋا - نەۋرە قىز / ئوغۇل
1 - 11/10) ئۇلۇغ بوۋا - ئەۋرە ئوغۇل / قىز

2 - 3) ئاپا - ئوغۇل 2 - 4) ئاپا - قىز 2 - 12) قېيىنئانا - كېلىن
2 - 7/6) موما - نەۋرە قىز / ئوغۇل 2 - 11/10) ئۇلۇغ موما - ئەۋرە ئوغۇل/ قىز

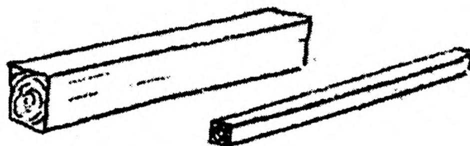
3 - 4) ئاكا - سىڭىل 3 - 5) ئاكا - ئۇكا / ئىنى 3 - 13) قېيىنئاتا - كۈيئوغۇل

4 - 5) ھەدە /ئاچا - ئۇكا / ئىنى 4 - 8/7) ھامما - جىيەن ئوغۇل/ قىز
5 - 8/7) تاغا - جىيەن ئوغۇل/ قىز
12 - 13) قېيىنئانا - كۈيئوغۇل
12 - 5/4) كېلىن ئاچا / يەڭگە - قېيىنسىڭىل / قېيىنئىنى
(نەۋرە ئاكا / ئۇكا / ئاچا / سىڭىل=cousin)

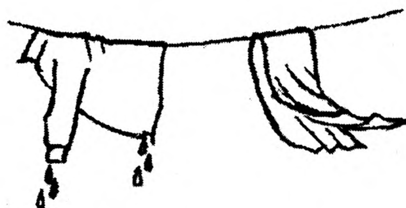
APPENDIX B: DESCRIPTIONS AND ITEMS

كەڭ تار

توم ئىنچىكە

هۆل قۇرۇق

يېڭى

كونا

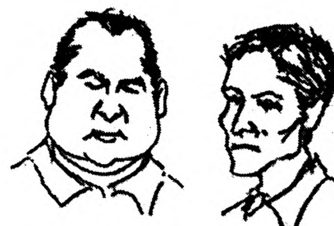
قاتتىق

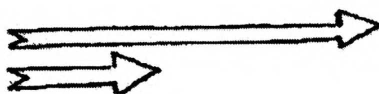
يۇمشاق

پاكار ئېگىز

سېمىز ئورۇق

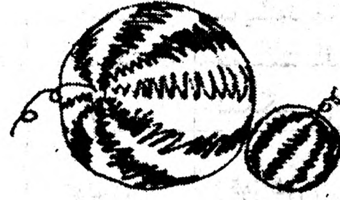
قىسقا ئۇزۇن

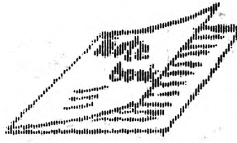
قېلىن نېپىز

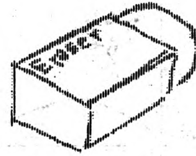

تار/چىڭ/چىپ

كەڭ/ بوش

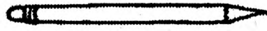

چوڭ كىچىك

كىتاب

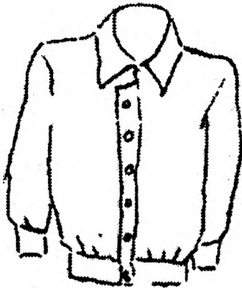

دەپتەر

ئۆچۈرگۈچ

قەلەم

قېرىنداش

ئاياغ

چاپان

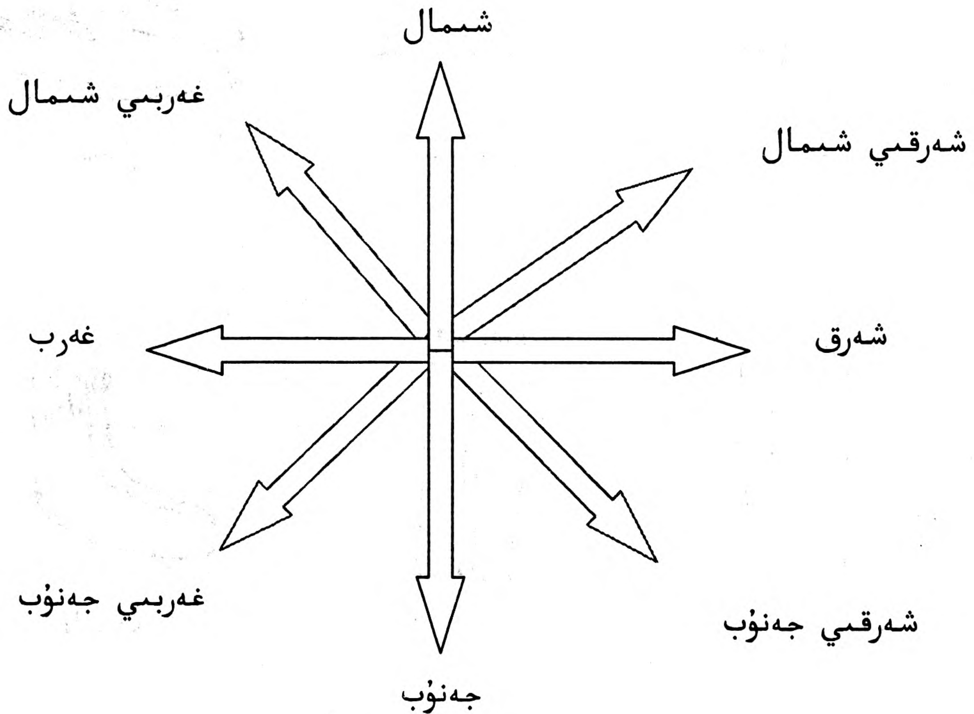

ئىشتان

پايپاق

APPENDIX C: DAYS OF THE WEEK / DIRECTIONS

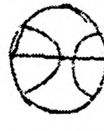
Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday	Saturday	Sunday
دۈشەنبە ھەپتىنىڭ بىرى	سەيشەنبە ھەپتىنىڭ ئىككىسى	چارشەنبە ھەپتىنىڭ ئۈچى	پەيشەنبە ھەپتىنىڭ تۆتى	جۈمە ھەپتىنىڭ بەشى	شەنبە ھەپتىنىڭ ئالتىسى	يەكشەنبە
	ئوزاكۈن Day before yesterday	تۈنۈگۈن Yesterday	بۈگۈن Today	ئەتە Tomorrow	ئۆگۈن Day after tomorrow	

ئەتىگەن	چۈشتىن بۇرۇن	چۈش	چۈشتىن كېيىن	كەچقۇرۇن	كېچە \تۈن\ ئاخشام

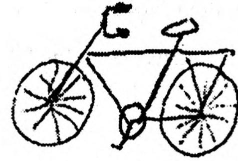

پۇتبول ۋاليبول زەيتۇن توپ ۋاسكېتبول كالتەك توپ

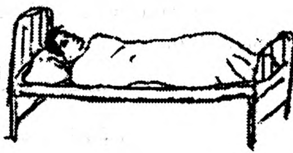
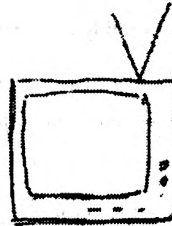
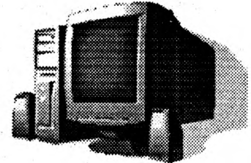

تىكتاك توپ چويلا توپ بىليارت يۈگۈرۈش

سۇ ئۈزۈش ۋېلىسىپىت مىنىش ۋېلىسىپىت

ناخشا ئېيتىش ئۇخلاش تېلېۋىزور كومپيۇتېر

APPENDIX E: HELPING VERBS

* Formation used with helping/auxiliary verbs:

Verb with پ ending + Helping Verb w/ personal ending

ex) He left. — ئۇ كېتىپ قاپتۇ.

I came back. — مەن قايتىپ كەلدىم.

** Several helping verbs are regular verbs on their own, but take on a different meaning when they take the position of a helping verb.

Here is a list of several helping verbs and what they indicate (how they modify the main verb) and examples.

1) - قال: indicates a sudden change usually unforseen

ex) He (suddenly) became sick. — ئۇ ئاغرىپ قالدى.

His TV (suddenly) broke. — ئۇنىڭ تېلېۋىزورى بۇزۇلۇپ قالدى..

2) - كەت: signifies an unintentional, unplanned action carried to completion; subject has a 'high' degree of involvement/responsibility in the action even though the subject is often inanimate

ex) He heard these words and became angry. — ئۇ بۇ گەپنى ئاڭلاپ خاپا بولۇپ كەتتى.

The car (completely) broke down on the road. — ماشىنا يولدا بۇزۇلۇپ كەتتى.

3) - بول: expresses finality or completion ("finish off / complete / end up")

ex) I finished reading this book — بۇ كىتابنى ئوقۇپ بولدۇم.

I just completed the test. — ھازىر ئىمتىھاننى بېرىپ بولدۇم.

4) - ئال: shows achievement ("managed to…"); action usually progresses the subject with joy; in a sentence as a helping verb it attaches itself to the main verb and a ۋ connects the two verbs

ex) He finished writing the letter. — ئۇ خەتنى يېزىۋالدى.

We played ball. (We got to play ball.) — توپ ئوينىۋالدۇق.

5) - ئەت: done thoroughly, can't be reversed; done with speed; can't restrain oneself; in a sentence as a helping verb it attaches itself to the main verb and a ۋ connects the two verbs

ex) I finished this thing. — مەن بۇ ئىشنى قىلىۋەتتىم.

His heart is (thoroughly) broken. — ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتاتتى.

We finished cleaning the classroom in ½ hr.

بىز يېرىم سائەتتىلا سىنىپنى تازىلىۋەتتۇق.

6) - چىق: result of an action, stresses progress or course of action; do thoroughly

ex) The teacher scolded the students for an hour.

مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارنى بىر سائەت تىللاپ چىقتى.

He finished cleaning the classroom. — ئۇ سىنىپنى تازىلاپ چىقتى.

7) - بەر: action done for another (usually used when speaking w/someone face-to-face)

ex) He bought some meat from the bazaar for me. ئۇ بازاردىن ماڭا گۆش ئېلىپ بەردى.

She watches my child for me everyday for two hours.

ئۇ كۈندە بالامغا ئىككى سائەت قاراپ بېرىدۇ.

8) - كەل: continous action, w/o stopping (still hasn't finished); come close to, nearly, continues until…; have been

ex) I have been studying Uyghur for 3 years. (still studying)

مەن ئۈچ يىلدىن بېرى ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىپ كەلدىم.

The workers have been working diligently. خىزمەتچىلەر تىرىشىپ ئىشلەپ كەلدى.

9) - باق: try, attempt, have a go at; briefly/shortly; have a little

ex) Let me have a (brief) look. مەن كۆرۈپ باقاي.

He hasn't tried polo ئۇ پولۇنى يەپ باقمىغان.

10) - تۇر: reoccurs often (again and again); action continously moving forward, continuity of a an action for a short time; keep on / carry on for a while

ex) He borrowed a book from me. ئۇ مەندىن بىر كىتاب ئېلىپ تۇردى.

Did you (keep on) wait for me an hour? سىز مېنى بىر سائەت ساقلاپ تۇردىڭىزمۇ؟

Our department's co-workers often participate in volleyball competitions.

بىزنىڭ بۆلۈمىمىزدىكى يولداشلار ۋالىبول مۇسابىقىلىرىگە قاتنىشىپ تۇرىدۇ.

Come to our house often. ئۆيىمىزگە كېلىپ تۇرۇڭ.

11) - يۈر: action that often happens; do frequently, regulary

ex) He often plays ball ئۇ دائىم توپ ئويناپ يۈرىدۇ.

She frequently calls me ئۇ دائىم ماڭا تېلېفون قىلىپ يۈرىدۇ.

12) - سال: unexpectedly; unconsciously; occurs unintentionally/inadvertently

ex) I (unintentionally) stepped on his foot. مەن ئۇنىڭ بىر پۇتىغا دەسسەپ سالدىم.

He (unconsciously) looked me up and down. ئۇ ماڭا سەپ سالدى.

I (accidentally) threw away your homework notebook.

تاپشۇرۇق دەپتىرىڭىزنى ئېتىپ سالدىم.

13) - قوي: with purpose; reached a certain level; placing/presenting; superficial/half-heartedly; takes place just once; used to express something more politely (uses conditional mood)

ex) Let me talk to him. مەن ئۇنىڭغا دەپ قوياي.

I placed my books in my bag. كىتابلىرىمنى سومكامغا سېلىپ قويدۇم.

Give me a little from that ئۇنىڭدىن ماڭا ئازراق ئېلىپ قويۇڭ.

Put it there (please). ئۇنى ئۇ يەرگە قويۇپ قويسىڭىز.

14) - ئۆت: undergone a process; happens once, this time only (just now)

ex) I explained this problem بۇ مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتتۈم.

15) - بار: progresses steadily, goes on

ex) With one look at me, he began laughing. ئۇ مېنى كۆرۈپلا كۈلۈپ كېتىپ باردۇ.

16) - تاشلا: be thrown into; happens suddenly or uncontrollably

ex) Hearing this news, he began crying (uncontrollably).

ئۇ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، يىغلاپ تاشلىدى.

17) - كۆر: try to; find out; see whether or not

ex) Let me ask whether or not he's coming. ئۇ كېلەمدۇ - كەلمەمدۇ سوراپ كۆرەي.

Think about this problem(try to find the answer). بۇ مەسىلىنى ئويلاپ كۆرۈڭ.

I tried to do the homework. مەن تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ كۆردۈم.

18) - ئولتۇر: just now; briefly dwell on, consider, ponder

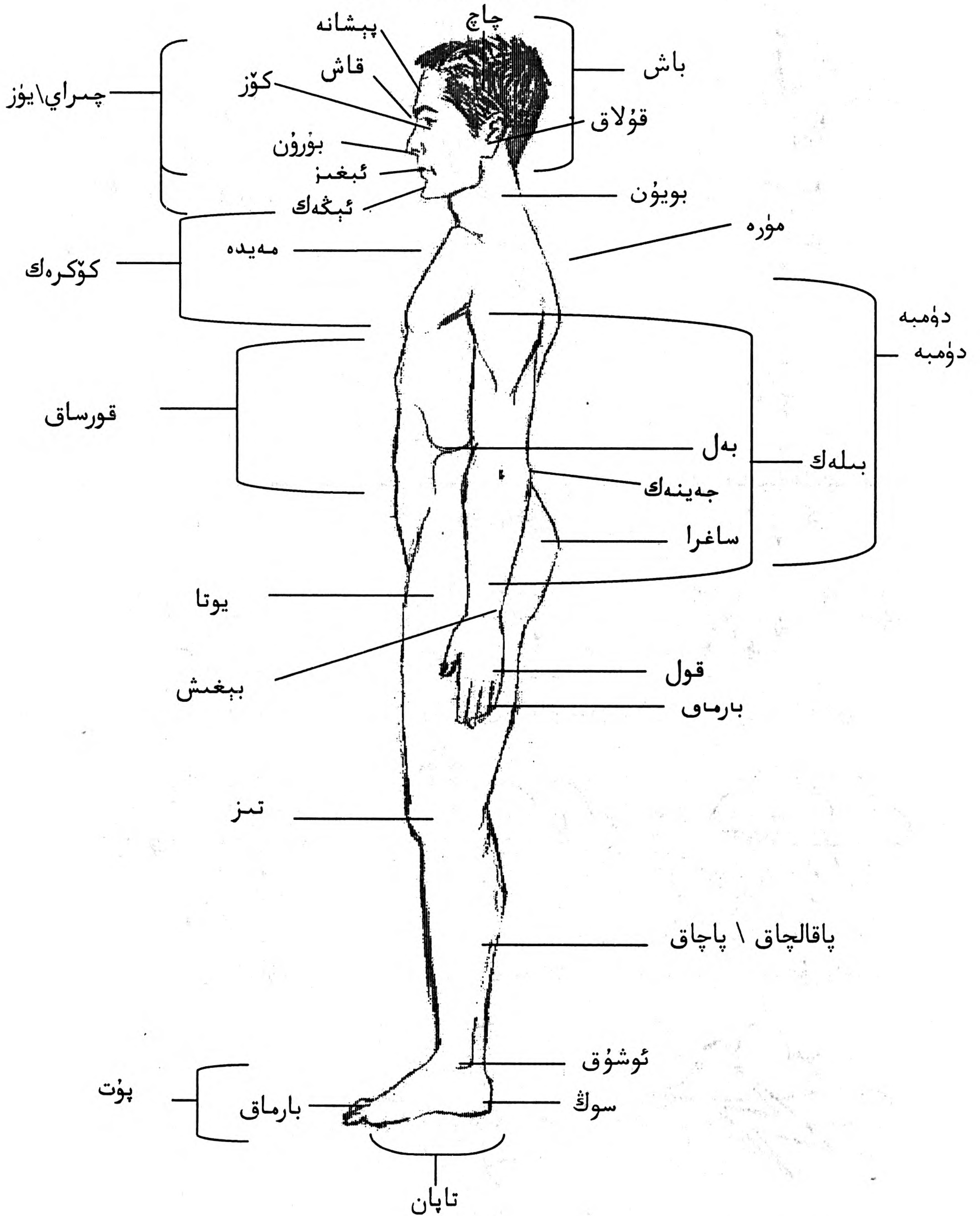
ex) They don't consider for long how to do things.

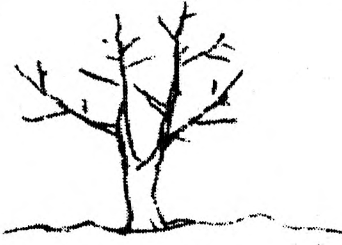
ئۇلار قانداق ئىش قىلىشنى كۆپ ئويلاپ ئولتۇرمايدۇ.

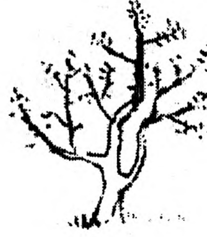
NOTE: When a verb stem ending in ل is written in the ـىپ form AND is followed by a helping/auxillary verb, it tends to shorten:

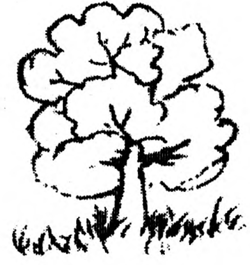
ex) قىلىپ = قىپ بولۇپ = بوپ

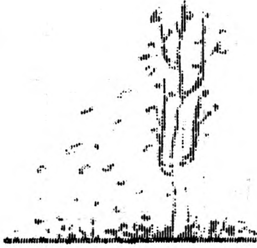
APPENDIX F: BODY PARTS

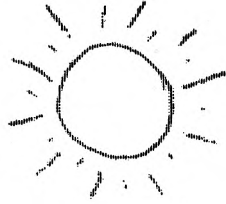

قىش

باھار/ ئەتىياز

ياز

كۈز

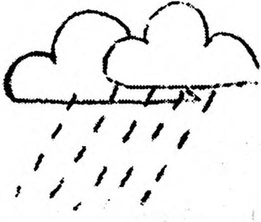

قۇياش/كۈن

ئاي

يۇلتۇز

ھاۋا تۇتۇلماق/ بۇلۇتلۇق

ھاۋا ئېچىلماق

يامغۇر ياغماق

قار ياغماق

مۆلدۈر ياغماق

چاقماق چېقىش

شامال چىقماق

APPENDIX H: EXTRA TOPICAL VOCABULARY LISTS

1 - Vegetables & More (Lexicarry 124)

pumpkin	كاۋا
watermelon	تاۋۇز
squash	قاپاق
cantelope	چىلگە
corn	قوناق
cauliflower	چېچەكسەي (خۇاسەي)
egg plant	پىدىگەن (چەيزە)
cabbage	كاللەكبەسەي
pepper	مۇچ (لازا)
cuccumber	تەرخەمەك
green bean	يېسسى پۇرچاق (دۇجياۋ)
turnip	تۇرۇپ؛ ئاقتۇرما
beet	قىزىلچا
radish	كىچىك تۇرۇپ
potatoe	بەرەڭگى (ياڭيۇ)
celery	كەرەپشە (چىڭسەي)
pea	كۆك (يېشىل) پۇرچاق
tomato	پەمىدۇر (شوخلا)
onion	پىياز
carrot	سەۋزە
spinach	پالەك
brussel sprout	پۇرچاق
garlic	سامساق
peanut	خاسىڭ
wheat	بۇغداي
rice	شال \ گۇرۇچ
mushroom	موگۇ
cactus	شاپىلاق گۇل \ كاكتۇس دەرىخى
(spring onion)	سۇڭپىياز

2 - Fruits (Lexicarry 125)

grapes	ئۇزۇم
orange	ئاپېلسىن \ جۇزە
dates	خورما
red dates	چىلان
rasins	كىشمىش
lemon	لىمون
pomegrante	ئانار
pear	نەشپۇت
apple	ئالما
peach	شاپتۇل
plum	ئالۇچا
prune	ئالۇچا قېقى
apricot	ئۆرۈك
strawberry	بۆلجۇرگەن
fig	ئەنجۇر
mango	ماندارىن
raspberry	شاتۇت
cherry	گىلاس
olive	زەيتۇن (دەرىخى)
pineapple	ئاناناس
coconut	كوكۇس
banana	بانان
(mulberry)	ئۇجمە \ جۇجەم

3 - Emotions

sad	قايغۇلۇق \ كۆڭلى بۇزۇلماق	upset	ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك
angry	خاپا	disappointed	ئۈمىدسىز \ خاپا
happy	بەختلىك \ خۇشال - خۇرام	frustrated	تىت - تىت بولماق
excited	روھلۇق \ جۇشقۇن	hopeful	ئۈمىدۋار
surprised	ھەيران قالغان	worried	ئەنسىز

4 - Occupations (Lexicarry 121)

deep sea diver	غەۋۋاس	tailor	تىكىمچى
bricklayer	تامچى	designer	لايىھەلىگۈچى
engineer	ئىنژېنېر	farmer	دېھقان
director / conductor	دىرىژور	baker	ناۋاي
cobbler	موزدۇز	plumber	تۇرۇبا رېمونتچىسى
soldier	جەڭچى	typist	نابورچىك
chef	ئاشپەز	barber	ساتىراش
optometrist	كۆز دوختۇرى	doctor	دوختۇر
carpenter	ياغاچچى	janitor	تازىلىقچى
scientist	ئالىم	photographer	رەسىمچى
waiter / waitress	مۇلازىم \ كۈتكۈچى	(architect)	قۇرۇلۇش لايىھەلىگۈچى
artist	رەسسام	(accountant)	بوغالتىر
electrician	توكچى	(linguist)	تىلشۇناس
comedian	قىزىقچى	(professor)	پىروفېسسور
dentist	چىش دوختۇرى	(pharmacist)	دورىگەر
cashier	مۇلازىم	(president)	زۇڭتۇڭ
fire fighter	ئوت ئۆچۈرگۈچى	(nanny)	بالا باققۇچى
thief	بۇلاڭچى	(judge)	سوتچى
mechanic	رېمونتچى	(businessman)	سودىگەر
		(leader)	باشلىق

5 - School Subjects

math	ماتېماتىكا	philosophy	پىسخولوگىيە
science	پەن \ ئىلىم - پەن	computer	كومپيۇتېر
language	تىل	chemistry	خىمىيە
physics	فىزىكا	geometry	گېئومېترىيە
biology	بىيولوگىيە	accounting	بوغالتىرلىق
literature	ئەدەبىيات	anatomy	ئاناتومىيە

social studies	ئىجتىمائىي پەن	drama	دىراما
PE	تەنتەربىيە	history	تارىخ
music	مۇزىكا	politics	سىياسەت
dance	ئۇسسۇل	art	سەنئەت

6 - Conjunctions

and	ۋە \ ھەم \ يەنە \ بىلەن	or	ياكى
but	لېكىن \ ئەمما \ بىراق	because	چۈنكى... \ سەۋەبىدىن
moreover	ئۇندىن باشقا \ ئۇنىڭ ئۈستىگە	with	بىرگە \ بىللە \ بىلەن
so\therefore	ئۇنداق \ شۇڭا \ شۇنىڭ ئۈچۈن	even if	گەرچە
otherwise	بولمىسا \ باشقىچە	if	ئەگەر \ مۇبادا \ ناۋادا
however	مەيلى قانداق بولمىسۇن \ ھالبۇكى	for	ئۈچۈن

7 - Place Titles

sea	دېڭىز	continent	قۇرۇقلۇق \ قىتئە
ocean	ئوكيان	country \ nation	دۆلەت \ ۋەتەن
island	ئارال	state	شتات
land	يەر \ زېمىن	province	ئۆلكە
lake	كۆل	city	شەھەر
river	دەريا	county	ۋىلايەت \ ناھىيە
universe	ئالەم \ جاھان	village	كەنت \ يېزا
earth	يەر شارى	capital	پايتەخت
world	دۇنيا	neighborhood	مەھەللە
mountain	تاغ	forest	ئورمانلىق
valley	جىلغا	desert/wilderness	چۆل \ قۇملۇق \ دەشت
hill	دۆڭ \ ئېدىر		

APPENDIX I: CLASSROOM COMMANDS

Come in.	كىرىڭ.
Sit down	ئولتۇرۇڭ.
Stand up.	تۇرۇڭ.
Open the door.	ئىشىكنى ئېچىڭ.
Open the window.	دېرىزىنى ئېچىڭ.
Shut the door.	ئىشىكنى يېپىڭ.
Shut the window.	دېرىزىنى يېپىڭ.
Turn on the light.	چىراغنى يېقىڭ.
Turn off the light	چىراغنى ئۆچۈرۈڭ.
Open your book.	كىتابىڭىزنى ئېچىڭ.
Shut your book.	كىتابىڭىزنى يېپىڭ.
Memorize the text.	تېكىستنى يادلاڭ.
Turn in your homework.	تاپشۇرۇقىڭىزنى تاپشۇرۇڭ.
Be quiet.	جىمجىت تۇرۇڭ.
Listen.	ئاڭلاڭ.
Read.	ئوقۇڭ.
Take out your notebook.	دەپتىرىڭىزنى ئېلىڭ.
Get out a pencil / pen.	قەلەم ياكى قېرىنداشنى چىقىرىڭ.
Write.	يېزىڭ.
Repeat.	تەكرارلاڭ.

"to be"	بولۇش	بولماق
"to continue coming" (helping verb formation)	كېلىپ تۇرۇش	كېلىپ تۇرماق
"to fit"	دەل كېلىش	دەل كەلمەك
to add in / put in (a liquid); to place	قويۇش	قويماق
to add in / put in (a solid)	سېلىش	سالماق
to arrive	يېتىپ كېلىش	يېتىپ كەلمەك
to ask	سوراش	سورىماق
to be full	تويۇش	تويماق
to be left	قېلىش	قالماق
to be shy	خىجىل بولۇش	خىجىل بولماق
to be shy / modest	تارتىش	تارتماق
to blow (wind)	شامال چىقىش	شامال چىقماق
to break / fracture	سۇنۇش	سۇنماق
to bring (grab + come)	ئەكېلىش	ئەكەلمەك
to bring along	ئېلىپ كېلىش	ئېلىپ كەلمەك
to bring along (shortend oral form)	ئەپ كېلىش	ئەپ كەلمەك
to call (phone)	ئۇرۇش	ئۇرماق
to call/shout	چاقىرىش	چاقىرماق
to change	ئالمىشىش	ئالماشماق
to change	ئۆزگەرتىش	ئۆزگەرتمەك
to change	ئالماشتۇرۇش	ئالماشتۇرماق
to chat w/each other, to talk to each other	پاراڭلىشىش	پاراڭلاشماق
to come	كېلىش	كەلمەك
to compare	سېلىشتۇرۇش	سېلىشتۇرماق
to cook	ئېتىش	ئەتمەك
to cough	يۆتىلىش	يۆتەلمەك
to cry	يىغلاش	يىغلىماق
to cure	ساقايتىش	ساقايتماق
to cure	داۋالاش	داۋالىماق
to die	ئۆلۈش	ئۆلمەك
to die	تۈگەپ كېتىش	تۈگەپ كەتمەك
to do	قىلىش	قىلماق
to do homework	تاپشۇرۇق ئىشلەش	تاپشۇرۇق ئىشلىمەك

to draw	سىزىش	سىزماق
to drink	ئىچىش	ئىچمەك
to eat	يېيىش	يېمەك
to enter	كىرىش	كىرمەك
to examine	تەكشۈرۈش	تەكشۈرمەك
to feed	ئوت - چۆپ يېيىش	ئوت - چۆپ يېمەك
to find	تېپىش	تاپماق
to forget (unintentionally/suddenly)	ئۇنتۇپ قېلىش	ئۇنتۇپ قالماق
to freeze	توڭلاش	توڭلىماق
to gather / collect	يىغىش	يىغماق
to get off/down/descend	چۈشۈش	چۈشمەك
to get up / to wake up	قوپۇش	قوپماق
to give	بېرىش	بەرمەك
to give a test	ئىمتىھان ئېلىش	ئىمتىھان ئالماق
to give an answer / to answer	جاۋاب بېرىش	جاۋاب بەرمەك
to go	بېرىش	بارماق
to go / to walk	مېڭىش	ماڭماق
to hail	مۆلدۈر يېغىش	مۆلدۈر ياغماق
to hang up the phone	تېلېفوننى قويۇش	تېلېفوننى قويماق
to happen; to go up	چىقىش	چىقماق
to harvest	ھوسۇل ئېلىش	ھوسۇل ئالماق
to hurt	ئاغرىش	ئاغرىماق
to influence	تەسىر يېتىش	تەسىر يەتمەك
to injure	يارىلىنىش	يارىلانماق
to joke	چاقچاق قىلىش	چاقچاق قىلماق
to jump	سەكرەش	سەكرىمەك
to leave	كېتىش	كەتمەك
to lightning	چاقماق چېقىش	
to like / love	ياقتۇرۇش	ياقتۇرماق
to like / love		- غا ئامراق
to listen	ئاڭلاش	ئاڭلىماق
to look after / host	كۈتۈش	كۈتمەك
to love / kiss	سۆيۈش	سۆيمەك
to marry	توي قىلىش	توي قىلماق
to massage	ئۇۋۇلاش	ئۇۋۇلىماق
to meet / know each other	تونۇشۇش	تونۇشماق

to memorize	يادلاش	يادلىماق
to milk	سۈت سېغىش	سۈت ساغماق
to miss (somebody/sth)	سېغىنىش	سېغىنماق
to open	ئېچىش	ئاچماق
to order (food)	بۇيرۇتۇش	بۇيرۇتماق
to pack	قاچىلاش	قاچىلىماق
to participate	قاتنىشىش	قاتناشماق
to pass out / to faint	ھوشىدىن كېتىش	ھوشىدىن كەتمەك
to pass; to teach	ئۆتۈش	ئۆتمەك
to pay attention	دىققەت قىلىش	دىققەت قىلماق
to place / put	قويۇش	قويماق
to play	ئويناش	ئوينىماق
to play (instruments)	چېلىش	چالماق
to pollute	بۇلغاش	بۇلغىماق
to pray	دۇئا قىلىش	دۇئا قىلماق
to prepare	تەييارلىق قىلىش	تەييارلىق قىلماق
to prevent	ساقلىنىش	ساقلانماق
to put your heart into sth.	كۆڭۈل قويۇش	كۆڭۈل قويماق
to rain	يامغۇر يېغىش	يامغۇر ياغماق
to raise (sth/someone)	بېقىش	باقماق
to register	تىزىملاش	تىزىملىماق
to reserve	ساقلاپ قويۇش	ساقلاپ قويماق
to rest	دەم ئېلىش	دەم ئالماق
to rest	ھاردۇق ئېلىش	ھاردۇق ئالماق
to retire	پېنسىيەگە چىقىش	پېنسىيەگە چىقماق
to return	قايتىش	قايتماق
to ride (legs straddling something)	مىنىش	مىنمەك
to run	يۈگۈرۈش	يۈگۈرمەك
to sacrifice	قۇربانلىق قىلىش	قۇربانلىق قىلماق
to see a doctor	دوختۇرغا كۆرۈنۈش	دوختۇرغا كۆرۈنمەك
to see each other	كۆرۈشۈش	كۆرۈشمەك
to see/send off	ئۇزىتىپ قويۇش	ئۇزىتىپ قويماق
to send	ئەۋەتىش	ئەۋەتمەك
to shiver	تىترەش	تىترىمەك
to sit	ئولتۇرۇش	ئولتۇرماق
to sleep	ئۇخلاش	ئۇخلىماق

to slip	تېيىلىش	تېيىلماق
to smoke (cigarette, etc.)	تاماكا چېكىش	تاماكا چەكمەك
to sneeze	چۈشكۈرۈش	چۈشكۈرمەك
to snow	قار يېغىش	قار ياغماق
to speak	سۆزلەش	سۆزلىمەك
to speak / sing	ئېيتىش	ئېيتماق
to stand	تۇرۇش	تۇرماق
to start	باشلاش	باشلىماق
to stop	توختاش	توختىماق
to study	ئۆگىنىش	ئۆگەنمەك
to study / to read / to know	ئوقۇش	ئوقۇماق
to sweat	تەرلەش	تەرلىمەك
to swim	سۇ ئۈزۈش	سۇ ئۈزمەك
to take a test	ئىمتىھان بېرىش	ئىمتىھان بەرمەك
to take care	ئاسراش	ئاسرىماق
to take/grab/buy	ئېلىش	ئالماق
to tan	قارىداش	قارىدىماق
to taste	تېتىپ بېقىش	تېتىپ باقماق
to taste / to eat	ئاشقا بېقىش	ئاشقا باقماق
to trouble	ئاۋارە قىلىش	ئاۋارە قىلماق
to turn	قايرىلىش\بۇرۇلۇش	قايرىلماق\بۇرۇلماق
to understand	چۈشۈش	چۈشمەك
to use	ئىشلىتىش	ئىشلەتمەك
to visit	يوقلاش	يوقلىماق
to vomit	قۇسۇش	قۇسماق
to wait	ساقلاش	ساقلىماق
to wash	يۇيۇش	يۇيماق
to wear	كىيىش	كىيمەك
to wish	تىلەش	تىلىمەك
to worry	ئەنسىرەش	ئەنسىرىمەك
to write	يېزىش	يازماق

<u>**VOCABULARY WORDS**</u>

0	نۆل
1	بىر
2	ئىككى
3	ئۈچ
4	تۆت
5	بەش
6	ئالتە
7	يەتتە
8	سەككىز
9	توققۇز
10	ئون
11	ئون بىر
12	ئون ئىككى
13	ئون ئۈچ
14	ئون تۆت
15	ئون بەش
16	ئون ئالتە
17	ئون يەتتە
18	ئون سەككىز
19	ئون توققۇز
20	يىگىرمە
30	ئوتتۇز
40	قىرىق
50	ئەللىك
60	ئاتمىش
70	يەتمىش
80	سەكسەن
90	توقسان
100	يۈز
1000	مىڭ
(A common measure word)	تال
(kind of vinegar/soy sauce)	ئاچچىقسۇ
(measure word for letter)	پارچە

(Measure Word)	دانە
(past tense marker)	ئىدى
a little	سەل
a little	ئازراق
a little while	بىر دەم
a lot / many	جىق
a moment	سەل
above (top)	ئۈستى
afternoon	چۈشتىن كېيىن
again	يەنە
ahead	ئالدى
airplane	ئايروپىلان
airport	ئايرودۇرۇم
alcohol	ھاراق
all \ whole \ entire	ھەممە
all kinds	ھەر خىل
America \ American	ئامېرىكا\ئامېرىكىلىق
American football	زەيتۇن توپ
and	ۋە
and / with	بىلەن
and you? \ and you all?	ئۆزىڭىزچۇ؟\ئۆزۈڭلارچۇ؟
animal	ھايۋان
answer	جاۋاب
apple	ئالما
arm	بىلەك
Australia \ Australian	ئاۋسترالىيە\ئاۋسترالىيەلىك
autumn	كۈز
back	دۈمبە
backache	بەل ئاغرىش
bad \ evil	يامان
bag	سومكا
ball	توپ
banana	بانان
baseball	كالتەك توپ
basically / mainly / chiefly	ئاساسەن

basketball	ۋاسكېتبول
bazaar	بازار
bear	ئېيىق
because	چۈنكى
bed	كارىۋات
before	بۇرۇن
behind	كەينى\ئارقا
beside	يېنىدا
big / small	چوڭ\كىچىك
bike	ۋېلىسىپىت
black	قارا
blackboard	دوسكا
blackboard eraser	سۈرتكۈچ
blood	قان
blue	كۆك
body	بەدەن
bone	سۆڭەك
bone / skeleton	ئۇستىخان
book	كىتاب
bottom	ئاستى
boy \ son	ئوغۇل
bread	نان
brown	قوڭۇر
building	بىنا
bus	ئاپتوبۇس
business	شىركەت
businessman	سودىگەر
busy	ئالدىراش
but	بىراق\ئەمما\لېكىن
cancer	راك
candy/ sweets	كەمپۈت
cat	مۈشۈك
cent (.10)	مو
chair	ئورۇندۇق
chalk	بور

cheap	ئەرزان
cheaper	ئەرزانىراق
Cheers!	خوش
chef/cook	ئاشپەز
chest	كۆكرەك\مەيدە
chicken	توخۇ
child	بالا
China \ Chinese	جۇڭگو\جۇڭگولۇق
Chinese cabbage	بەسەي
Chinese language	خەنزۇچە
chives	كۇدە\جۇسەي
chopstick	چوكا
chores	كۈندىلىك ئائىلە ئىشلىرى
cigarette	تاماكا
class	دەرس
classmate	ساۋاقداش
classroom	سىنىپ
clear / obvious / definite	روشەن
clearly / intelligible / understandable	چۈشىنىشلىك
cloud	بۇلۇت
cloudy	بۇلۇتلۇق\تۇتۇق
coat	چاپان
cold (sick)	زۇكام
cold	سوغۇق
color	رەڭ
competition	مۇسابىقە
computer	كومپيۇتېر
concert	كونسېرت
condition / situation / circumstance	ئەھۋال
contagious	تارقىلىشچان
convenient	قۇلايلىق
cookies and such	پېچىنە - پىرەنىك
cough	يۆتەل
cow	كالا
crops / harvest	ھوسۇل

cup / bowl	چىنە
damage / harm / loss	زىيان
dancing	ئۇسسۇل ئويناش \ تانسا ئويناش
date	چېسلا
day / sun	كۈن
defect / trouble / problem (w/sth)	چاتاق
delicious	مەززىلىك (oral)
delicious	ئوخشاپتۇ
desk	پارتا
diarrhea	ئىچى سۈرۈش
difficult	تەس\قىيىن
diligently	تىرىشىپ (Ver)
doctor	دوختۇر
dog	ئىت
dollar	كوي\سوم \يۈەن
donkey	ئېشەك
door	ئىشىك
driver	شوپۇر
drum	دۇمباق
dry / wet	قۇرۇق\ھۆل
duck	ئۆردەك
dumpling soup	چۆچۈرە
dumplings	جۇۋاۋا
dutar	دۇتار
earlier	بالدۇرراق
earnest / earnestly / diligently	ئەستايىدىل
ears	قۇلاق
east	شەرق
easy	ئاسان\ئوڭاي
egg	تۇخۇم
elbow	جەينەك
engineer	ئىنژېنېر
England / English/British	ئەنگلىيە\ئەنگلىيەلىك
England football / soccer	پۇتبول
English language	ئىنگلىزچە

envelope	كونۋېرت
ER	جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى
eraser	ئۆچۈرگۈچ
especially / particularly	بولۇپمۇ
even (if)	ھەتتا
evening / night	كەچ
every day	كۈندە
every time	ھەر قېتىم
exactly, precise	دەل
exam	ئىمتىھان
exercise / gymnastics	گىمناستىكا
expensive	قىممەت
expert / good at / master / skillful	ئۇستا\يامان
eyes	كۆز
face	يۈز\چىراي
fair / just (also a boy's name)	ئادىل
farmer	دېھقان
fast	تېز
fat / skinny	سېمىز\ئورۇق
Father	دادا\ئاتا
feed (for horses, cows, …)	ئوت - چۆپ
feed (for small animals…)	يەم
fever	قىزىتما
finger	بارماق
first (as in order of doing sth. ; not 1st, 2nd…)	ئاۋۋال\ئالدى بىلەن
flute	نەي
food	تاماق\ئاش
foot	پۇت
for	ئۈچۈن
forgiveness	كەچۈرۈم
formerly / ago	ئىلگىرى
fox	تۈلكە
frequency / time (this time, one time…)	قېتىم
Friday	جۈمە\ھەپتىنىڭ بەشى
fried dumplings	سامسا

friend	دوست\ئاغىنە
fruit	مېۋە
full/complete	پۈتۈن
game	ئويۇن
Germany / German	گېرمانىيە\گېرمانىيەلىك
gate	دەرۋازا
gift	سوۋغات
girl/ daughter	قىز
goat	ئۆچكە
God	خۇدا\ئاللا
good	ياخشى\ئوبدان
good - bye	خوش
goose	غاز
grammar	گىراماتىكا
grandfather	بوۋا
grandmother	موما
green	يېشىل
guest	مېھمان
guitar	گىتار
hail	مۆلدۈر
hair	چاچ
half	يېرىم
hand	قول
hard	قاتتىق
hard / soft	قاتتىق\يۇمشاق
hard seat	قاتتىق ئورۇندۇق
hard sleeper	قاتتىق كارىۋات
harder	قاتتىقراق
have	بار
head	باش
headache	باش ئاغرىش
health	سالامەت
healthiness	سالامەتلىك
heart	كۆڭۈل
heart	يۈرەك

heat (radiator)	پار
home	ئۆي
homework	تاپشۇرۇق
horse	ئات
hospital	دوختۇرخانا
hot	ئىسسىق
hotel	مېهمانخانا
hour / watch / clock	سائەت
How much/How many?	قانچە\نەچچە
How?	قانداق
husband	يولداش
I	مەن
ice	مۇز
if	ئەگەر
illness / disease	كېسەل\ئاغرىق
important	مۇھىم
in comparison	قارىغاندا
injury	يارىلانغان جاي
inpatient	ئىچكى كېسەللىكلەر بۆلۈمى
insect	هاشارات\قۇرت - قوڭغۇز
instrument	ساز\مۇزىكا ئەسۋابى
international	خەلقئارا
intersection (2 roads crossing each other)	تۆت كوچا
intestines	ئۈچەي
Japan / Japanese	ياپونىيە\ياپونىيەلىك
journey	سەپەر
just now; now then	ئەمدى
kebab	كاۋاپ
kidney	بۆرەك
kilogram (kg)	كىلو\كىلوگىرام
kind (of)	خىل
knee	تىز
Korea / Korean	كورىيە\كورىيەلىك
language / tongue	تىل
last (week, month, year)	ئۆتكەن

last night	ئاخشام
last year	بۈلتۈر\ئۆتكەن يىلى
later	كېيىن
lazy	ھۇرۇن
left	سول
leg	پاچاق
leisure \ spare \ unused \ idle	بىكار
life	جان
lightning	چاقماق
liver	جىگەر
long / short	ئۇزۇن\قىسقا
long - distance call	ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون
lots	كۆپ
lots	جىق
low	تۆۋەن
lung	ئۆپكە
mail / letter / word	خەت
mailbox	خەت ساندۇقى
majority	كۆپىنچە
map	خەرىتە
matter / issue / problem (to solve)	مەسىلە
maybe	بەلكىم
meat	گۆش
medicine	دورا
menu	تاماق تىزىملىكى
meter	مېتىر
middle	ئوتتۇرا
minute	مىنۇت
Monday	دۈشەنبە\ھەپتىنىڭ بىرى
money	پۇل
month / moon	ئاي
morning	ئەتىگەن\چۈشتىن بۇرۇن
most	ئەڭ
Mother	ئانا\ئاپا
mouse	چاشقان

mouth	ئېغىز
movie	كىنو
music	مۇزىكا
musician	مۇزىكانت
must	چوقۇم
must / need	لازىم
name (note 2nd "ى" drops out w/personal ending)	ئىسىم
nan with meat inside	گۆشنان
narrow / wide	تار\كەڭ
neck	بويۇن
new words / vocabulary	خام سۆز\سۆزلۈك
next (week, month, year)	كېلەر
no	ياق
none / have not	يوق
noodles with veggies	لەڭمەن
noon	چۈشتە
normal	ئادەتتىكى
north	شىمال
nose	بۇرۇن
not	ئەمەس
not that / not so	ئۇنچە
not very / not really	ئانچە
notebook	دەپتەر
now	ھازىر
number	نومۇر
nurse	سېسترا\ھەمشىرە
often	دائىم
ok	ماقۇل
old / new	كونا\يېڭى
older brother	ئاكا
older sister	ھەدە\ئاچا
on time	ۋاقتىدا
onion	پىياز
only	پەقەت
orange (color)	قىزغۇچ سېرىق\جۇزە رەڭ

other	باشقا
outside	سىرت\تېشى\تاشقى
package	خالتا
pain	ئاغرىق
pants	ئىشتان
paper / napkin	قەغەز
parents	ئاتا - ئانا\دادا - ئاپا
passport	پاسپورت
patient	بىمار
patiently / tolerantly	سەۋرچانلىق بىلەن
peace	ئامان
Peace be on you.	ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم
pen	قەلەم
penny (.01)	تىيىن\پۇڭ
pepper	مۇچ\لازا
person / man	ئادەم
person from Atux	ئاتۇشلۇق
person from Hotan	خوتەنلىك
person from Kashgar	قەشقەرلىك
person from Turpan	تۇرپانلىق
person from Urumqi	ئۈرۈمچىلىك
pharmacy	دورىخانا
photo album	ئالبوم
piano	پىيانىنو
picture	رەسىم
pig	چوشقا
pigeon	كەپتەر
ping-pong	تىكتاك توپ
pink	هال رەڭ
place	يەر
plate	تەخسە
Please	مەرھەمەت
poisonous	زىيانلىق
pollution	بۇلغاش
pool / billard	بىليارت

post office	پوچتىخانا
postcard	ئاتكرىتكا
purple	بېنەپشە\سۆسۈن
quarter (quarter after/'til; 1/4)	چارەك
question	سوئال
Question eliptic	مۇ؟
Question eliptic meaning "And this/you/you all?"	چۇ؟
rabbit	توشقان
radio	رادىيو
rain	يامغۇر
rain / rain fall	ھۆل - يېغىن
raw / fresh	خام
rawap	راۋاب
red	قىزىل
request (noun)	تەلەپ
responsibility / duty	ۋەزىپە
rest	ھاردۇق
restaurant	ئاشخانا
result / score / achievement / effect	نەتىجە
rice and carrots	پولو
riding bike	ۋېلىسىپىت مىنىش
right	ئوڭ
right/correct	توغرا
running	يۈگۈرۈش
safe	بىخەتەر
salt	تۇز
Saturday	شەنبە\ھەپتىنىڭ ئالتىسى
savings - "safe keeping"	ئامانەت
school	مەكتەپ
scorpion	چايان
season	پەسىل
second	ئىككىنچى
semester	مەۋسۇم
serious	ئېغىر
shade	كۆلەڭگە\سايە
sheep	قوي

shoe	ئاياغ
shot	ئوكۇل
should	كېرەك
shy	تارتىنچاق
sibling /pencil	قېرىنداش
side	تەرەپ
side, next (to)	يان
singing	ناخشا ئېيتىش
skewer (measure word for sticks of Kebab)	زىخ
slippery	تېيىلغاق
slow	ئاستا
small shop	ماگىزىن
snake	يىلان
snow	قار
so	شۇنىڭ بىلەن\شۇڭا\شۇڭلاشقا
sock	پايپاق
soft sleeper	يۇمشاق كارىۋات
sometimes	بەزىدە
song	ناخشا
soup	سۇيۇقئاش
south	جەنۇب
spicy; sour	ئاچچىق
spider	ئۆمۈچۈك
sports	تەنھەرىكەت\تەنتەربىيە
spring	ئەتىياز
stamp; brand	ماركا
star	يۇلتۇز
station	بېكەت
steamed dumpling	مانتا
stomach	قورساق
stomach	ئاشقازان
store	دۇكان
storm (used with very strong winds)	بوران
story (1st, 2nd, …)	قەۋەت
story (building)	قەۋەتلىك
straight	ئۇدۇل

student	ئوقۇغۇچى
stuffed / filling, stuffing	قىيما\قىيمىلىق
suitcase	چامادان
summer	ياز
sun	قۇياش\كۈن
sunburn	ئاپتاپتا كۆيۈش
Sunday	يەكشەنبە
sunny	كۈنگەي\ھاۋا ئوچۇق
surgery	ئوپېراتسىيە
sweat	تەر
swimming	سۇ ئۈزۈش
symptom	كېسەللىك ئالامىتى
talk / words	گەپ
tall / short	ئېگىز\پاكار
tambourine	ناغرا
tasty	تەملىك
tea	چاي
teacher	ئوقۇتقۇچى
tears / young / age	ياش
teeth	چىش
telephone	تېلېفون
tennis	چويلا توپ
that	ئۇ \ ئاۋۇ \ (شۇ)
the day after tomorrow	ئۆگۈن\ (ئۆگۈنلۈككە)
the day before yesterday	بۈرناكۈن\ (ئوزاكۈن)
then	ئاندىن
then / (in that case)	ئۇنداقتا
then/next	ئاندىن
therefore	شۇڭلاشقا
these	بۇلار
thin / thick	نېپىز\قېلىن
thin / thick	ئىنچىكە \توم
thing	ئىش
thing / work	ئىش
thinnly wrapped steamed dumplings	پېتىر مانتا
this	بۇ

those	ئۇلار \ ئاۋۇلار\ (شۇلار)
throat	گال
thunder	گۈلدۈرماما
Thursday	پەيشەنبە\ھەپتىنىڭ تۆتى
ticket	بېلەت
tight / loose	چىڭ، چىپ، تار\بوش، كەڭ
time, moment	چاغ
today	بۈگۈن
toe	بارماق
tomorrow	ئەتە
tongue	تىل
total	جەمئىي
train	پويىز
traveller / tourist	ساياھەتچى
trouble	ئاۋارە
troublesome	ئاۋارىچىلىك
trumpet	سۇناي\كاناي
Tuesday	سەيشەنبە\ھەپتىنىڭ ئىككىسى
tumor	ئۆسمە
TV	تېلېۋىزور
uncomfortable	بىئارام
unsafe/dangerous	خەتەرلىك
usually/normally	ئادەتتە
Uyghur language	ئۇيغۇرچە
vacation (winter/summer)	تەتىل
veggies	سەي
very	خېلى
very	ناھايىتى
very, too	بەك
violin	ئىسكىرىپكا
volleyball	ۋالىبول
waist	بەل
water	سۇ
we	بىز
weather	ھاۋا
wedding (ceremony of some sort, look at context)	توي

Wednesday	چارشەنبە\ھەپتىنىڭ ئۈچى
week	ھەپتە
well / where / "go abead"	قېنى؟
west	غەرب
What kind of?	قانداق؟
What?	نېمە؟
When?	قاچان؟
Where?	نەدە؟\قەيەردە؟
Which?	قايسى؟
white	ئاق
Who?	كىم؟
Why?	نېمىشقا؟
wife / woman, lady	ئايال، خوتۇن، خانىم
wild animal	ياۋايى ھايۋان
wind	شامال
windy	شاماللىق
winter	قىش
with / by means of	بىلەن
wolf	بۆرە
word	سۆز
work	خىزمەت
worker	ئىشچى\خىزمەتچى
wrong	خاتا
x-ray	X-نۇرا\ X-نۇرى
year	يىل
yellow	سېرىق
yes	ھەئە
yesterday	تۈنۈگۈن
yet	تېخى
you (formal)	سىز
You all (formal)	سىلەر
younger brother	ئۇكا\ئىنى
younger sister	سىڭىل

VERBS

"to be"	بولماق: بول-
"to continue coming" (helping verb formation)	كېلىپ تۇرماق: كېلىپ تۇر -
"to fit"	دەل كەلمەك: دەل كەل-\دەل كېل -
to add in / put in (a liquid); to place	قويماق: قوي-
to add in / put in (a solid)	سالماق: سال-\سېل -
to arrive	يېتىپ كەلمەك: يېتىپ كەل-\كېل -
to ask	سورىماق: سورا-\سورى -
to be full	تويماق: توي -
to be left over / to remain	قالماق: قال-\قېل -
to be shy	خىجىل بولماق: خىجىل بول -
to be shy / modest	تارتماق: تارت -
to blow (wind)	شامال چىقماق: شامال چىق -
to break / fracture	سۇنماق: سۇن -
to bring (grab + come)	ئەكەلمەك: ئەكەل-\ ئەكېل -
to bring along	ئېلىپ كەلمەك: ئېلىپ كەل-\ كېل -
to bring along (shortend oral form)	ئەپ كەلمەك: ئەپ كەل-\ كېل -
to call (phone)	ئۇرماق: ئۇر -
to call/shout	چاقىرماق: چاقىر-
to change	ئالماشماق: ئالماش-\ ئالمىش-
to change	ئۆزگەرتمەك: ئۆزگەرت-
to change	ئالماشتۇرماق: ئالماشتۇر-
to chat w/each other, to talk to each other	پاراڭلاشماق: پاراڭلاش-\پاراڭلىش-
to come	كەلمەك: كەل-\كېل-
to compare	سېلىشتۇرماق: سېلىشتۇر-
to cook	ئەتمەك: ئەت-\ئېت-
to cough	يۆتەلمەك: يۆتەل-\يۆتىل-
to cry	يىغلىماق: يىغلا-\يىغلى-
to cure	ساقايتماق: ساقايت-
to cure	داۋالىماق: داۋالا-\داۋالى-

to die	ئۆلمەك: ئۆل-
to die	تۈگەپ كەتمەك: تۈگەپ كەت-\كېت-
to do	قىلماق: قىل-
to do homework	تاپشۇرۇق ئىشلىمەك: تاپشۇرۇق ئىشلە\ئىشلى-
to draw	سىزماق: سىز-
to drink	ئىچمەك: ئىچ-
to eat	يېمەك: يەي-\يې-
to enter	كىرمەك: كىر-
to examine	تەكشۈرمەك: تەكشۈر-
to feed	ئوت - چۆپ يېمەك: يې-\يەم بەرمەك: يەم بەر-\بېر-
to find	تاپماق: تاپ-\تېپ-
to forget (unintentionally/suddenly)	ئۇنتۇپ قالماق: ئۇنتۇپ قال-\قېل-
to freeze	توڭلىماق: توڭلا-\توڭلى-
to gather / collect	يىغماق: يىغ-
to get off/down/descend	چۈشمەك: چۈش-
to get up / to wake up	قوپماق: قوپ-
to give	بەرمەك: بەر-\بېر-
to give a test	ئىمتىھان ئالماق: ئىمتىھان ئال-\ئېل-
to give an answer / to answer	جاۋاب بەرمەك: جاۋاب بەر-\جاۋاب بېر-
to go	بارماق: بار-\بېر-
to go / to walk	ماڭماق: ماڭ-\مېڭ-
to hail	مۆلدۈر ياغماق: مۆلدۈر ياغ-\يېغ -
to hang up the phone	تېلېفوننى قويماق: تېلېفوننى قوي-
to happen / to go up	چىقماق: چىق-
to harvest	ھوسۇل ئالماق: ھوسۇل ئال-\ھوسۇل ئېل-
To have something brought	كەلتۈرمەك: كەلتۈر-
to hurt (be in pain)	ئاغرىماق: ئاغرا-\ئاغرى-
to influence	تەسىر يەتمەك: تەسىر يەت-\يېت-
to injure	يارىلانماق: يارىلان-\يارىلىن-
to joke	چاقچاق قىلماق: چاقچاق قىل-
to jump	سەكرىمەك: سەكرە-\سەكرى-

to leave	كەتمەك: كەت-\كېت-
to lightning	چاقماق چېقىش: چاقماق چېقى-
to like / love	ياقتۇرماق: ياقتۇر-
to like / love	ئامراق
to listen	ئاڭلىماق: ئاڭلا-\ئاڭلى-
to look after / host	كۈتمەك: كۈت-
to love / kiss	سۆيمەك: سۆيۈ-\سۆي-
to marry	توي قىلماق: توي قىل-
to massage	ئۇۋۇلىماق: ئۇۋۇلا-\ئۇۋۇل-
to meet / know each other	تونۇشماق: تونۇش-
to memorize	يادلىماق: يادلا-\يادلى-
to milk	سۈت ساغماق: ساغ-\سېغ-
to miss (somebody/sth)	سېغىنماق: سېغىن-
to open	ئاچماق: ئاچ -\ئېچ-
to order (food)	بۇيرۇتماق: بۇيرۇت-
to pack	قاچىلىماق: قاچىلى-
to participate	قاتناشماق: قاتناش-\قاتنىشى-
to pass / to teach	ئۆتمەك: ئۆت-
to pass out / to faint	ھوشىدىن كەتمەك: ھوشىدىن كەت-\كېت-
to pay attention	دىققەت قىلماق: دىققەت قىل-
to place / put	قويماق: قوي-
to play	ئوينىماق: ئوينا-\ئوينى-
to play (instruments)	چالماق: چالا-\چېل-
to pollute	بۇلغىماق: بولغ-
to pray	دۇئا قىلماق: دۇئا قىل-
to prepare	تەييارلىق قىلماق: تەييارلىق قىل-
to prevent	ساقلانماق: ساقلان-\ساقلىن-
to put your heart into sth.	كۆڭۈل قويماق: كۆڭۈل قوي-
to rain	يامغۇر ياغماق: يامغۇر ياغ-\يېغ-
to raise (sth/someone)	باقماق: باق-\بېق-
to register	تىزىملىماق: تىزىملا-\تىزىملى-

to reserve	ساقلاپ قالماق\ قويماق: ساقلاپ قوي-
to rest	دەم ئالماق: دەم ئال-\ئېل-
to rest	ھاردۇق ئالماق: ھاردۇق ئال-\ئېل -
to retire	پېنسىيەگە چىقماق: پېنسىيەگە چىق-
to return	قايتماق: قايت-
to ride (legs straddling something)	مىنمەك: مىن-
to run	يۈگۈرمەك: يۈگۈر-
to sacrifice	قۇربانلىق قىلماق: قۇربانلىق قىل-
to see a doctor	دوختۇرغا كۆرۈنمەك: دوختۇرغا كۆر-
to see each other	كۆرۈشمەك: كۆرۈش-
to see/send off	ئۇزىتىپ قويماق: ئۇزىتىپ قوي-
to send	ئەۋەتمەك: ئەۋەت-\ئەۋىت
to shiver	تىترىمەك: تىترە-\تىترى-
to sit	ئولتۇرماق: ئولتۇر-
to sleep	ئۇخلىماق: ئۇخلا-\ئۇخلى-
to slip	تېيىلماق: تېيىل-
to smoke (cigarette, etc.)	تاماكا چەكمەك: تاماكا چەك-\چېك -
to sneeze	چۈشكۈرمەك: چۈشكۈر -
to snow	قار ياغماق: قار ياغ-\يېغ -
to speak	سۆزلىمەك: سۆزلە-\سۆزلى -
to speak / sing	ئېيتماق: ئېيت-
to stand	تۇرماق: تۇر-
to start / to begin	باشلىماق: باشلا-\باشلى-
to stop	توختىماق: توختا-\توختى-
to study	ئۆگەنمەك: ئۆگەن-\ئۆگىن-
to study \ to read \ to know	ئوقۇماق: ئوقۇ -
to sweat	تەرلىمەك: تەرلە-\تەرلى-
to swim	سۇ ئۈزمەك: سۇ ئۈزۈ-\سۇ ئۈز-
to take / buy	ئالماق: ئال-\ئېل-
to take a test	ئىمتىھان بەرمەك: ئىمتىھان بەر-\بېر-
to take care	ئاسرىماق: ئاسرى-

to tan	قارىدىماق: قارىدى-
to taste	تېتىپ باقماق: تېتىپ باق-\بېق-
to taste / to eat	ئاشقا باقماق: ئاشقا باق-\بېق -
to transport	قاتنىماق: قاتنى-
to trouble	ئاۋارە قىلماق: ئاۋارە قىل-
to turn	قايرىلماق: قايرىل-؛ بۇرۇلماق: بۇرۇل-
to understand	چۈشمەك: چۈش-
to use	ئىشلەتمەك: ئىشلەت-\ئىشلىت-
to visit	(كىم\ نېمە) نى يوقلىماق: يوقلا-\يوقلى-
to vomit	قۇسماق: قۇس-
to wait	ساقلىماق: ساقلا-\ساقلى -
to wash	يۇماق: يۇ-\يۇي-
to wear	كىيمەك: (كەي-) \كىي-
to wish	تىلىمەك: تىلە-\تىلى-
to worry	ئەنسىرىمەك: ئەنسىرە\ئەنسىر -
to write	يازماق: ياز-\يېز -

MEMORIZED PHRASES

"Be at Peace" (a leave-taking)	ئامان بولۇڭ.
"May God watch over / take care of you." "May God's Peace Keep You" (a leave-taking) /	خۇداغا ئامانەت.
"No way around it."	ئامال يوق.
"Though it's small, it's my heart."	ئاز بولسىمۇ، مېنىڭ كۆڭلۈم.
(Please) give it cheaper ? (with question intonation)	ئەرزانراق بېرىڭە؟
Are you better?	ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟
Are you married?	توي قىلدىڭىزمۇ؟
Are you married?	سىز ئۆيلەنگەنمۇ؟
At what time?	سائەت قانچىدە\(نەچچىدە)؟
Can you help me?	ماڭا ياردەم بېرەلەمسىز؟
Did you finish your homework?	تاپشۇرۇقىڭىزنى ئىشلەپ بولدىڭىزمۇ؟
Do you have a question?	سوئالىڭىز بارمۇ؟
Do you have small change?	پارچە پۇل بارمۇ؟
Don't add pepper (hot spice).	لازا سالماڭ.
Don't be angry. (sing \ pl)	خاپا بولماڭ.\خاپا بولماڭلار.
Don't be sad. (see cultural note)	كۆڭلۈڭىزنى يېرىم قىلماڭ .
Don't be shy.	خىجىل بولماڭ.
Don't go to any trouble. / Don't trouble yourself.	ئاۋارە بولماڭ.
God forbid. (Lit. God prevent.)	خۇدايىم ساقلىسۇن.
God willing.	خۇدايىم بۇيرۇسا.
Have a good trip.	سىزگە ئاقيول تىلەيمەن.
He\She\It is very great\skilled.	ئۇ بەك ئۇستا\يامان.
Help! (Lit. You all save [me]!)	قۇتقۇزۇڭلار!
How are you?	ئەھۋالىڭىز قانداق؟
I can do it.	مەن قىلالايمەن.
I can't go.	مەن بارالمايمەن.
I didn't understand. \ I wasn't able to understand.	چۈشەنمىدىم.\چۈشىنەلمىدىم.
I don't feel good.	مىجەزىم يوق.
I have a little something (to do).	ئازراق ئىشىم بار.
I have troubled you.	مەن سىزنى ئاۋارە قىلدىم.
I like \ love you.	مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن.
I'm freezing.	مەن توڭلىدىم.
I'm freezing. (oral)	ئۈششۈپ قالدىم.

I'm sick.	مەن ئاغرىپ قالدىم.
Let me have a look. / Let me see it. (I'm just looking.) (Lit: Let me see.)	مەن كۆرۈپ باقاي.
May I take a(your) picture?	سۈرەتكە تارتسام بولامدۇ؟
Memorize the new words.	خام سۆز يادلاڭ.
My treat.	مەن مېھمان قىلاي.
No problem.	چاتاق يوق.
No, not at all.	ھېچقىسى يوق.
Not needed. / Not necessary.	كېرەك ئەمەس.
Not really. (response to above)	ئانچە ئەمەس.
Please give me (#) nternational envelope(s).	ماڭا خەلقئارالىق كونۋېرتتىن (#) نى بېرىڭە.
Please say it again.	يەنە بىر قېتىم دەپ بېرىڭ.
Sorry. (singular \ plural)	كەچۈرۈڭ. \كەچۈرۈڭلار.
Speak slower.	ئاستىراق دەپ بېرىڭ.
Stop!	توختاڭ!
Take care of yourself.	ئۆزىڭىزنى ئاسراڭ.
Thanks.	رەھمەت.
Too expensive!	بەك قىممەتكەن!
Very delicious.	بەك ئوخشاپتۇ.
Wait a moment / a while.	سەل تۇرۇپ تۇرۇڭ.
Watch out!	دىققەت قىلىڭ!
What time is it?	سائەت قانچە \ (نەچچە) بولدى؟
Whose is this?	بۇ كىمنىڭكى؟
You dialed the wrong number.	خاتا ئۇرۇپسىز.
You're welcome.	ئەرزىمەيدۇ.
You've learned (sth) really well.	«(نېمە)نى» بەك ياخشى ئۆگىنىپسىز.

图书在版编目(CIP)数据

基础维吾尔语/(美)盖恩斯（Gaines.R.D.）编
一乌鲁木齐：新疆大学出版社，2009.12
ISBN 978-7-5631-2353-7

I.①基… II.①盖… III.①维吾尔语(中国少数民族语言)一自学参考资料 IV.①H215

中国版本图书馆CIP数据刻字(2009)第241901号

责任编辑：凯丽毕努尔·米吉提
责任校对：玛依努尔·木明

BEGINNING UYGHUR FOR ENGLISH SPEAKERS

基础维吾尔语

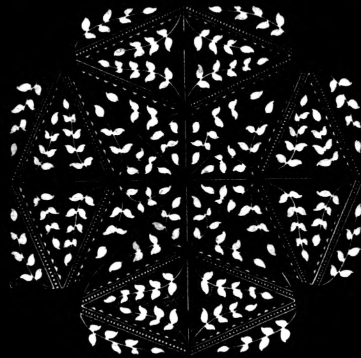
By Rene D. Gaines [USA]

新疆大学出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路14号 邮编:830046)
新华书店经销
新疆新华印刷厂印刷
开本:787×1092mm 1/16 印张15.625
2010年4月第1版 2010年4月第1次印刷
印数:0001~1000册

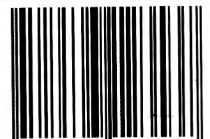
ISBN 978-7-5631-2353-7
定价:100.00元

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

BEGINNING UYGHUR FOR ENGLISH SPEAKERS

ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشىدىغانلار ئۈچۈن ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس

ISBN 978-7-5631-2353-7
9 787563 123537 >
定价：100. 00元